

P 400(3)

Könyvtáros

'83 | 11

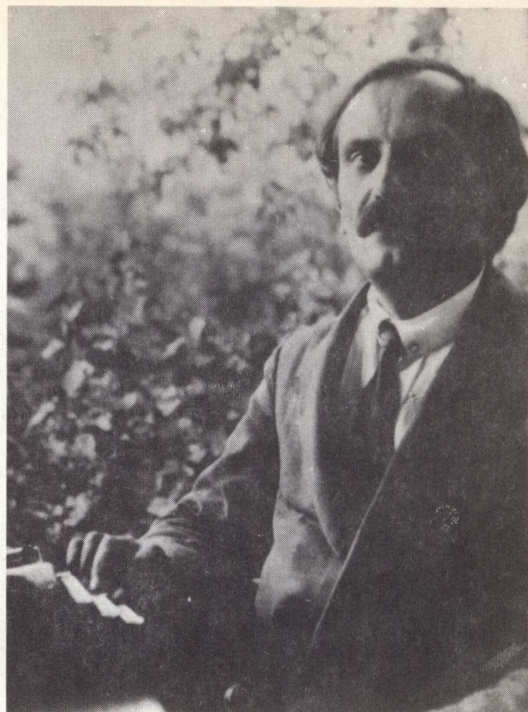
Magyar Könyvtárosok Szövetsége
OSZK

1984 JAN 7

**Babits Mihály diákszobájának ablaka
az emléktáblával**

Portré az országos Babits-kiállítás anyagából

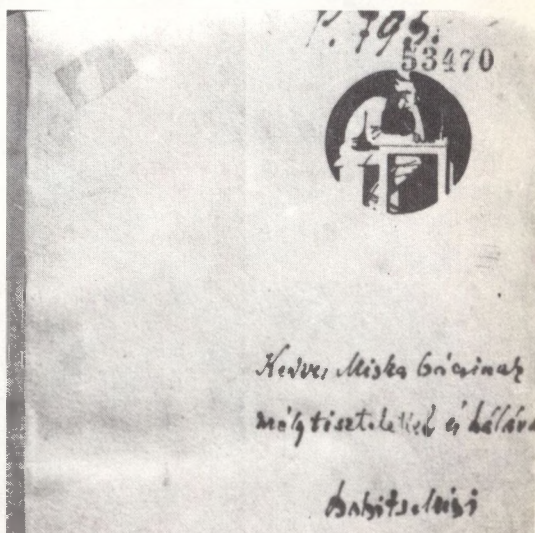
Borsos Miklós szobra

A volt cisztercita gimnázium épülete

**Képek
a Tájak—emlékek—könyvtárak
című sorozatunk
legújabb cikkéhez (675. old.)
(Lantos Miklós felvételei)**

Kelemen Mihálynak szóló ajánlás

33. évfolyam 11. szám
1983. november

KK

Könyvtáros

TARTALOM

Kiglicsné Katona Rita	Véleményem szerint	635
Papp István	Sáropatak ürügyén	636
	A statisztikai adatokat évente szolgáltató 121 szak- könyvtár 1982. évi fontosabb adatai	642
Pussné Forró Anna	Dombóváron is házhoz megy a könyv. . . (<i>Visszhang</i>)	645
Marosán Éva	Iskolai könyvtári gondok egy szocialista város könyvtár- ügyében (<i>Iskola és könyvtár</i>)	646
	Kitüntetések	648
Németh S. Katalin	„...nem 8, hanem 24 órás könyvtáros akartam len- ni. . .” Beszélgetés Borsa Gedeonnal (<i>Sorsok és pá- lyák</i>)	649
Mészáros Sándorné	Mi van a katalógusokkal? (<i>Műhelykérdések</i>)	656
	Audiovizuális technika K.K.R. (<i>Figyelmebe ajánljuk!</i>)	658
	Szabó Ervin-díjas könyvtárosok 1983	659
	Kiváló népművelő könyvtárosok 1983	662

HÍREK

LÁTÓKÖR

Kastaly Beatrix— B. Kozocsa Ildikó Tuba László	Könyvtári állományok konzerválása és restaurálása Nyugat-Európában II. Bemutatjuk a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyv- és médiatárát	666
Németh Márta	Vezetési módszerek egy hetven év előtti vitában (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	673
Tüskés Tibor	„Ki látta pécsi utcán a Babits Misit. . .?” (<i>Tájak- emlékek-könyvtárak</i>)	675
Kókay György	Iványi Sándor 1916—1983 (<i>Könyvtárosok és bibliog- ráfusok</i>)	682
Semsey Andor	Oriol M. Diví (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	683

BIBLIOGRÁFIÁK

Könczöl Imre	Könyvtári kis tükör. Világirodalom 1945—1980.	684
Páldy Róbert	Nógrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1846—1978	686
Pozsár Katalin	A lengyel szépirodalom Magyarországon 1945—1980. Válogatott bibliográfia	687
Vértesy Miklós	Régi magyarországi nyomtatványok 2. kötet 1601— 1635	688
	Lapozgató	689

SZAKMAI FOLYÓIRATOK — HÁLÓZATI HÍRADÓK

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A lapunk e számában közölt ex librisek Oriol M. Diví alkotásai

Из содержания

Papp István: Архитектурные и функциональные проблемы библиотек,строенных в центры культуры (Опыт новой библиотеки г. Шарошпатак) (636);
Сводные статистические данные 121 важнейших венгерских специальных библиотек о 1982 г. (642);
Немет Ш. Каталин: Разговор с *Борша Гедеоном* о вопросах исследования старых печатных изданий (649);
Каштали Беатрикс—Б. Козоча Ильдик: Консервация и реставрация библиотечных документов в Западной Европе (Опыт о командировке) (666).

From the contents

István Papp: Architectural and functional problems of libraries situated into adult education centers (Lessons of the new Sárospatak library) (636);
Comprehensive statistical data of the most important 121 special libraries in Hungary for 1982 (642);
Katalin S. Németh: Talking with *Gedeon Borsa* about research on old prints (649);
Beatrix Kastaly—Ildikó B. Kozocsa: Conservation and restauration of library materials in Western Europe (A study tour report) (666).

Aus dem Inhalt

István Papp: Bau- und Funktionsprobleme der in den Kulturzentren angesiedelten Bibliotheken (Die Lehre der neuen Bibliothek von Sárospatak) (636);
Die zusammenfassenden statistischen Daten der 121 wichtigsten ungarischen Fachbibliotheken vom Jahre 1982 (642);
Katalin Németh S.: Gespräch mit *Gedeon Borsa* über die Fragen der Forschung der alten Drucke (649);
Beatrix Kastaly—Ildikó B. Kozocsa: Die Konservierung und Restaurierung von Bibliotheksdokumenten in Westeuropa (Bericht über eine Studienreise) (666).

Cikkeink szerzői

Kastaly Beatrix, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Kökay György* irodalomtörténész; *B. Kozocsa Ildikó*, az OSZK osztályvezetője; *Könczöl Imre*, a Várpalotai Városi-Járási Könyvtár ny. igazgatója; *Marosán Éva*, a Dunaujvárosi Munkásművelődési Központ és Könyvtár munkatársa; *Mészáros Sándorné*, a Miskolci Megyei Könyvtár osztályvezetője; *Németh Márta*, a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának munkatársa; *Németh S. Katalin*, az OSZK munkatársa; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *Papp István*, az Országos Könyvtárügyi Tanács titkára; *Pozsár Katalin*, az Állami Gorkij Könyvtár munkatársa; *Semsey Andor*, a *Kisgrafika* szerkesztője; *Tuba László*, a Mosonmagyaróvári Városi-Járási Könyvtár igazgatója; *Tüskés Tibor* író, a Baranya megyei Könyvtár munkatársa; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 83.1712, Budapest, 1983

Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

A szöveg fényszedéssel készült

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hirdlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra.

Előfizetési díj ½ évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra

Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Véleményem szerint

**KIGLICSNÉ
KATONA RITA**
az OSZK
Könyvtártudományi
és Módszertani
Központ
munkatársa

jó ügyet szolgál majd a Könyvtáros *Figyelmébe ajánljuk!* című új rovata, amely a könyvtári és a szakirodalmi tájékoztató munkában használható legújabb technikai eszközökről ad hírt, s amelynek első közleménye e számunk 658. lapján olvasható.

Korábban az *Információ a Könyvtári és Információs Munka Eszközéről és Berendezéséről* című háromnyelvű, szórólapos periodikus kiadvány ismertette meg a hazai és a külföldi könyvtárakat azoknak a könyvtári munkában használatos technikai eszközöknek, készülékeknek leírásaival, amelyeket az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ őrzött a szakkönyvtárának különgyűjteményét képező prospektustárban. E kiadvány szerkesztését és a nemzetközi tájékoztató szolgáltatást az OSZK KMK, mint kijelölt nemzeti szerv (egyben bázisszerv), kezdte el 1977-ben a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszeren (NTMIR) belül működő *Az Információ Elmélete és Gyakorlata Nemzetközi Információs Szolgálat (IEGYNISZ)* keretében. A nemzetközi szolgálat célja a szocialista országok könyvtárainak és szakirodalmi tájékoztató intézményeinek informálása jeladó formában a könyvtári munkát segítő audiovizuális, mikrofilmtechnikai, reprográfiai, szervezési és számítástechnikai eszközök legfontosabb műszaki adatairól, a berendezések működéséről, a terméket gyártók és forgalmazók címéről. A tájékoztatás alapját az a prospektustár alkotja, amelynek állományát az említett eszközökről az NTMIR rubrikátoros osztályozási rendsze-

re alapján szakozzuk, adatlapokon feldolgozzuk és beépítjük a címkatalógusba. Jelenleg mintegy 3200 darab prospektus, a körülbelül 7000 adatlapot tartalmazó adattár és a mintegy 200 címet magába foglaló címtár alapján tudunk tájékoztatást adni az érdeklődőknek. A külföldi prospektusokon kívül gyűjtjük a hazai gyártmányok prospektusait is.

Az NTMIR-tagországok Meghatalmazott Képviselőinek Bizottsága 1982 decemberi ülésén az IEGYNISZ keretében folyó munkákat befejezettek nyilvánította, ezért az OSZK KMK a nemzetközi tájékoztató szolgálatot megszünteti. Az értékes anyagot tartalmazó prospektustár állományát azonban nem „fagyasztjuk be”, és a tájékoztató szolgálatot nemzeti keretek között tovább folytatjuk, némi módosítással. Elsősorban a hazai könyvtárosoknak szeretnénk segíteni azzal, hogy a legújabb technikai eszközöket és berendezéseket ismertetjük, és beszerzésükhöz tanácsot adunk. A könyvtári munkafolyamatok automatizálására, a könyvtárosok és az olvasók kényelmére szolgáló berendezések ismertetésekor előnyben fogjuk részesíteni a forintért megvásárolható hazai és szocialista gyártmányokat, de a tőkés importlehetőségekről is hírt adunk, mégpedig tágabb körben, mint azt az IEGYNISZ keretében tettük. Jelezzük továbbá az OSZK KMK szakkönyvtár prospektustárának gyarapodását is. Akik bővebb információt igényelnek, a nyitvatartási időben (hétfő—csütörtök 14—19.30-ig, kedd—szerda—péntek 9—19.30-ig, szombat 9—14-ig) bármikor böngészhetnek a prospektusok gyűjteményében, valamint az adattár és a címkatalógus is rendelkezésükre áll.

Ahhoz, hogy a tájékoztatás valóban hasznos legyen, szükség van a szakma visszajelzésére, véleményére, a jó és a rossz tapasztalatokra, mind a könyvtárakban működő technikai eszközök használatát, mind a jövőbeni vásárlásokat illetően. Arra törekszünk, hogy a *Könyvtáros* ebben a kérdésben is a könyvtárosok főruma legyen!

Sárospatak ürügyén

Több színes, képes beszámolót lehetett olvasni ez év kora nyarán a nemrégiben felavatott Sárospataki Művelődési Központról, főképpen heti magazinokban s többnyire elragadtatott hangnemben. Nem tartom magam illetékesnek arra, hogy akár esztétikai szempontból ítélkezzem az épületről (erre Granasztói Pál vagy Major Máté a hivatott), akár azt vizsgáljam, hogy mint művelődési ház megfelel-e funkcionális követelményeinek (ez legyen a népművelő szakemberek dolga), ezért nem is kívánok az említett véleményekkel vitába szállni. Minthogy azonban könyvtáros körökben meglehetősen kesernyés vélemények kerengtek — ha „rózsa alatt” is — a legújabb „B”-típusú könyvtárápületről (ne feledjük, Sárospatakon a művelődési központtal egy fedél alá költözött a könyvtár is), s mint olyasvalaki, akit — a lap olvasói talán emlékeznek rá — éppen e könyvtártípus épületproblémái foglalkoztattak, felkerekedtem, hogy saját szememmel lássam a valóságot, s a könyvtári célokra szánt alapterület megformálásáról, be rendezéséről szigorúan a könyvtári szakszerűség oldaláról véleményt formáljak.

A valóság — ahogy általában lenni szokott — minden képzeletet felülmúlt.

Sárospatak városa olyan könyvtárhoz jutott, amelyre kár volt oly hosszú időt várnia, amelyért kár volt oly sok pénzt kiadnia, amelyet elrettentő példaként fognak tanítani a könyvtáros tanszékeken. Nem az az én bajom, hogy kicsi a könyvtár, hisz végül is minden tanács addig nyújtózik, ameddig a takarója ér; bár azt hiszem, hogy a több mint 15 ezer lakost szolgáló könyvtár alapterülete szerényebb kivitel esetén jobban megközelíthette volna a hazai — s ennek megfelelően szerény — normajavaslatot, azaz az 1050 négyzetmétert, amit az irányelv a 10—20 ezer lakosú városoknak ajánl. (Persze, ha az eddig rendelkezésre álló 147 négyzetméterhez viszonyítjuk, akkor az

561 négyzetméter hatalmas ugrásnak tűnhet; az alacsony viszonyítási alapokhoz mért százaléknövekedéseket azonban ma már fenntartással fogadjuk.) Az én bajom az, hogy az alapterületet, amely a könyvtárnak jutott, a tervező rosszul helyezte el és rosszul szervezte meg, s ezzel tovább csökkentette a négyzetméterek funkcionális értékét egészen odáig, hogy jogosnak látszik a kérdés: alkalmas szintér-e ez a könyvtári üzem és a nyilvános szolgáltatások számára, vagy pedig a legokosabb *átmeneti megoldásnak tekinteni, s boldogabb időkben majdán megépíteni a város valódi könyvtárát*. Mert ezt a könyvtárat nem lehet bővíteni (hová? az alatta levő műhelyek terhére? a balett-terem rovására? hozzáépíteni pedig lehetetlen), de nem is szabad. Hadd indokoljam ezt a lesújtó véleményemet.

A döntő szempont minden könyvtári épület megítélésében a térrendszer; ha ez alapjában megfelelő, akkor az idők során lehet segíteni a világításon, a bútorzaton, az elrendezésen. Első kifogásom ezzel kapcsolatosan a könyvtár rossz elhelyezése az épületen belül. Elemi követelmény, hogy egy több feladatkör egyidejű ellátását szolgáló épületben is kerüljön a földszintre a könyvtár, közel a bejárathoz, a bejáratától jól látható és megközelíthető helyre — ezt Sárospatakon a több mint 1500 beiratkozott olvasó, a szerény becslés szerint is évi 15—20 ezer látogató, a könyvtár kötetlen használatá feltétlenül indokolja. Ezzel szemben mit látunk itt? Első emeleti elhelyezést, a főbejáratától távol, eldugva, észrevehetetlen helyen. (Ezen az sem segítene, ha a ház gazdáai vennék a fáradságot, s kiírnák a könyvtárhoz vezető mellékbejáratnál, a főbejáratnál, valamint az épület halljából felvezető lépcsőnél, hogy itt könyvtár van, és merre található — a feliratok elhagyása egyébként felháborító gondatlanság.) De ha bele is nyugodnánk az első emeleti elhelyezés okozta hátrányba (amit az építési

irányelvek a — Sárospatakon elmaradt — felvonó előírásával kívánnak ellensúlyozni), mit látunk még? Nem elég az emeleti elhelyezés, kaptunk hozzá még egy galériát is. S ha azt hinnők, hogy e két szinten két összefüggő nyilvános szolgálati terünk van, hát tévednénk. A közlekedő-folyosó egy részét a tervező kinevezte *folyóiratolvasónak* (ahol, megjósolom, soha nem fognak folyóiratot olvasni, mégpedig nemcsak az átjárás, hanem a lehetetlenül rossz világítási és szellőzési körülmények miatt sem), s a folyosó tulsó falához csatlakozó balett-terem karzatát — hihetetlen, de igaz — zenei részlegnek. (Talán a tánc és a zene összefüggését kívánta ezzel demonstrálni. Mindenesetre a természetes világítástól mentes, fülledt karzaton senkinek sem fog nagy örömet okozni a zenehallgatás, különösen ha alant balettóra zajlik.) Tehát összesen négy, egymással szervesen össze nem függő egységre esett szét az olvasószolgálati tér. (Szerves összefüggésen azt értem, ha az egyik teret a másik javára vagy kárára csökkenteni, illetve növelni lehet.) Négyfelé, a mindössze 350 négyzetméternyi terület! Következésképpen a könyvtári tér átszervezhetetlen, egy pontról áttekinthetetlen, ellenőrizhetetlen! Mindez nyilvánvalóan az üzemeltetés gazdaságtalanságát eredményezi: alacsony forgalmú időszakokban is három főre van szükség; ugyebár a folyóiratolvasó-folyosót nem vehetjük komolyan, mert oda ez esetben kellene a negyedik.

Azt már csak mellékesen említem, hogy az olvasói terekhez szervesen kapcsolódik a raktári övezet, ami három kisebb és egy nagyobb sötét zugból áll, s az olvasószolgálattól a legtávolabb található az egyetlen irodahelyiség. Mindezt látván erősödött meg az a véleményem, hogy a könyvtár térrendszere nem a tartalomnak, azaz a nyilvános szolgáltatások és a belső üzemelés funkcionális rendjének megfelelően alakult, hanem egy eleve kiszabott kényszerzubbony formájába, a „maradék terekbe” bújttatták a tartalmat.

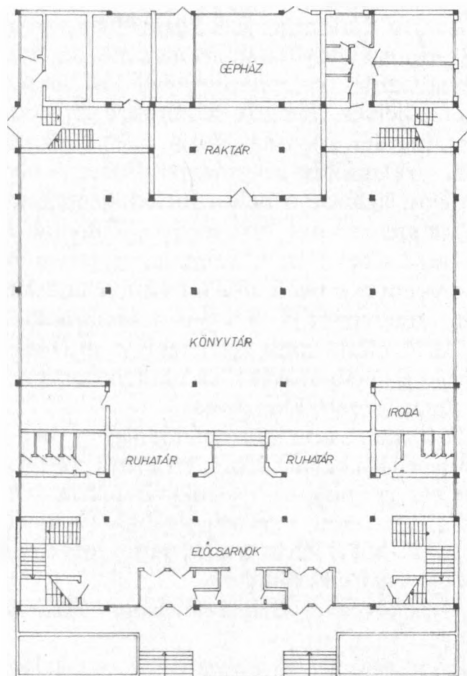
Alighanem az épület szerkezetéből következnek az épületgépészeti hátrányok is. De bármi is ezek oka, több, mint furcsa, hogy az olvasói tereket csak a folyosóról lehet szellőztetni. Az ablakok ugyanis nem nyithatók. Én egy közepesen meleg nyári nap délelőttjén látogattam meg a könyvtárat, s mondhatom, nem valami kellemes atmoszféra fogadott, különösen a gyerekeknek szánt galérián. Arra gondoltam, mi lesz délután, amikor a nyugati nap szinte veri az ablakokat. S hogyan véde-

keznek ellene? Beállítottak két ventilátort, közülük az egyiket az irodába. Nem, ilyen nagyságrendű könyvtárba nem kívánok légkondicionálást, de még léghűtést sem, mert hiszek benne: az építészetnek éppen elég fortélyja van ahhoz, hogy drága gépészeti berendezések nélkül is elviselhető klímát teremtsen ekkora épületben.

Amennyivel több a meleg, annyival kevesebb a fény, mint kellene, s ebben már a belső-építész is közrejátszhatott. Már említettem, hogy a zenei részleg és a raktárak nem kapnak természetes fényt. A gyermekrészleg galériája az ablaktól távol esik, ez is csökkenti természetes megvilágítását. Este, sajnos, nem láttam a könyvtárat, de nincs sok bizalmam az izzókat körülvevő mattüveg burákhoz, amelyek fényáteresztő képességét még a bőségesen alkalmazott fadiszek is csökkentik. Igen sok fényt elnyelnek az olvasói tér sötétbarna bútorai és textíliái is. (Nem foghatok vissza egyetlen szépségeti megjegyzést: a fehér lépcső az olvasói térben meglehetősen otromba; s kiri környezetéből.)

A bútorzatról sem mondhatok sok jót, bár ez

A tótkomlói művelődési ház földszintjének alaprajza

egyedi tervek alapján készült; talán egyedül az olvasói székek kényelme tetszett. Egészében véve felvágósnak, újgazdagnak, pazarlónak éreztem — és diszfunkcionálisnak. Ó, azok a kis lekerekített nyúlványok az állványokon! Ó, azok az étkezőkredenchez hasonló folyóiratállványok! Ó, azok a nehézkes virágállványok! S legfőképpen ó, az a kölcsönzőpult! Amelyhez nem lehet hozzáülni, amelynek nem a lapján, de a hasában vannak a nyilvántartó fiókok. Nem kritizálom, csak szomorúan veszem tudomásul a felnőtt részleg szabadpolcos állványainak 120 cm-es tengelytávolságát — ez még zárt raktárban is az állványközök alsó értékét jelentené.

Summa summarum, megint egy olyan könyvtár, amelyet meg lehet nyitni, meg lehet mutatni az odatévedő látogatóknak, de amely mégsem arra való, hogy 1500—2000 olvasó használja. Az építész tervező és a belsőépítész előtt mintha a múlt században kialakult polgári magánkönyvtár képe lebegett volna, s azt próbálta volna „közintézményesíteni”. De kísérlné meg kétezredmagával rendszeresen saját maga is használni, vagy könyvtárosként működtetni! Ezt kívánom *Makovecz Imre* tervezőnek és *Mezei Gyula* belsőépítésznek.

*

Kazincbarcika, Ajka, Oroszlány.

Lassan a harminc felé közeledik azoknak a „B”-típusú könyvtáraknak a száma, amelyek a felszabadulás óta épített művelődési házakban kaptak helyet. Közéjük számítom a nagy budapesti kerületi könyvtárakat is, mint a kőbánya- és a kelenföldi (nagyságrendjük és nem a fővárosi hálózaton belüli funkciójukat tekintve), a szentendrei Pest megyei Könyvtárat, a Zalaegerszegi Városi Könyvtárat, valamint a debreceni és a pécsi általános művelődési központ könyvtárát is. Viszont nem sorolom ide az 1945 előtt emelt épületekben művelődési házakkal társbérllőként lakó könyvtárakat.

Tata, Siófok, Dombóvár.

Sárospatak országos érdeklődést kiváltott új épülete jó alkalmat nyújt arra, hogy áttekintjük ezt az épületípust, megvizsgálván, vajon a Sárospatakon tapasztalt hibák egyediek-e, vagy máshol is jelentkeztek, vajon törvényszerűek-e vagy elkerülhetők.

Mezőkövesd, Balmazújváros, Püspökladány.

A vizsgálódást továbbra is a könyvtári szol-

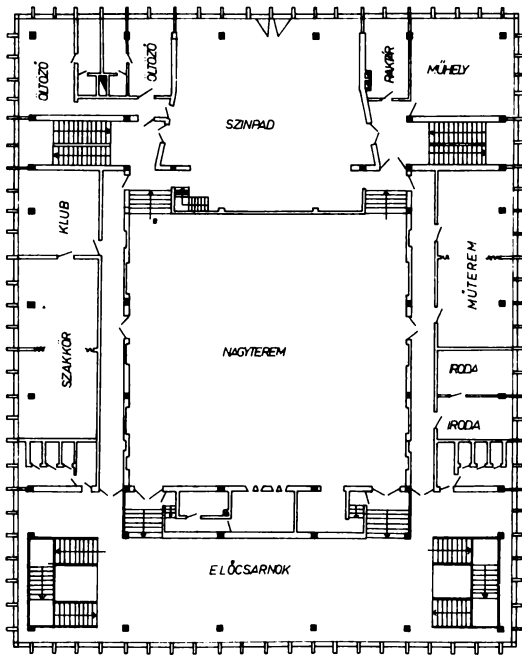
gátat szemszögéből végzem, nagyjából annak a modellnek a mércéjével, amelyet a *Könyvtáros* 1982. évi 11. és 12. számában fejtettem ki. Nem foglalkozom tehát a művelődési házi funkciókkal, ezeknek a könyvtáriakkal való átfedésével (néhol azonban elkerülhetetlen lesz egy-egy utalás), s pláne elkerülöm az integráció forró kását. Mindehhez az a megjegyzés azért engedtessek meg nekem, hogy baj van azzal a koncepcióval, amely olyan épületeket eredményez, amelyek nemhogy segítenék, de akadályozzák egy-egy önálló intézmény vagy „integrált” egység sajátos céljai szerint való funkcionálását. (Ilyen esetekben nem segít, csak zavart kelt az a jól hangzó szöveg, hogy az integrációval új minőség jött létre; hiszen a könyvtári szolgálat lényegi jegyei és materális paraméterei nem változtak meg.)

Kiskőrös, Celldömölk, Zalaszentgrót. . .

A felsorolást nem folytatom. Emlékeztetőül talán elég ennyi is, hogy bizonyítsanak a mondanandóm mellett.

Alapterületüket illetően nem jártak jól azok a könyvtárak, amelyek közös fedél alá kerültek a művelődési házzal. Ha saját korábbi elhelyezésükhöz képest javult is helyzetük, viszonylag kevesebb négyzetméter jutott nekik, mint szerencsésebb társaiknak, amelyek önálló épületet kaptak, akár újonnan építettet, akár átalakítottat. Ritkán haladja meg alapterületük az építési irányelvekben megadott érték (10 ezer lakosig 700, 10 ezertől 20 ezerig 1050, 20 ezertől 30 ezerig 1440, 30 ezer lakos fölött 1860 négyzetméter) felét (Dombóvár: 19 917 lakos, 600 négyzetméter; Szentendre: 16 844 lakos, 586; Kiskőrös: 15 499 lakos, 808 négyzetméter), a legtöbbször egyharmada körül mozog vagy alatta van (Ajka: 29 601 lakos, 405 négyzetméter, Mezőkövesd: 18 435 lakos, 312; Celldömölk: 12 533 lakos, 436; Budakeszi: 12 226 lakos, 291 négyzetméter). Vagy még kevesebb (Tiszavasvári: 14 284 lakos, 102; Balmazújváros: 17 792 lakos, 185; Kapuvár: 11 243 lakos, 150 négyzetméter).

Nem végzetes baj az irányelvektől elmaradó alapterület, ha fennáll a bővítés lehetősége. A művelődési központban elhelyezett könyvtár előtt a területnövekedés két útja áll: vagy az épületen belül terjeszkedve más célokra szánt tereket nyer el, vagy hozzáépítéssel gyarapodik. Ami az első megoldást illeti, attól félek, hogy amikor a fenntartó különféle intézményeinek közös elhelyezése mellett döntött, olyan méretű egyszeri beruházással találta magát szemben, amely arra kényszerítette, hogy

**A tótkomlói művelődési ház
emeletének alaprajza**

cökkentse minden funkció — kivéve talán a nagyterem — alapterületi igényét. Következésképpen a művelődési ház is ugyanabban a kegyetlenül szorító cipőben jár, mint a könyvtár, ő is keresi a bővülés módját. A helyzet „beépített konfliktusai” házon belül földrehatólanok. Csak ritkán történik meg, szinte kivételként, hogy a könyvtár művelődési házi tereket nyer (Ajka, Siófok, Tata), egyes helyeken az amputáláshoz folyamodnak „Ki a gyermekrészleggel!” jelszóval (Kazincbarcika, Szentendre), s jó, ha nem a gyermekrészlegbe költöznek a művelődési ház irodái (mint Kelenföldön), de általában a lehetetlenülésig fokozódik a könyvtár helyhiánya (lásd sok helyütt a 8—9 polcos állványokat, keszegekre méretezett tengelytávolságra állítva). Mert kevés az olyan művelődési ház, amelyet bővíteni lehet. Ezek ugyanis zárt épülettömbökként jelennek meg a települések hangsúlyos helyein, sok esetben a központi téren (Celldömölk, Szentendre, Lenti), s mindenféle hozzátoldás nemcsak a ház arányait, megjelenését torzítaná el, hanem egész környezetét is. Tegyük hozzá, maguk a tervezők és a beruházók eleve sem gondoltak arra, hogy a művelődési ház valamilyen bővítésre kerüljön. Itt-ott ügyességgel le-

hetett vagy lehetne kisebb tereket hozzáragasztani (Zalaszentgrót, illetve Mezőkövesd), de nem szervesen illeszkedőket s nem végleges megoldást hozókat.

Térjünk most rá a könyvtári terek minőségi kérdéseire. Mindenekelőtt az érdekel bennünket, hogy az épületen belül hol kapott helyet a könyvtár. Emlékeztetemben kutatva egyetlen ideálisnak tekinthető példát sem tudok felhozni. Mintha abból a tényből, hogy a könyvtár a művelődési házzal egy fedél alá került, természetesen következne egy prioritási rend, mely a könyvtári szolgálatot, mint a művelődési ház egyik funkcióját tekinti, megtagadja tőle még a viszonylagos önállóságot is, és a második, harmadik vagy ki tudja hányadik helyre szorítja a térrendszer kialakításakor köteendő kompromisszumokban. Így a könyvtár területi igényei nemcsak mennyiségileg, de minőségileg sem elégtettek ki, az eredmény pedig a könyvtártelepítés világszerte elfogadott alaptörvényeinek megcsúfolása.

Többnyire távol esik a bejáratától a könyvtár. Még ahol viszonylag bőkezűbben gondoskodtak róla, ott is hosszú folyosó vezet hozzá (Kőbánya, Dombóvár), vagy nehéz észrevenni az előcsarnokból (Zalaszentgrót, Szentendre). Súlyosabb eset, ha a könyvtár az emeletre került, hiszen egyik alapkövetelményünk, hogy szolgáltatásaink már az utcáról észrevehetőek legyenek, be lehessen látni a könyvtár tereibe, s a mozgáskorlátozottakat és az idősebbeket ne riassa el a lépcsőmászás. Hogyan mutassa magát az első emeleten levő könyvtár Zalaegerszegen, Tatán, Nagykállóban? S Budakeszin, a másodikon? Egymással össze nem függő, nem a funkciótartalom által megszabott alakú maradékterületek jutnak a felső szinteken is a könyvtári szolgáltatásoknak (Pécs, Oroszlány), aminek következtében szétesik a könyvtári térrendszer, megnehezül az üzemeltetés, kényelmetlenné válik a használat.

Sokszor ütközik a művelődési ház használata a könyvtárával. A legkirívóbb példa Oroszlányé, ahol csak az alkoholos büfén keresztül lehet megközelíteni a könyvtárat (vagy változott a helyzet ottjártam óta?), de még a művelődési házi rendezvényekre érkező közönség is zavarhatja a könyvtárat felkeresni kívánókat. Ezért több helyütt próbálkoztak a könyvtár számára külön vagy alternatív bejáratot nyitni. Ennek eredménye, hogy Kazincbarcikán a szolgálati bejáratot nyitották meg az olvasóközönség előtt, s meg kellett fordítani az olvasói tér rendjét (nem tudom, mára változott-e a

helyzet, s ha igen, vannak-e működési zavarok?), Celldömölkön eldugott oldalbejáratot kapott a könyvtár (mert a házon belül alkalmas megközelítési útvonalat nem alakítottak ki); viszonylag sikerült megoldás látható Lenti-ben, ahol az utcáról közvetlenül is és a művelődési ház terei felől is megközelíthető a könyvtár. Debrecen-Újkertben ugyan az utcáról is, az iskola felől is be lehet lépni a könyvtárba, de az utcai bejárat többnyire zárva van; az iskolai kapun pedig sok felnőtt viszolyog áthaladni. (Hej, ha a könyvtári szárnyat meg lehetne nyújtani az utca vonaláig!)

Funkciórendszerbeli tisztázatlanságok okozzák a „kettős fennhatóság” alatt álló terek megjelenését. Tessék elképzelni a közművelődési könyvtárat a XX. század harmadik harmadában tájékoztató szolgálat, audiovizuális részleg és folyóirat-állomány nélkül. S mit látunk ambiciózus társbérelőinknél? Megjelenik náluk az információs pult, természetesen a könyvtári tájékoztató apparátus elemeivel, feltűnik a különféle audiovizuális berendezések és szolgáltatások garmadája, a folyóirat-lapozgató. A világ rendje persze helyrebillen, miként a tatai zenei részleg sorsa mutatja: először a művelődési ház kezelésében működött, majd kettős fenntartásban, végül a könyvtárhoz, a helyére került. Mivel a könyvtár nem szereti felügyelet nélkül hagyni a beszerzett dokumentumokat, maga is megismétli a közös előtérben elhelyezett folyóirat-lapozgatót a könyvtári övezeten belül. S minthogy a tájékoztató apparátus nem emelhető ki a könyvtár testéből, inkább kettőződésre, semmint közös térben elhelyezett szolgálatra számíthatunk.

A kép tehát meglehetősen borús; reménytelen vállalkozás hát művelődési házat és könyvtárat egy épületben úgy elhelyezni, hogy mindkét fél érdekei — amelyek végső soron a használók érdekei — csorbíthatlan maradjanak? Hadd hozzak fel egyetlen vigasztaló példát. Igaz, hogy Tótkomlós nem középfokú központ, de a nyolcezer lakost szolgáló 500 négyzetméter alapterületű könyvtára megállná helyét sok középfokú központban is. A könyvtári tereket a művelődési ház földszintjén, mégpedig a nagyterem alatt alakították ki. Tehát nem mellett, vagy felett, hanem alatt. Nekem úgy tűnik, ezzel a megoldással sok tüskét kihúztak a könyvtári szolgálat talpából. Igaz, hogy az az épület, ami megépült, nehezen lenne bővíthető, de a tervnek — kis módosítással — bővíthető variánsa is kifejleszthető. Fontosabb azonban az az előnyös tény, hogy végül is nem a

A tótkomlói művelődési ház

sűrűn használt könyvtári tér igazodott a ritkábban használt nagyteremhez, hanem fordítva. A nagyterem zsbongója, előtere is az emeletre került, s így a főbejáraton belépő mindjárt a könyvtárral szemben találja magát. (Csak azt sajnálom, hogy az eredeti elképzelés helyett, ami üvegfalat kívánt volna a belépő és a könyvtár közé, beton épült, s csak az üvegajtó szárnyain keresztül lehet bepillantani a könyvtárba.) A földszinten egységes, négyzet alakú térben helyezkednek el a könyvtári szolgáltatások. (Utólag fölöslegesnek tűnik, hogy a jobb- és baloldali ablaksor előtt megemelték a padlószintet; ez nehezíti a közlekedést és csökkenti az átrendezhetőséget, bár kétségtelenül kellemesebbé teszi a belső térhatást.) Az emeletre kerültek, a nagyterem köré a művelődési ház klubszobái, szakköri helyiségei; nem hiszem, hogy ez kifogásolható volna, hiszen egy szakköri vagy klubfoglalkozás elsődleges propagandáját nem az jelenti, hogy az ablakon keresztül be lehet bámulni a résztvevőkre. Továbbá a szakkör vagy a klub tagjai előre megadott időpontban és megbeszélte helyre érkeznek, nem úgy, mint a könyvtárhasználók, akik szabad idejüktől függően keresik fel a helyhez kötött könyvtárat. (A kötetlen klubélet legalkalmassabb helye pedig a könyvtár.)

Nem volna helyes elébe vágni elhamarkodott véleményalkotással a befejezés előtt álló százhalombattai és mosonmagyaróvári építkezéseknek, ám az eddigi hírek szerint mind méretben, mind minőségben biztatást jelentenek arra, hogy kedvező feltételek esetén együtt is megépíthető a könyvtár és a művelődési ház. Addig is azonban, míg e két legújabb épület tanulságai levonhatók lesznek, eddigi tapasztalataink alapján a következőket mondhatom a közös elhelyezésről.

1. A könyvtáraknak nem célszerű a közös

elhelyezést erőltetniük, még akkor sem, ha ez a pillanatnyi helyzethez képest előnyöket ígér, mivel az ilyen megoldás esetleg meggátolja egy valamivel későbbi időpontban megvalósítható, de a kényszerű kompromisszumoktól mentes épület emelését. Az anyagi lehetőségek korlátozott volta, a sok esetben mindkét oldalról tisztázatlan szakmai koncepciók, továbbá szakmán kívüli tényezők erőszakos beavatkozása miatt ugyanis *a könyvtár általában vesztésként kerül ki a terekért folyó csatából*. Hogy a művelődési ház mit nyer a közös elhelyezésen, ő tudja.

2. Ha mégis olyan döntés születik, hogy közös épületben kapjon helyet a könyvtár és a művelődési ház, a „B”-típusú könyvtár épületmodelljeként megfogalmazott kritériumok akkor sem szenvedhetnek csorbát. Azaz ugyanazoknak a követelményeknek kell megfelelnie a könyvtári térrendszernek a közös épületben is, mint az önállóban.

3. A könyvtár egésze, de egyes szolgáltatásai sem oldódhatnak fel a művelődési házban, hívjuk azt akár általános művelődési központnak vagy alfának vagy integrált, új minőséget ígérő intézménynek. A könyvtári tereknek az ellenőrzési pont csuklóján kell kapcsolódnuk a ház egyéb tereihez, s az ellenőrzési ponton belül sértetlenül teljes könyvtári szolgáltatnak kell működni, amelyből nem különíthető ki egyik vagy másik szolgáltatás. E követelmény feltétlen teljesítését mind üzemenlési, mind vagyonvédelmi, mind pedig használati megfontolások követelik.

4. Nem jöhet szóba más szint, mint a földszint a könyvtári terek telepítésére. A „B”-típusú könyvtár nagyságrendje nem indokolja a kétszintes elrendezést; ha ez mégis szükségesnek mutatkozik, a raktár és a szolgálati helyiségek kerülhetnek az első emeletre. A könyvtár

a lehető legközelebb essen a bejárathoz, innen legyen jól látható, az előtérből pedig be lehessen tekinteni széles övezeteibe. Ajánlatos a könyvtárhoz második, különálló, főbejárati rangú bejáratot is nyitni. Nem szabad eltekinteni a szolgálati bejáratról, különösen, ha ellátó rendszer központjaként is működik a könyvtár.

5. Közös épületben is feltétlenül szükség van a könyvtári övezetben, az ellenőrzési ponton belül néhány, a csoportos munkát szolgáló helyiségre. Közöttük különös fontossággal bír a meseszoba és az audiovizuális dokumentumok közös használatát szolgáló helyiség. Nagyobb rendezvények, kiállítások céljára a művelődési ház terei vehetők igénybe.

6. Ajánlatos külön ruhatárat adni a könyvtárnak. Viszont nem szükséges a csúcsgazdaságra méretezni, mert tartalékként mindig használható a művelődési ház ruhatára is. A könyvtári ruhatárat helyes az ellenőrzési pont elemeként kialakítani. A mellékhelyiségek legyenek az ellenőrzési ponton belül. Praktikus, ha az épület szeszmentes büféjét úgy formálják meg, hogy egyik pultja a művelődési ház felé, a másik pedig a könyvtár terei-be szolgáljon.

7. Végül, de nem utoljára a bővíthetőség követelményét kell ismételtelen rögzíteni. Mert *kis könyvtárat lehet építeni, de elég nagyot nem*.

*

Túllépi írásom határait az a kérdés, hogy miért is vált divattá (a múlt század után ismét) a könyvtár és a művelődési ház közös elhelyezése, milyen érvek szólnak mellette és ellene. Egyetlen gondolat mégis engedtessek meg nekem ezzel kapcsolatosan. Nem bizonyos, hogy a városi lét, a városi életforma adekvát kulturális építménye a több, specializált művelődési intézményt magába foglaló fellegrár. A várost a sokszínűség, a változatosság, a kínálat gazdagsága teszi kulturális vonatkozásban is várossá, a választás lehetősége, amelyet a városképet meghatározó közintézményi székházak nyomatékossítanak. Nem vitatom városnegyedek, lakótelepek esetében a sok intézményt magukba foglaló épületek jogosultságát, esetleges gazdaságosságát; ámde a hagyományokat őrző és folytató városközpontokat nem gazdagítja, inkább szegényíti, ha kérdéses koncepciók alapján a sokféle igényt ugyanabból az áruházból kívánják kiszolgálni.

Papp István

Részlet a könyvtárból

A statisztikai adatokat évente szolgáltató 121 szakkönyvtár 1982. évi fontosabb adatai

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár- látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
HÁLÓZATBA NEM TARTOZÓ KÖNYVTÁRAK				
1. Országos Széchényi Könyvtár, Bp.	6 167 278	3 197	41 165	307 369
2. Allami Gorkij Könyvtár, Bp.	282 586	8 301	63 623	150 427
3. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Bp.	863 431	18 845	97 958	311 044
4. Hadtudományi Könyvtár, Bp.	152 724	430	4 539	19 338
5. A Konjunktúra- és Piackutató Intézet Könyvtára, Bp.	18 240	—	8 000	35 000
6. A Magyar Állami Földtani Intézet Könyvtára, Bp.	185 834	527	5 376	20 725
7. A Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchivum Könyvtára, Bp.	23 649	64	3 783	6 491
8. A Magyar Írók Szövetségének Könyvtára, Bp.	113 524	387	4 011	11 638
9. A Magyar Nemzeti Bank Szakkönyvtára, Bp.	42 781	—	3 450	15 023
10. A Magyar Szabványügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	290 754	610	26 100	56 080
11. A Magyar Színházi Intézet Könyvtára, Bp.	49 541	742	4 106	18 601
12. A Magyar Szocialista Munkáspárt KB Párttörténeti Intézetének Könyvtára, Bp.	840 993	145	3 472	9 638
13. A Népművelési Intézet Szakkönyvtára, Bp.	50 492	413	2 853	4 957
14. Országgyűlési Könyvtár, Bp.	592 463	5 949	76 481	233 674
15. Az Országos Mérésügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	10 771	228	245	6 040
16. Az Országos Meteorológiai Szolgálat Könyvtára, Bp.	43 051	—	3 562	9 856
17. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Bp.	1 247 598	15 596	69 679	245 611
18. Az Országos Pedagógiai Intézet Könyvtára, Bp.	48 715	—	—	—
19. Országos Pedagógiai Intézet és Múzeum, Bp.	454 654	3 827	22 356	62 988
20. Az Országos Találmányi Hivatal Könyvtára, Bp.	38 222	127	1 540	11 050
21. Az Országos Tervhivatal Könyvtára, Bp.	38 465	—	5 600	13 716
22. A Szakszervezetek Országos Tanácsa Központi Iskolájának Könyvtára, Bp.	143 770	3 118	18 704	60 231
23. A Szövetkezeti Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	16 904	120	896	7 967
24. Az Országos Vezetőképző Központ Könyvtára, Bp.	50 243	256	1 864	9 661
ÖSSZESEN	11 766 683	62 882	469 363	1 627 125
AKADÉMIAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
25. Az MTA Könyvtára, Bp.	1 633 157	3 301	49 799	163 995
26. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	40 549	120	8 000	25 000
27. Az MTA Atommagkutató Intézetének Könyvtára, Debrecen	47 839	239	6 866	2 154
28. Az MTA Biológiai Kutatóintézetének Könyvtára, Tihany	6 932	—	45	—
29. Az MTA Csillagvizsgáló Intézetének Könyvtára, Bp.	28 606	22	—	1 100
30. Az MTA Filozófiai Intézetének Könyvtára, Bp.	17 387	133	2 513	3 621
31. Az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	60 452	264	1 870	2 542
32. Az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Sopron	28 114	81	4 183	7 450
33. Az MTA Irodalomtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	139 688	233	1 992	6 832
34. Az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	15 511	64	3 200	13 810
35. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	35 899	267	2 500	15 100
36. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	145 687	1 410	18 688	24 376
37. Az MTA Központi Kémiai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	33 354	237	—	—
38. Az MTA Matematikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	48 100	814	9 100	24 100
39. Az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetének Könyvtára, Martonvásár	18 082	105	—	—
40. Az MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	19 944	230	—	2 449
41. Az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának Könyvtára, Bp.	43 498	—	1 820	27 800
42. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	33 242	135	200	1 500
43. Az MTA Pszichológiai Intézetének Könyvtára, Bp.	14 856	97	85	13 261
44. Az MTA Régészeti Intézetének Könyvtára, Bp.	27 279	96	2 021	13 450
45. Az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	40 441	480	18 705	42 341
46. Az MTA Szegedi Biológiai Központjának Könyvtára, Szeged	18 696	180	—	—
47. Az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	26 881	71	4 420	27 602
48. Az MTA Történettudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	90 800	310	7 500	7 719
49. Az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	54 886	144	—	27 451
50. Az MTA Zenatudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	120 401	66	243	5 096
ÖSSZESEN	2 790 281	9 099	143 750	458 749

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár- látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
BELKERESKEDELMI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
51. A Belkereskedelmi Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	34 472	2 107	4 897	50 531
52. A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Könyvtára, Bp.	48 206	885	15 606	18 056
ÖSSZESEN	82 678	2 992	20 503	68 587
EGÉSZSÉGÜGYI-ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
53. Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Bp.	53 616	568	2 400	10 972
54. A Heim Pál Gyermekkorház és Poliklinika Könyvtára, Bp.	15 327	195	5 106	20 955
55. A László Kórház Orvosi Könyvtára, Bp.	11 070	181	2 093	4 834
56. Az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet Orvosi Könyvtára, Bp.	13 592	235	2 669	8 924
57. Az Országos Korányi Tbc és Pulmonológiai Intézet Könyvtára, Bp.	13 785	208	2 047	7 633
58. Az Országos Közegészségügyi Intézet Könyvtára, Bp.	28 226	333	6 896	29 683
59. Az Országos Onkológiai Intézet Könyvtára, Bp.	12 740	170	1 560	6 327
60. Az Országos Reuma- és Fizioterápiás Intézet Könyvtára, Bp.	17 034	895	2 337	8 049
61. Az Országos Traumatológiai Intézet Könyvtára, Bp.	2 013	172	7 009	6 634
62. Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Levéltár, Bp.	101 835	95	620	1 800
ÖSSZESEN	269 238	3 052	32 737	105 811
ÉPÍTÉSÜGYI ÉS VÁROSFEJLESZTÉSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
63. Az Építésügyi Tájékoztatói Központ Könyvtára, Bp.	95 997	224	7 706	24 294
64. A Szilikátipari Központi Kutató- és Tervezőintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	29 899	350	–	–
ÖSSZESEN	125 896	574	7 706	24 294
IPARI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
65. Az Ipari Informatikai Központ Könyvtára, Bp.	33 130	636	4 732	33 175
66. Az Alumíniumipari Tervező- és Kutatóintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	66 683	1 117	7 053	45 203
67. A Bőr-, Műbőr- és Cipőipari Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	13 955	140	1 100	7 980
68. A Központi Bányászati Fejlesztési Intézet Könyvtára, Bp.	69 824	991	3 663	7 902
69. A Műszeripari Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	42 170	329	2 989	46 090
70. A Nyomdaipari Egyesülés Műszaki Könyvtára, Bp.	8 661	79	523	5 241
71. A Papíripari Vállalat Kutatóintézetének Műszaki Könyvtára, Bp.	23 893	134	1 280	13 041
72. A PRODINFORM Műszaki Könyvtára, Bp.	55 087	514	11 185	38 947
73. A Textilipari Kutatóintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	35 572	225	3 098	11 452
ÖSSZESEN	348 975	4 165	35 623	209 031
KÖZLEKEDÉS- ÉS POSTAÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
74. A Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium Szakkönyvtára, Bp.	7 204	160	5 800	3 325
75. A KPM Vasúti Főosztály Szakkönyvtára, Bp.	8 047	2 000	6 000	9 500
76. Közüti Közlekedési és Tájékoztató Központ (KÖTUKI), Bp.	66 441	530	10 500	21 000
77. A Közlekedési Múzeum Könyvtára, Bp.	89 808	26	692	4 569
78. Magyar Hajózási Rt. Hajózási Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatói Központ, Bp.	14 899	513	3 798	12 406
79. A Magyar Légiközlekedési Vállalat Műszaki Könyvtára, Bp.	12 390	1 510	3 628	9 935
80. A Posta Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatói Központ Szakkönyvtára, Bp.	18 565	1 034	2 263	8 343
ÖSSZESEN	217 354	5 773	32 681	69 078
MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMEZÉSÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
81. A Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Információs Központja (AGROINFORM), Bp.	373 724	3 535	17 335	58 976
82. Az Agrárgazdasági Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	30 154	250	4 750	15 900
83. A Mezőgazdasági Múzeum Könyvtára, Bp.	36 491	113	404	2 241
ÖSSZESEN	440 369	3 898	22 489	77 117
MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUMI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
84. Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	43 469	187	1 322	4 289
85. A Magyar Nemzeti Múzeum Központi Régészeti Könyvtára, Bp.	100 339	198	–	13 108
86. A Néprajzi Múzeum Könyvtára, Bp.	126 370	464	1 967	6 334
87. A Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvtára, Bp.	117 399	76	1 333	3 222
88. A Szépművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	87 501	303	3 223	8 051
89. A Természettudományi Múzeum Könyvtára, Bp.	295 420	910	1 318	11 856
90. A Magyar Nemzeti Galéria Könyvtára, Bp.	70 130	165	3 220	2 515
91. A Magyar Országos Levéltár Központi Könyvtára, Bp.	72 694	–	2 627	8 440
ÖSSZESEN	913 322	2 303	15 010	57 815

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár- látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
STATISZTIKAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
92. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Bp.	558 882	1 987	19 021	36 699
93. A Számítástechnika Alkalmazási Vállalat Szakkönyvtára, Bp.	30 083	1 470	4 998	18 955
ÖSSZESEN	588 965	3 457	24 019	55 654
VÍZÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
94. A Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Intézet (VIZDOK) Könyvtára, Bp.	47 307	2 531	2 995	23 935
FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZATOK				
95. Az ELTE Egyetemi Könyvtára, Bp.	1 322 770	7 271	73 677	177 007
96. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Könyvtára, Bp.	52 432	821	20 101	8 407
97. Az ELTE Bölcsészettudományi Karának Történeti Könyvtára, Bp.	100 167	720	6 750	14 205
98. Az ELTE Természettudományi Karának Matematikai Tanszékek Könyvtára, Bp.	27 091	510	5 360	8 080
99. A József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged	721 420	5 374	102 746	279 925
100. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, Debrecen	3 237 097	4 564	150 279	385 556
101. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Matematikai Intézetének Könyvtára, Debrecen	23 338	931	5 219	46 590
102. A Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtára, Pécs	441 859	2 921	23 409	49 766
103. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Debrecen	104 484	1 282	35 000	10 825
104. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Gödöllő	281 707	2 498	50 285	58 359
105. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Keszthely	87 896	1 114	17 686	20 614
106. Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára, Bp.	115 935	509	2 679	4 611
107. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron	197 268	1 684	38 275	91 210
108. A Kertészeti Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	228 003	1 269	20 243	69 561
109. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtára, Debrecen	125 452	1 163	23 500	17 000
110. A Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Pécs	175 950	1 926	30 428	32 376
111. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	200 994	5 541	17 511	98 035
112. A Szegei Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Szeged	151 483	1 379	35 563	17 620
113. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	505 634	5 823	109 215	81 211
114. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	601 907	10 880	170 161	393 589
115. A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc	537 714	3 479	67 598	36 217
116. A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára, Veszprém	115 524	818	9 200	21 546
117. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	157 876	1 590	35 200	61 200
118. A Magyar Iparművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	37 858	1 315	23 472	44 988
119. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	43 368	618	5 602	19 241
120. A Testnevelési Főiskola Könyvtára, Bp.	69 014	1 481	12 052	25 443
121. A Magyar Szocialista Munkáspárt KB Politikai Főiskolájának Könyvtára, Bp.	230 058	1 608	46 612	108 998
ÖSSZESEN	9 894 299	69 089	1 137 823	2 182 180
EGYÜTT	27 485 367	169 815	1 944 699	4 959 376

A 121 SZAKKÖNYVTÁR FONTOSABB ÖSSZEHASONLÍTÓ ADATAI 1981 – 1982.

Megnevezés	1981.	1982.	Index 1981. év = 100
	év		
A könyvtárak száma (kijelölt könyvtárak)	121	121	100,0
A könyvtári állomány december 31-én	26 996 212	27 485 367	101,8
Ebből: könyv	13 256 485	13 553 030	102,2
Állománygyarapításra fordított összeg (Ft)	197 617 522	214 187 455	108,4
A beiratkozott könyvtári olvasók száma	166 066	169 815	102,3
A könyvtárlátogatók száma	2 009 174	1 944 699	96,8
A kölcsönzött könyvtári egységek száma	1 762 317	1 723 917	97,8
A helyben használt dokumentumok száma	3 408 017	3 235 459	94,9
A könyvtárosi munkakörben dolgozók száma	2 550	2 530	99,2

A Könyvtáros egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

Dombóváron is házhoz megy a könyv...

Mivel azok közé a könyvtárosok közé tartozom, akik a nyitott könyvtár elvét vallják, nagy hatással volt rám Nagy Attilának a *Könyvtáros* 1983. évi 6. számában megjelent írása. Úgy vélem, én is hozzájárulhatok az ügy sikeréhez, ha átadom tapasztalataimat azoknak, akik még nem szervezték meg a könyvek házhoz szállítását idős és beteg emberek részére.

Első lépésként felkerestem hivatalában a városi főorvost, megkértem, hogy a körzeti orvosoktól kérje el a körzetükben lakó olyan, beteg és idős emberek névsorát, lakáscímét, akikről feltételezhető, hogy olvasnak. Ezt a névsort dr. Bitter Vilna főorvos egy hét alatt behozta a könyvtárba. Kolléganőimmal kiegészítettük néhány olyan névvel, amelyeket különböző helyekről megtudtunk, s így 93 nevet gyűjtöttünk össze. Mindegyiküket értesítettük levélben, hogy egy hónapon belül könyvtáros keresi fel őket lakásukon, fogadják bizalommal. A látogatások során eleinte csatlakozott hozzám a járási vöröskeresztes titkárnő, aki szeretne volna megszervezni a nyugdíjasok vöröskeresztes klubját, és meg akarta ismerni a családok életkörülményeit is. Sajnos, csak néhány helyre tudott eljönni, így én igyekeztem az ő célkitűzéseit is megvalósítani.

Utam eredménye a következő lett: Tizenkilenc személyt nem találtam otthon, bár többször is felkerestem őket. Huszonketten kérték, hogy vigyek nekik házhoz könyvet, hárman képes folyóiratot kértek. 1982 szeptembere óta minden hónapban egy alkalommal a művelődési autóval viszem el nekik az olvasnivalót. A beszélgetések során fölmerült problémákat továbbítottam a Vöröskeresztnak, illetve a gyámügyi előadóhoz. Megismerkedtem a 82 éves nagyon aktív Mohr Dénes bácsival, aki néhány nap múlva megkeresett egy névsorral: ez azoknak a nevét tartalmazta, akik be akartak iratkozni a megalapítandó vöröskeresztes nyugdíjasklubba. A klub megalakult, s a Vöröskereszt és a TIT védnökségével itt a művelődési központban működik, jelenleg 36 taggal. A klub tagjai együtt meglátogatták a könyvtárt, egy alkalommal pedig zeneműtárunkban rendeztünk zenehallgatást részükre. A tagság huszonkét százaléka beiratkozott a könyvtárba, négy idős olvasónk viszont a vöröskeresztes klub tagja lett.

Az élet megy tovább és mindig új helyzeteket teremt, jelenleg haláleset és egyéb okok következtében nem 22-en, hanem csak 18-an igénylik könyvtárunk e szolgáltatását. A kezdeményezés életben maradása érdekében meglátogattam minden körzeti orvost, és kértem őket, hogy folyamatosan tájékoztassanak azokról a beteg, idős emberekről, akik szívesen olvasnának. Kíváncsian várom látogatásom eredményét.

Ezenkívül városunk egyik gyermekorvosa megkereste könyvtárunkat és bejelentette, hogy van egy tízéves, mozgásában korlátozott betege, aki magnószalagról mesét hallgatna. Őt is rendszeresen meg fogjuk látogatni, és viszünk részére magnószalagokat.

Pussné Forró Anna

a Dombóvári Művelődési Központ és Könyvtár munkatársa

Iskolai könyvtári gondok egy szocialista város könyvtárügyében

Az utóbbi években ugrásszerűen megnőtt a Dunaújvárosi Munkásművelődési Központ gyermekkönyvtárában a csoportos látogatások száma, egyre gyakrabban kéri a pedagógusok, szervezzünk könyv- és könyvtárhasználati órákat. A követelmények többségének teljesítése feltétlenül könyvtári környezetet és módszereket igényel. Méghozzá olyan könyvtári módszereket, amik alapján a megtanult ismeretek bármely más könyvtárban hasznosíthatók. A könyvtári órákkal kapcsolatos gond, hogy mivel a könyvtári ismeretek szervesen egymásra épülnek, s csak akkor sajátíthatók el, ha a gyerekek első osztályos koruktól folyamatosan, évente legalább egy-két alkalommal csoportosan ellátogatnak a könyvtárba, jó, ha a nyolc év alatt kétszer eljutnak hozzánk. A könyvtári órák lebonyolítását a pedagógusok ránk bízzák, gyakran mintha az volna számukra a legfontosabb, hogy e pontot „kipipálhassák” a tanmenetben: megvolt. Megtörtént ugyan egy-két esetben, hogy magyar szakos pedagógus maga vezette le a könyvtári órát, a nevelők nagy része azonban nem ismeri a könyvtár működését, illetve magát a gyermekkönyvtárat sem. (Sajnos, a pedagógusképzésben a mai napig sem fordítanak elegendő időt és figyelmet a könyvtárhasználat tanítására.) A tantervi követelmények szerint egy ötödik osztályos tanulóknak már elég jól kell tudnia tájékozódni a könyvek között, illetve nagyon sok könyvtári fogalmat kell ismernie. A valóság ettől nagyon messze van: a szoros ábécét sem ismerik, nem beszélve arról, hogy szép számmal akad a gyerekek között olyan, aki felolvasni sem tud tisztességesen.

Ilyen tapasztalatok után kezdtem körülnézni a város általános iskolai könyvtáraiban, mit lehetne tenni annak érdekében, hogy a feladatokat megosszuk, és mindkét könyvtártípus, a közművelődési gyermekkönyvtár, illetve az is-

kolai könyvtárak a maguk eszközeivel és lehetőségeivel a legtöbbet tehessék a gyerekek olvasóvá és könyvtárhasználóvá neveléséért.

Dunaújvárosi helyzetkép

A város általános iskolái közül 11-ben van iskolai könyvtár. Amikor elhatároztam, hogy tervezett munkánk érdekében valamennyit felkeresem, egyedül azt az új iskolát hagytam ki a látogatásból, amelyben a város első kettős funkciójú — iskolai és a lakóterület számára is szolgáltató — könyvtárát tervezték. Amikor jeleztem az iskolai könyvtárosoknak, hogy milyen ügyben szeretném megnézni könyvtárukat, illetve elbeszélgetni velük, nem fogadtak kitörő lelkesedéssel. Nem zárkóztak el sehohlyan fogadásomtól, de többen kérték, hogy nevüket ne említsem az informátoroké között. A vizsgált 10 iskolai könyvtár közül hármat *szaktanteremben* helyeztek el (zártpolcos rendszerben), egyet *szertárban*, illetve *portásfülkében* (mindkettő zártpolcos), a további ötből négy helyen nyílt lehetőség az állomány szabadpolcra helyezésére. A könyvtári *alapterületek* nagysága 12 és 65 négyzetméter között váltakozik, az átlag (a szaktantermekét természetesen nem számítva) alig haladja meg a 33 négyzetmétert.

Mindezekhez csak annyit, hogy az iskolai könyvtár számára ahhoz, hogy az oktató-nevelő munkából részt vállalhasson, elengedhetetlen az önálló helyiség, amelynek legalább tanterem méretűnek, azaz 50 négyzetméter alapterületűnek kell lennie.

A legtöbb iskolában elkülönül a nevelői, illetve a tanulói könyvtár. Szembetűnő a két könyvcsoport elhelyezése, állapota közötti különbség a nevelői állomány javára.

Három iskolában képes, illetve hangzó eszközök is vannak (vetítő, lemezjátszó stb.).

Az 1971-es irányelveknek a könyvtár nagyságára vonatkozó előírását két könyvtár érte el, illetve egy megközelítette. Az összes többi olyan kis helyiséggel rendelkezik, amely a könyvek tárolására is alig elegendő, és amelybe a kölcsönzések alkalmával 4–5 gyereknél több nemigen fér be.

Két iskolában egyetlen szaktanteremben van elhelyezve a tanulóknak szánt teljes anyag, egy iskolában pedig a szaktantermekbe témák szerint szétosztva.

Az állomány összetételére vonatkozó kérdésekre egyetlen iskolában kaptam csak választ, mivel a könyvek nyilvántartása csak a beérkezés sorrendjében vezetett leltári könyvben történik. Míg a közművelődési gyermekkönyvtárban az állomány 60 százalékát alkotja a szépirodalom, s csak 40-et az ismeretterjesztő, addig az iskolai könyvtárban az állományban való részesedésük aránya ennek éppen a fordítottja.

Az állományok nagyságát illetően igen tarka a kép. (Az 1971-es irányelvek szerint a csak az ifjúságot szolgáló állományt tekintve egy tanulóra az általános iskolában minimálisan 5 kötet, de legalább összesen 2000 kötet, kötelező olvasmányokból 5 tanulónként 1 példány, ajánlott olvasmányokból 10 tanulónként szintén 1 példány szükséges.) Némelyik iskolában bőven megvan a szükséges kötettség, máshol — éppen a legnagyobb tanulói létszámú iskolában — ennek mindössze a hatoda. Az igazsághoz tartozik, hogy legalább öt iskolában a felére csökkenne az állomány, ha kislejtetnének az elavult és agyonhasznált könyveket. A legtöbb helyen nagyon rossz állapotban vannak a könyvek, piszkosak, rongyosak. Köttetésre viszont a beszerzési keretből — összege 3000—10 000 forint között váltakozik — nem futja. A beszerzési keret nagysága általában megfelelő.

Találkoztam viszont egy kirívó esettel: Az egyik iskolában az évi beszerzési keret 80 százalékát a nevelői könyvtárra költötték. (Ebben az iskolában a könyvtár egyébként is huszadrangú szerepet tölt be, eddig több könyvtáros váltotta már egymást, mint ahány éve az iskola fennáll.)

Az olvasók nyilvántartása négy iskolában tasakos vagy személyi lapos rendszer segítségével történik, az összes többiben füzetben tartják nyilván a kölcsönzéseket.

A könyvtári tagoknak az iskola tanulói létszámához viszonyított arányát vizsgálva (10-ből 6 iskolától kaptam adatok alapján, mivel két

iskolában nincs, vagy nem elég pontos a nyilvántartás; kettőben pedig nem — vagy még nem — működik a könyvtár) megállapítottuk, hogy az 29,1 és 65,6 százalék között váltakozik, az átlag 45,3. A közművelődési gyermekkönyvtárt valamennyi iskolából látogatják, az említett arányok itt 7,4-től 67,4-ig terjednek, megközelítően 26 százalékos átlaggal. Egyébként az iskolai könyvtárba beiratkozott tanulók száma — a kérdőívek legmegbízhatóbb adata — bizonytalan időszakokra (fél év, egy év, tanév) vonatkozik.

A közművelődési gyermekkönyvtárba természetesen a vonzáskörzetébe tartozó iskolák tanulói közül iratkoznak be a legtöbben, hozzátevé, hogy a gyengén, vagy sehogyan sem működő könyvtárak iskoláiból lényegesen többen járnak ide, mint a többiből.

Az iskolai könyvtárak állománya nem olyan nagy, hogy egy több éve ott dolgozó iskolai könyvtáros ne tudna fejből is tájékoztatni. Nem is nekik kell a katalógus, hanem a gyerekeknek. Gyakorlatból tudom, hogy nagyon ritkán használják meghatározott művek adatainak keresésére a katalógust, inkább csak a címeket nézegetik, s ha valamelyik felkelti érdeklődésüket, azt a könyvtárossal kerestetik meg. (Az egyik iskolai könyvtáros szekrénybe zárta a katalógust, nehogy a gyerekek hozzányúljanak és összekeverjék!)

A tíz könyvtárból ötnek van szerzői betűrendes, cím szerinti, valamint szakkatalógusa, három szerzői, illetve cím szerinti katalógussal rendelkezik, egyben csak a nevelői állományról készült katalógus, egynek pedig nincs katalógusa. Raktári katalógust három könyvtárban találtunk. Az iskolai könyvtárak szakkatalógusai nem teszik lehetővé a több szempontú visszakeresést, minden műről egyetlen cédulát helyeznek el benne a raktári jelzet — egyben szakjelzet is — szerinti rendben.

Sajnos, csak hét iskolának van szerződése a Könyvtárellátóval, ezek közül is a legtöbbször legfeljebb egy éve.

Az utóbbi tanévek — ismert okokból — fokozott terhet rónak minden pedagógusra, s ezekből nem jut kevesebb az iskolai könyvtárosokra sem. Legtöbbször régóta, a nehéz körülmények között is odaadással, szeretettel végzi munkáját. Közülük négyen 1, ketten 2, ugyancsak ketten 19 éve, további három könyvtáros 3,5, illetve 18 éve vezeti könyvtárát; négyen alapfokú, ketten főiskolai szakkollégiumi szakképzettséggel rendelkeznek, három szakképzetlen. Városunkban csak egy is-

kolában dolgozik függetlenített iskolai könyvtáros. Ennek az iskolának a könyvtára szolgálhatna a többinek is modellként, amennyiben a szabadpolcos rendszert megvalósítanák.

A függetlenített iskolai könyvtárost kivéve 5 könyvtáros kap évente egy alkalommal 500 vagy 1000 forint tiszteletdíjat. Ketten órakedvezményben részesülnek, szintén két-két könyvtárosnak társadalmi munkaként fogadják el ezt a tevékenységét. Az egyik iskolában három ember végzi a könyvtári munkát, feltehetően osztoznak az 500 vagy 1000 forintos tiszteletdíjon. Dunaújvárosban ugyanis helyi különlegességként 10—15 éve olyan teljesítménytáblázat alapján állapítják meg a tiszteletdíjak mértékét, amely az állománymagyságot veti össze a kölcsönzött kötetek számával, százalékokban meghatározott követelményszintek szerint. Természetesen nem lehet pontos normákat szabni a könyvtári munkában, de bizonyos, hogy az az idő, ami egy-egy tiszteletdíjas könyvtárosnak a rendelkezésére áll, rendkívül kevés.

Többen szívesen vennének szakmai segítséget is, a segítség kérésére azonban nincs energiájuk. Már évekkal ezelőtt felajánlottuk nekik, hogy szívesen megyünk hozzájuk akár katalogizálni, akár állományt rendezni. Egy esetben érkezett kérés hozzánk, annak eleget is tettünk.

1981-ben ötrészes továbbképzési sorozatot indítottunk az iskolai könyvtárosoknak. Minden alkalommal a gyermekkönyvtárosok bemutató foglalkozást tartottak a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek egy-egy témájá-

ból. Ezt előadás követte az iskolai könyvtárosokat érintő kérdésekről. Sajnos, ezeket a továbbképzéseket csak az érintettek 40—50 százaléka látogatta. Vagy egyéb elfoglaltságuk volt, vagy pedig arra hívatkoztak, hogy nekik már semmi újat nem lehet mondani. A többség azonban elismerően vélekedett erről a kezdeményezéstről.

Az iskolai könyvtárosok között kevesen vannak, akikre „rátéstálták” ezt a munkát. Mégis sokan érzik, hogy ha ők lemondanának, nehezen találnának utódot. A tantestületi kollégák segítségével abban merül ki, hogy a rendelések, vásárlások előtt szólnak a könyvtárosnak, ha valamire szükségük van.

Az igazgatókkal nem beszélgettem, így nem ismerem véleményüket az iskolai könyvtárakról. Tudom, hogy ők is nehézségekkel küszködnek, anyagi lehetőségeik korlátozottak, hisz több helyen kölcsön tantermekben folyik az oktatás. De a szemléletváltás — ahol erre szükség van — nem pénz kérdése. Az iskolai könyvtári szakfelügyelőknek a meggyőzés az egyetlen eszközük, ami a semminél több, de a csodákhoz kevés.

S végül még egy gazdát hadd említsek, aki sokat tehet ez ügyben: a városi tanács művelődési osztályát. Tenni pedig sürgősen kell, mert az iskolai könyvtárak működési feltételeiről, a tanulóifjúság iskolai könyvtári ellátásáról készült 1981-es országos összesítésben Fejér megye az utolsó helyen szerepel. Dunaújváros pedig Fejér megyében van.

Marosán Éva

Kitüntetések

A művelődési miniszter nyugállományba vonulásuk alkalmából *Kiszely Olivér*nek, az Országos Széchényi Könyvtár főmunkatársának és *dr. Markovits György*nek, az OSZK osztályvezetőjének **A Szocialista Kultúráért**, *Ludányi József*nek, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 6. sz. kerületi könyvtára gyermekkönyvtárosának a **Kiváló Munkáért** kitüntetést adományozta; *dr. Bárány Tamás*nét, az FSZEK 37. sz. kerületi könyvtárának könyvtárkezelőjét és *Sugár Jenő*nét, az FSZEK 10. sz. kerületi könyvtárának vezető-

jét **Miniszteri dicséret**ben részesítette; a Magyar Könyvtárosok Egyesületének XV. vándorgyűlése alkalmából *Horváth Ferenc*nek, a szolnoki Verseyhy Ferenc Gimnázium könyvtárosának, *dr. Király László*nénak, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár osztályvezetőjének, *Márffy István*nak, az FSZEK központi olvasószolgálatára főmunkatársának és *Szabó Julián*ának, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár főelőadójának **A Szocialista Kultúráért** kitüntetést adományozta.

„... nem 8, hanem 24 órás
könyvtáros akartam lenni...”

Beszélgetés Borsa Gedeonnal

A régi magyar irodalom, de a régiségekkel foglalkozó egyéb területek munkatársai — könyvtárosok, történészek, művésztörténészek, muzeológusok — előtt egyaránt fogalom a neve. Borsa Gedeon, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, akit hatvanadik születésnapján a közelmúltban köszönthettek munkatársai, megválí a könyvtártól, nyugdíjba megy. Vele olyan, nagy tapasztalatokkal rendelkező, kimagasló tudású szakember távozik a könyvtárból, akiben két ritka könyvtárosi és tudósi erény fonódik össze: a nagyvonalú szervezőkészség és a mikrofilológusi precizitás.

Borsa Gedeon 1945-ben szerzett jogi diplomát, 1950 óta dolgozik levéltári, majd könyvtári területen. 1958-ban az Országos Széchényi Könyvtár gyarapítási osztályának vezetője, 1961-től

a Régi Magyarországi Nyomtatványok nevű bibliográfiai csoport munkálatainak irányítója. Az általa vezetett munkaközösség készítette a Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473—1600, és 1601—1635 című köteteket. Munkájuk eredményét az első kötet megjelenésekor, 1972-ben akadémiai díjjal jutalmazták. Borsa Gedeon számtalan könyvtörténeti publikációja mellett kiemelendő a nagy nemzetközi érdeklődést kiváltó, Clavis typographorum libroriorumque Italie 1465—1600 című kétkötetes összeállítása. Munkásságát az Országos Széchényi Könyvtárban háromszor ismerték el A szocialista kultúráért kitüntetéssel, 1980-ban pedig Szabó Ervin-émlékérmet kapott.

— Visszatekintve az indulásra, először a pályamódosításról kérdezem. Jogász diplomával került levéltári, majd könyvtári területre. Szándékos volt-e ez a változtatás vagy a szükség alakította így?

— A kérdés megválaszolása végett egész messzire kell visszanyúlnom, mert így indulásom körülményei is talán világosabbá tehetők. Az érettségi után vidéki rokonokhoz mentem pihenni, azzal a kéréssel, hogy közgazdászként szeretnék továbbtanulni. Ezalatt viszont szüleim jogásznak írtak be az egyetemen. Mai szemmel nézve ez bizony meglehetősen furcsának tűnik, de akkoriban — különösen a pesti piaristáktól kapott érettségi bizonyítvánnyal — nem volt gond bejutni egyetlen egyetemre sem. Felvételi vizsga, személyes megjelenés stb. sem volt feltétel. Én pedig, mint hasonló korú társaim általában, szüleim-

nek feltétlenül engedelmessé — jogász lettem. Ők ugyanis úgy tartották, és ebben természetesen igazuk is volt, hogy a jogi diplomával mindenhol elhelyezkedhettek, akár a gazdasági életben is, amint én szerettem volna. Hát így lettem jogász, minden belső indíték nélkül. 22 esztendőskoromban — 1945 végén — már jogi doktor voltam, egy szigorlatnyi távolságban a második, az államtudományi doktorátustól, aminek elnyerésére azután sohasem tettem meg az utolsó lépést.

21 évvel elnyert nagykorúságom első éveiben — vagyis 1944 és 1950 között — több váltóállítást is végzett a történelem nemcsak hazánk, de ezen keresztül az egyének életében is. Ritkaságszámba ment az, ha valaki nem kényszerült akkoriban, akár többször is, pályamódosításra. Én sem voltam kivétel. Az ostromverte Budapest éhezett, így kézenfekvőnek

tartottam, hogy élelmiszerüzletet nyissak. Az akkoriban jellegzetesen középosztály által lakott Lágymányoson „doktor” Borsa Gedeon szatócsüzlete nem is ment rosszul. 1950-re azonban a magánszektor életere roppant beszűkült. Így tehát 1950. augusztus végével inkább önként átadtam üzletemet a Közért-nek. Iván bátyám, aki akkor már több éve az Országos Levéltár munkatársa volt, azt ajánlotta, hogy jelentkezsem a szervezés alatt álló Levéltárak Országos Központjánál (LOK), ahol azután fel is vettek. Két hét sem telt bele, és fivéremet neveztek ki a LOK vezetőjének. Ez lehetetlenítette az ebben az intézményben végzett munkámat, hiszen nem lehettem saját testvérem beosztottja. Így kerültem 1951. január elsejével az akkori Országos Könyvtári Központba (OKK). Nem sokon múlt, hogy a felettes minisztérium közgyűjteményekkel foglalkozó osztálya nem az akkori Múzeumok Országos Központjába (MOK) közvetített ki. Ez esetben ma nyilván a Magyar Nemzeti Múzeumból mennék nyugdíjba. Mindebből világos, hogy semmiféle hivatástudat sem hajtott a könyvtárosság felé, a véletlenek játéka juttatott erre a pályára.

— *Mint az Országos Könyvtári Központ szervezési osztályának munkatársa a szerzetesi könyvtárak anyagának kiválogatását és az egyházi kézen levő könyvtértek jegyzékbe foglalását végezte. Nyilván nagyon sok régi és ritka nyomtatvánnyal találkozott itt. Vajon a régiség iránti vonzódása is innen ered?*

— Az OKK-ban kitűnő szakemberekkel hozott össze szerencsés sorsom. A szervezési osztályon kaptam beosztást: a helyiségnek, ahol dolgoztam, egyik ajtaja közvetlenül Kóhalmi Béla, a másik pedig Fitz József szobájába nyílt! De sorolhatnám még azoknak a későbbi akadémikusoknak és nevesebb könyvtárosoknak, illetve levéltárosoknak a nevét, akik ebben az időben ott dolgoztak. A két legközvetlenebb munkatársam László Boriska, a későbbi Wix Györgyné és Dörnyei Sándor voltak. Első feladatként azt kaptuk, hogy az akkoriban feloszlattot szerzetesi házakban államosított könyvanyagot biztonságba helyezzük. Ennek érdekében jártuk hétfőtől péntekig az országot Soprontól Makóig és Szentgotthárdtól Sátoraljaujhelyig, míg szombatonként a beszámolórt írtuk. Igen érdekes, változatos, bár cseppet sem szivderítő munka volt ez. Sokszor szélmalomharc a tanácsokkal és az épületeket elfoglaló közületekkel, hogy biztonságban legyenek a rendházak könyvtárai. Az új „lakók”-at sem a

tudásszomj hajtotta, hogy ismételtelen felkeresés a csak elvben elzárt könyveket. Javítóintézeti növendékek, kiskatonák, ipari tanulók stb. „kincskeresésük” során sorra látogatták a sokszor valóban nagy, mondhatni nemzeti értékeket tartalmazó gyűjteményeket. Mivel egyrészt gyakorlatilag nem volt lehetőségünk ezeknek a helyszínen teljes biztonságot nyújtani, másrészt eleinte minden előfeltétel hiányzott a több milliónyi kötetre rúgó könyvanyag összegyűjtésére, Kóhalmi Béla — a francia forradalom alatt támadt szinte pontosan azonos helyzet mintájára — úgy döntött, hogy mindenekelőtt a kimagasló értékeket kell összegyűjteni, és legalább ezeket biztonságos helyre szállítani. Óriási szerencsénk volt, hogy a könyvtértek megítéléséhez szempontokat Fitz Józseftől kaptunk, aki kora kimagasló könyvtörténész volt. Az ő ismételt és rendkívül instruktív útmutatásai alapján — egyfajta gyorstalpaló magántanfolyam keretében — kaptunk felkészítést feladatunk elvégzéséhez. Mindannyiunk számára, akik ezeken a különórákon részt vehettek, egész életre szóló élményt jelentettek magyarázatai. Számomra egyenesen meghatározó jelentőségű volt mindez.

Nagy erővel vetettük be tehát magunkat a feladatok megoldásába, és hetenként kódexekkel, ösnyomtatványokkal, régi magyar nyomtatványokkal megrakodva tértünk vissza útjainkról. Ekkor tudatosodott bennem először az, amit azóta életfelfogásommal is tettem, hogy az az igazi, ha a hivatalos munkát belülről fakadó, őszinte érdeklődéssel végzi az ember. Ekkor alakult ki bennem a mai napig is vallott álláspont: nem nyolcórás, hanem 24 órás könyvtáros akarok lenni. Ennek a felfogásnak megfelelően megfeszített erővel dolgoztunk, hogy a szerzetesi könyvtárak kimagasló értékeit biztonságba helyezzük, és e könyvtárakat a helyükön minél védettebbé tegyük. Az értékek említett kiválogatására az adott módot, hogy az állam és a katolikus egyház között megállapodás született, amelynek értelmében az 1850 után kiadott és a gyakorlati lelkipásztori tevékenységhez szükséges könyveket az egyháznak visszaadtuk. Ehhez szinte darabról darabra át kellett néznünk az államosított gyűjteményeket. Óriási iskola volt ez számomra: könyvismeretem nagy része ezekre a hónapokra vezethető vissza. Túlzás nélkül mondható, hogy milliós nagyságrendben mentek át kezeinken a könyvek. Fitz József elméleti útmutatásait így rögtön a gyakorlatba ültethettük át. Ennek

tudható be, hogy a sors akaratából szinte hónapok alatt a régi könyvek specialistáinak minősültünk.

Még nem is tudtuk az összes volt szerzetesi könyvtárat végignézni, amikor újabb feladatot kaptunk. Az állam mind erősebb ellenőrzés alá kívánta vonni az egyházak történelmi hagyatékát. Döntés született, amelynek értelmében leltározni kellett az egyházak központi gyűjteményeiben a muzeális jellegű könyvanyagot. A végrehajtást a mi, esetenként specialistákkal megerősített, botcsinálta „szakértőkből” álló kis együttesünkre bízta. Így ezután az egyházi kézen levő könyvtárakat jártuk, ahol gyűjteményenként és kategóriánként jegyzékbe foglaltuk a kódexeket, az értékesebb újkori kéziratokat, az ősnymtatványokat, a 16. századi nyomtatványokat, az RMK-kat és más könyvritkaságokat. Hát bizony ennek során sem voltunk „nyolcórás” könyvtárosok, viszont másfél éven belül — 1951 elejétől 1952 derekáig — egyedülálló tapasztalatra tehattünk szert: alkalmunk volt megismerni az államosított és a továbbra is egyházi kézen levő könyvtárak régi anyagát. Ez pedig nem volt kevés, hiszen például az ősnymtatványok és a 16. századi kiadványok esetében a teljes hazai állományak akkor csaknem a felét tette ki. A kis együttesen belül spontán kialakult munkamegosztás keretében nekem az 1601 előtti nyomtatványok regisztrálása jutott osztályrészül.

E munka tehát módot adott arra, hogy — oly fogékony éveimben — 18 hónap alatt az általános könyvismeret megszerzése mellett régi nyomtatványok ezreivel és tizezreivel foglalkozhassak, bár sajnos a feladat adta szűk időhatárokon belül, szinte hajszolt ütemben. Ennek ellenére az egyházi könyvtárak értékeiről akkor és ilyen körülmények között szinte hevenyészve készített jegyzékek a mai napig is kiindulópontként szolgálnak minden e téren végzett vállalkozáshoz (országos ősnymtatványkatalógus, az egyházi könyvtárak ún. védett könyvei stb.).

Az imént kifejtett „hitvallásom”-nak megfelelően munkámat igaz lelkesedéssel végeztem, aminek az volt a következménye, hogy azóta is vonzódok a régi nyomtatványokhoz.

— *Ezután végigjárta a könyvtári feldolgozó munka minden állomását. Az Országos Könyvtári Központ megszűnése után dolgozott a Népkönyvtári Központ szervezési, majd könyvfeldolgozó osztályán. 1958-ban az OSZK gyarapítási osztályának vezetője lett. Milyen felada-*

tokat kellett ezeken a területeken az 50-es évek elején elvégezni?

— Az 1952 nyarán megszüntetett Országos Könyvtári Központ feladatait megosztották a Széchényi Könyvtár és a Népkönyvtári Központ (NKK) között. Ennek során mindössze egyetlen hétre az OSZK könyvfeldolgozó osztályára kerültem, majd az NKK-ba osztottak be, ahol külön osztály létesült az államosított könyvanyag biztonságba helyezése és szétosztása céljából. Feladatul itt mindenekelőtt a munka szervezését kaptam, ami ráadásul nem is volt kicsi. Időközben ugyanis a teljes könyvkereskedelem államosítására is sor került. Ennek raktáraiból a könyvtárügynek előválogatási joga volt, amellyel a megbízott kollégák bőven éltek is, úgy, hogy immár összesen négy és fél millió kötetnyi könyvanyaggal kapcsolatos gondokat kellett megoldani.

Világosan láttuk, hogy az ideális az lett volna, ha a volt szerzetesi könyvtárak érintetlenül és eredeti elhelyezésükben a helyükön maradnak, de ezek biztonsága és az új épülethasználok helyigénye megíúsította ezt a szándékot. Egyedül a gyöngyösi ferencesek könyvtárát sikerült a városban és a zirci ciszterekét az eredeti helyiségekben hagyni, bár ezeket is — különösen Zircen — többszörös fosztogatás érte. (Ma mindkét gyűjtemény az OSZK fiókjaként működik.) A könyvanyag védelme érdekében úgynevezett tájraktárakat alakítottunk ki: Budapesten kívül Sopronban, Pécsen, Szegeden és Debrecenben. Ezekbe került be fokozatosan és számtalan viszontagság után az említett több mint négymillió kötet. Ennek a hatalmas könyvanyagnak áttekinthetővé tétele — ráadásul embertelenül rossz munkakörülmények között és állandóan nyomasztó helyhiányban — nagy megpróbáltatást jelentett a legkülönbözőbb helyekről (a könyvkereskedelemtől a diplomáciai testületig) verbuválódott mintegy félszáz munkatárs számára, jelentékeny hányaduknak ugyanis semmilyen előzetes, érdemi tapasztalata sem volt az ilyen könyvekkel kapcsolatban. Hasznos, de igen nehéz iskola volt ez számomra: szervezési képességeket véltem felismerni magamban, amelyeknek kibontakoztatására azután itt tág lehetőség nyílt. Azt hiszem, innen datálható az a máig is tartó kettősség nálam, amit egyfelől a „könyvtörténet”, másfelől a „szervezés” szavakkal lehetne megjelölni. Az ötvenes években a szervezés mellett a könyvtörténet iránti érdeklődésem kielégítése csak a „kiegészítő sport” szerepét töltötte be.

Úgy alakult a helyzet, hogy 1954-ben — jöllehet változatlanul ugyanazt a munkát végeztem — már a második intézményt szüntették meg alólam: ez alkalommal az NKK-t. Ennek legtöbb szervezeti egysége, így az államosított könyvanyag szétosztásán fáradozó osztály is, a Széchényi Könyvtárba került. Ráadásul úgy alakult, hogy én lettem a több mint ötven főnyi részleg vezetője is, jöllehet még a harmincegyedik évemet sem töltöttem be. A nagy feladatot és az ennek megoldására rábízott népes munkatársi gárdát igyekeztem legjobb tudásom szerint egymással a lehető legjobb kapcsolatba hozni.

Talán ezzel is magyarázható, hogy 1958-ban a gyarapítási osztály vezetésével bíztak meg. Új munkakörömet úgy fogtam fel, hogy az extenzív munkáról áttérek az intenzívra. Ezekben az években a gyarapítási osztály külföldi szerzeményezésének kiépítése volt a súlyponti feladat, amelyet az akkor még az Egyetemi Könyvtárban dolgozó *Pajkossy György* útmutatása alapján igyekeztünk megoldani. Újabb, igen összetett és színes könyvtári területet volt alkalmam megismerni, és a korábbiaktól eltérő jellegű problémákkal kellett megbirkóznom. Érdekes iskola volt ez számomra.

— *1961-ben kapott megbízást a Régi Magyar Könyvtár új kiadásának előkészítésére. Kérem, beszéljen először a munka indulásáról, majd a megjelent kötetekről!*

— Úgy éreztem, hogy a „könyvtörténet” és a „szervezés” címszavak egyensúlyba kerültek nálam, amikor 1961-ben megbízást kaptam a *Régi Magyarországi Nyomatványok (RMNY)* elnevezésű vállalkozás megindítására. Még kevesebb munkatárssal még igényesebb feladat elvégzésére kellett vállalkoznunk. Ennek során eleinte három külső, a Magyar Tudományos Akadémia által fizetett kolléga (*Hervay Ferenc, Holl Béla és Kelecsényi Ákos*) támogatására számíthattam. (Kelecsényi később máshova került.) A feladat a *Szabó Károly* által már közel egy évszázaddal korábban összeállított retrospektív magyar nemzeti bibliográfia új feldolgozása volt, amihez azonban lehetőleg a legkorszerűbb megoldásokat igyekeztünk igénybe venni. Az MTA könyvtörténeti bizottsága által kicövekelt úton jártunk, de ezen belül szabad kezet kaptunk. Igen érdekesnek tűnt számomra ez a feladat. Élveztem a próbálkozásokat, amelyek során a legkülönbözőbb megoldásokkal kísérleteztünk az egyes részterületeken: a nyomtatványok leírásában,

a tartalom sommás meghatározásában, a mutatók rendszerének kialakításában stb.

Ha nem is hamar, de olyan módszert sikerült kialakítanunk, amely — az első kötet megjelenésének visszhangjából ítélve — megfelelőnek mondható. Akadt olyan megoldás (például az összes címlap kicsinyített reprodukciója), amely világszerte tekinthető, ezt követően külföldön mások is átvették. Arra törekedtünk, hogy kötetünk használói a leírt régi magyarországi nyomtatványokról az összes fontos információt megkapják, minél sűrítettebb formában. Ezt célozta a bonyolult, betűhív leírás helyett az azonosítást sokkal biztonságosabban lehetővé tevő címlap-reprodukció. Ezért áll minden tétel élén egységesen megfogalmazott, sommás tartalmi megjelölés, s ennek érdekében foglaltuk össze a korábbi kutatások során tett, összes lényeges megállapítást szinte egy-egy mondatba sűrítve, de mindig pontos hivatkozással. Még hosszan lehetne sorolni azokat a megoldásokat, amelyekkel az általunk összegyűjtött információkat kötetünk használói számára logikus rendbe rakva, áttekinthető formába öntöttük. Ezzel párhuzamosan azonban következetesen igyekeztünk elkerülni minden ismétlést, felesleges szót, szubjektív minősítést stb.

Bizonyos, hogy ezzel a magyar szépróza számára nem alkottunk valami értékeset, nem is ez volt a célunk, ám úgy tűnik, hogy a régi hazai nyomtatványokkal foglalkozók kezébe használható kézikönyvet sikerült adnunk. Az ilyen érdeklődők pedig igen széles körből toborzódnak, hiszen valamennyi tudományág — elsősorban hazai — történetével kapcsolatos kutatásokhoz alapvető forrássá lépett elő az RMNY, legyen az irodalom, történelem, orvostudomány, művészettörténelem, művelődéstörténet stb. Munkánk első kötete 1972-ben megkapta az akadémiai díjat, amelyet nagy elismerésnek tartunk.

Ez az első kötet az 1473 és 1600 közötti korszak 888 nyomtatványára vonatkozó információkat tartalmazza, tízféle mutató segítségével — úgy gondolom — valóban mélyen feltárva. A szakmai visszhang — elsősorban a publikált könyvismertetésekben — mind bel-, mind külföldön egyértelműen igen kedvező volt. (Lapunk 1971. évi 8. száma közölt ismertetést a kötetéről. — *A szerk.*) Ez a körülmény újabb lendületet adott számunkra a következő korszak feltárásához. A módszereken természetesen nem változtattunk, így az egész vállalkozás azonos szerkezetben nyer majd publikálást.

A 17. századi nyomtatványok sajátosságai miatt bizonyos területeken tudatos engedményeket tettünk, de ez is a jobb informálást hivatott szolgálni. Így a második kötetben már nem soroltuk fel az összes fennmaradt példányt, hiszen ez például kétszáz fennmaradt példány esetén inkább félrevezető lett volna! Ezzel szemben tiznél több példány esetében megadjuk, hogy hány gyűjteményben hány példányról tudunk, majd felsoroljuk a legnagyobb gyűjteményeket, ahol a mű megtalálható. Természetesen azok számára, akik az ilyen könyvekkel kapcsolatban speciális igényekkel jelentkeznek (például a kiadói kötés tanulmányozása), belső nyilvántartásainkból tájékoztatást tudunk adni az összes általunk regisztrált példányról.

Az RMNY ilyen formában összeállított második kötete az 1601 és 1635 közötti korszak 774 hazai kiadványának ismertetését tartalmazza, és 1983-ban jelent meg. (A *Könyvtárok e számában Vértesy Miklós* ismerteti.) Bizunk benne, hogy ezzel a kiadványunkkal is szolgálatot tudtunk tenni az érdeklődőknek.

— *Ön számtalan, értékes felfedezés erejével ható publikációt közölt a régi nyomtatványok kutatásának területéről. Melyik az a téma, amelyik a legnagyobb szakmai izgalmat okozta?*

— A régi magyarországi nyomtatványok tervszerű felkutatására két évtizede következetes munkát végzünk a hazai és a külföldi gyűjteményekben. Tudni kell, hogy feladatunknak, vagyis a hazai nyomtatványok bibliográfiai feldolgozásának felső időhatára már nem 1711, mint korábban volt, hanem 1800. Ennek következtében igen nagy mértékben megnőtt

az általunk regisztrálandó művek száma. 1601 előtről a mai napig ezernél kevesebb tétel szerepel nyilvántartásunkban. A 17. században megjelent művek száma még nem éri el az ötezret, viszont a 18. századból meg fogja haladni a 25 ezret. Ez a századonként több mint ötszörös szorzószám mutatja, hogy a 18. század mekkora feladatot ad számunkra. Ráadásul ez a korszak bibliográfiailag jóval feltáratlanabb, mint a korábbiak. Végül, de nem utoljára a 18. századból jóval nagyobb példányszámokban maradtak fenn a hazai nyomtatványok, mint a megelőzőekből.

Az említett korszakban a regisztrálandó példányok száma 1601 előtről nem éri el az ötezret, a 17. századból pedig a 30 ezret, viszont a 18. században alighanem meghaladja a 200 ezret. Ezekből a számokból már kiolvasható, hogy milyen nagyságrendű feladat a rájuk vonatkozó adatokat gyűjteményenként összeszedni. Két évtizede járjuk az országot, és jóval több mint százezer példány regisztrálásával a munka túlnyomó részét már elvégeztük. Mivel a Magyarország területén készült nyomtatványok nagyobbik része helyi használatra és nem az export céljaira készült, a fennmaradt példányok túlnyomó többsége is a történelmi Magyarország területén található. Így kutatásaink elsősorban ezekre a vidékekre összpontosulnak. Ausztriában és Jugoszláviában a gazdaságosan elvégezhető munka lényegében készen van, míg a mai Szlovákia területén már csupán egy-két évre szóló, tehát belátható feladatok várnak reánk. Sajnos, Erdélyben nincs módunk dolgozni.

A régi magyar nyelvű nyomtatványok egyik sajátossága, hogy a fokozott használatnak kitett kiadványtípusok példányait szinte teljesen szétolvasták, majd eldobták. Ezzel magyarázható, hogy például a történelmi Magyarország területén levő gyűjtemények egyikében sem maradt fenn ép példányban egyetlenegy sem a 16. században készített tucatnyi magyar nyelvű énekeskönyvből. Azokban a ritka esetekben azonban, amikor az ilyen jellegű kiadványok egy-egy példánya nem sokkal a megjelenést követően külföldre került, ott — mivel senki sem értette a magyar nyelvet — teljes épségben megmaradhatott.

E hosszú bevezető után visszakanyarodom eredeti kérdésének megválaszolására. A legnagyobb szakmai izgalmat elsősorban nekem, majd később a szakmai körök számára is az első magyar nyelvű énekeskönyv felfedezése okozta. Éppen az említett célból jártam az NSZK-

ban 1975-ben, hogy felmérjem, hol érdemes részletesebb kutatásokat folytatnom ilyen, egy-egy példányban meglapuló, régi magyar nyomtatványok feltárása érdekében. Végigjártam tehát az NSZK regionális központi katalógusait birtokló könyvtárakat. E katalógusok sorából méreteivel (több mint 10 millió kanton) kimagaslik a stuttgarti. A jó szerencsém és az összefüggések felismerése úgy hozta, hogy itt és ráadásul rövid időn belül egész sereg ritka, nagy értékű régi magyar nyomtatványra találtam, közöttük olyan is akadt, amelyről tudtunk ugyan, de példányunk nem maradt belőle. Ezek sorából is kiemelkedik *Huszár Gál* énekeskönyve, amelyet 1560—1561-ben nyomtatott, az első magyar nyelvű, protestáns énekeskönyv, amelyről egyetlen és még 1602-ből származó adaton kívül csak feltevések szóltak. Az utóbbiak száma azonban nem jelentéktelen: szinte egy polcot meg lehetne tölteni azokkal az írással, amelyek mind ezzel, a példányban nem ismert első énekeskönyvvel foglalkoznak.

Míndezek ismeretében nagy élmény volt számomra, amikor rábukkantam erre a „Chereteck” címszó alatt (!) a stuttgarti mammutkatalógusban. E suta megjelölés alatt természetesen nem lehetett keresni, csak megtalálni! (A „Chereteck” a cím utolsó szavának — az „isteni di-/cséreteck”-nek — az utolsó sorba jutott második fele.) Izgalmamát csak fokozta, hogy nyári szünet lévén a raktarak már zárva voltak, amikor rábukkantam erre a számunkra kincset érő adatra. Mivel a stuttgarti könyvtár régi állományának körülbelül 40 százaléka a második világháború során a lángok martalékává vált, másnap reggelig bizonytalanságban voltam, hogy vajon a „Chereteck” megmaradt-e. Szerencsénkre igen! Így most mód van rá, hogy az Akadémiai Kiadó hasonló formájában tehesse közkinccsé ezt a számos (irodalom-, nyomda-, zene- és egyháztörténeti) szempontból kimagasló jelentőségű kiadványt, amelynek megtalálásáról egyébként annak idején a *Könyvtáros* 1976. évi márciusi számában cikket írtam. Általában különleges élmény, amikor korábbról nyilvántartott, vagy csak kikövetkeztetett nyomtatvány egy példányára sikerül bukkanni. Nekem — szerencsémre — ez megadatott néhány alkalommal!

— *A régi nyomtatványok feltárásának területén szerzett tapasztalatait külföldi tanulmányútjain adatgyűjtéssel is gazdagíthatta, ugyanakkor az Ön munkája a nemzetközi szakmai körökben is ismertté vált. Ez a kettősség*

eredményezte-e, hogy újabban a külföld számára is értékes kutatásokat folytatott? Itt elsősorban a megjelent úgynevezett Clavis-kötetekre gondolok.

— Az elmúlt két évtizedben itthon és külföldön sikerült sok olyan könyvtárba eljutnom, ahol nagyobb számban őriznek régi nyomtatványokat. Hivatalos útjaimat egész sereg privát utazással egészítettem ki, amikor is számos további, hasonló jellegű gyűjteményt kerestem fel. Ez irányú következetes törekvésem eredményeként valóban sok helyen megfordultam. Könyvtörténeti és ezen belül nyomdatörténeti érdeklődésem a magyar vonatkozásokra a 18. század, míg az összes többi ország esetében a 16. század végéig terjed. Tudatosan, de szükségszerűen szűkítettem be „gyűjtőkörömet”, mert — véleményem szerint — csakis így lehet arra remény, hogy a szétforgásvesztés veszélye nélkül eredményesen tevékenykedhessek.

A nyomdatörténet nemzetközi áttekintése érdekében bizonyos elképzeléseket dolgoztam ki, amelyeket a „Clavis” (kulcs) szóval jelöltem. Ez lényegében mutató, amely áttekintést nyújt egy adott területen a 15—16. században tevékenykedő nyomdászokról és kiadókorról, mégpedig az impresszumadatok, vagyis a név, időrend és hely alapján csoportosítva. E régóta dédelgetett tervem megvalósítására az első érdemi lépést 1980-ban tehettem meg, amikor az Akadémiai Kiadó egy nyugatnémet céggel közösen megjelentette a *Clavis typographorum librorumque Italiae 1465—1600* című kétkötetes összeállítást. Száraz adathalmaz az egész (egyik bécsi kolléga szerint a telefonkönyv ehhez viszonyítva olvasmányos lektúr), de talán nem haszontalan. A nemzetközi szaksajtó recenziói alapján legalábbis erre merek következtetni.

Azért választottam Itáliát mintegy „kísérleti nyúl”-ként, mert egyrészt méreteiben számottevő (1601 előtt hozzávetőleg minden negyedik nyomdász és kiadó a mai Olaszország területén tevékenykedett), másrészt a téma korábbi, olasz feldolgozásai, bizony nem nevezhetők jónak. Mivel a 16. századi itáliai nyomtatványok bibliográfiai feltárásához éppen ezekben az években fogtak hozzá, „Clavis”-om a vártnál is nagyobb igénybevételnek örvendhet. Az olasz kollégák ismétlődő és megtisztelő érdeklődést tanúsítanak munkásságom iránt (előadás, meghívások, felvilágosítás-kérés stb.).

— *Most, hogy a megszokott frázissal élve, ám*

valóban alkotóereje teljében, hatvanévesen nyugdíjba megy, nyilvánvaló, hogy nem hagyja abba eddigi kutatásait. Hallhatnánk a további tervekről is?

— Előre megfontolt szándékkal és nem hirtelen felindulásból kértem nyugdíjazásomat az ehhez szükséges korhatár elérésekor. Számos elképzelésem van ugyanis, amelyek megvalósításához időre és erőre van szükségem. Ahogy ezt nagyképpen mondani szoktam: „Kétszáz évre való tervem van, de miközben ezeket mind megvalósítom, még mennyi újabb feladat merül fel számomra!” Komolyra fordítva a szót: Tisztában vagyok természetesen azzal, hogy mind az erőm, mind az időm — bár pontosan fel nem mérhetően — roppant véges. Egészségi állapotom napról napra több kívánnivalót hagy maga után. Ezért nagyon meg kell gondolnom, hogy mivel foglalkozzam még egyáltalában.

Szeretném létrehozni az „Össz-Clavis”-t, vagyis a most csak Itáliára szorítókozó összeállítást az egész világot felölelő összesítéséé tágitani. Ehhez két részterület előzetes publikálására gondolok, amelyek eddigi feltárásai távolról sem nevezhetők tökéletesnek: Kelet-Európa és az Ibér-félsziget. Mindkettő jóval kisebb, mint Itália, de könnyű feladatnak ennek ellenére sem nevezhető. Bizom benne, hogy eddigi anyaggyűjtéseim alapján, a szakirodalom lehetőleg naprakész átvizsgálása segítségével, a külföldi kollégákkal történő levelezésből nyert felvilágosítások felhasználásával és a nagyszámú régi nyomtatvánnyal rendelkező, jól katalogizált könyvtárak felkeresésével sikerülni fog létrehoznom ezt a két rész-Clavist is. Ezek elkészítése után már elvben nem tűnik számomra nagyon nehéznek az össz-Clavis elkészítése, bár ez igen nagy terjedelmű lesz és ezért összeállítása igencsak munkaigényes.

Vannak még további témáim is (például negyedszázada gyűjtöm az adatokat a 16. századi bécsi nyomtatványok bibliográfiájához), így bizonyos vagyok benne, hogy — amennyiben megadatik számomra a lehetőség — nem leszek „munkanélküli” az elkövetkező években sem. Apróbb felfedezések, érdekesebb felismerések publikálására folyamatosan szeretnék a nagyobb lélegzetű terveim megvalósításával párhuzamosan időt szakítani.

Van még egy további, dédelgetett tervem. Úgy szoktam erről beszélni, mint „szakmai emlékirataim” papírra vetéséről. A régi nyomtatványokkal kapcsolatban meglehetősen sok tapasztalatot gyűjtöttem az elmúlt évtizedek

során. Szeretném ezt áttekinthető szerkezetben közzétenni, néhány kuriózzummal „megédesítve”, olvasmányosabbá téve. Gyakorlati útmutató lenne ez a régi nyomtatványok foglalkozók (könyvtárosok, bibliográfusok, antikváriusok, könyvgyűjtők) számára. Azt hiszem, nem is lenne egészen haszontalan erről írni, mert az ilyen jellegű ismeretanyag eddig általában csak szájhagyomány révén öröklődött nálunk generációról generációra a nagyobb könyvtárakban. Összefoglaló formában és mindenekelőtt gyakorlati szempontból fogalmazva ez ma a nemzetközi könyvpiacra is a „hiánycikk” sorába tartozik.

— *Az Ön nemzedékével a régi nyomtatványok kutatóinak olyan együttese adja át a fiataloknak a stafétabotot, akiknek tapasztalatára, szakmai segítségére még sokáig számítani kell. Hogyan látja az utánpótlás helyzetét, hogyan alakul az RMNY további kötetének sorsa?*

— Nyugdíjaztatási kérésemnek egyik, de nem elhanyagolható motívuma volt az, hogy el ne torlaszolja beosztásomhoz történő görcsös ragaszkodásommal a tehetséges fiatal kollégák fejlődésének útját.

A korábbi kérdéseire adott feleleteimből — úgy hiszem — már kiviláglott, hogy az általam megindított munkához, az RMNY-vállalkozáshoz érzelmileg is kötődöm: nagyképpen, de talán nem egészen alaptalanul szellemi gyermekemnek tekintem. Ennek megfelelően sohasem leszek e munkálatokkal szemben közömbös.

A fenti két komponens megszabja számomra a jövőben követni kívánt irányt: most már zömmel az utánpótlás, a fiatalok végezzék a munkálatokat, ugyanakkor én mindenkor megtiszteltetésnek fogom venni és — ameddig az eszem kereke meg úgy, ahogy forog — legjobb tudásom szerint igyekszem mindenkor segíteni e vállalkozást, ha erre kérnek. Természetesen nem óhajtom utódaimat kiskorúsítani, ezért tudatosan passzívan várom azoknak a részterületeknek a közlését, ahol és amikor elvi, vagy gyakorlati tanácsaimat igénybe kívánják majd venni.

Évek óta igyekeztem az utánpótlást a mi rendkívül szűk területünkön (az enyémmel együtt összesen négy státusról van szó!) a lehető legjobban megoldani. Úgy érzem, hogy ez sikerült is. Fiatal, tehetséges kollégáim kezében jó helyen tudom az általunk megkezdett munka folytatását. Ehhez kívánok mind nekik, mind az ügynek sok sikert.

Németh S. Katalin

Mi van a katalógusokkal?

Mindnyájan emlékezünk a cikksorozatra, amely már a címével (Mi legyen a katalógusokkal? = *Könyvtáros* 1981. 2., 3., 7., 11. sz.) is sugallta a betűrendes katalógusok átszerkesztéséről szóló majdani hirdások címét: „Mi lett a katalógusokkal?” Frappáns cím. Csakhogy én még magunkról, a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárról szólva, nem merem vállalni a múlt időt, hiszen csak előkészítettük ezt a nagy munkát, érdemben nem kezdtük el. Mégis úgy vélem, hogy e kezdeti állapotot sem haszontalan dolog megrajzolni.

Ami megvalósításra vár

Az új szabványokból és az alkalmazásukból adódó következmények elfogadása nem okozott túl nagy gondot nekünk, mert könyvtárunk nagyságrendjéből adódóan nap mint nap érezzük a központi ellátás fontosságát, az egységes magyar könyvtári rendszer szükségességét, sőt néha a nemzetközi rendszerekhez való illeszkedés, kapcsolódás jelentőségét is. Az átszerkesztés megvalósításának a módja, mikéntje késztetett minket hosszadalmasabb megfontolásra, elsősorban a mennyiségi tényezők miatt. Mindent összevetve 640 fióknyi, körülbelül egymillió katalóguscédula képezi az átszerkesztésre váró betűrendes katalógusok anyagát. 1982 végén, egy döntéselőkészítő javaslat felhasználásával, *a teljes átépítést választottuk*. Úgy véltük, hogy a befagyasztás csak szakkönyvtárak vagy igen nagy közművelődési könyvtárak számára elfogadható megoldás, hisz ezeknél amúgy is igen lényeges tényező a szakirodalom frissisége; máshol viszont kényszerítő megoldásként a leíró katalógusok hatalmas méretei, nehezen kezelhető volta indokolják a lezárást.

A részleges átépítés eredményét, a Janusrcú katalógust, mi nem fogadhattuk el, első-

sorban olvasóink miatt. A nagy mennyiség következtében nálunk ez a toldás-foldás sem járna kis munkával. Mint minden kompromisszumos megoldásnak, ennek is az a hibája, hogy kétféle szerkesztési elvet érvényesít azonos katalóguson belül, s emiatt tájékoztatónak és olvasónak egyaránt nehéz lesz eligazodnia benne. Az újjáépítés lehetőségén pedig túl vagyunk már, időben és méretekben egyaránt. Pedig ez volna a leginkább vegytiszta megoldás; azonos munkaerő- és munkaidő-ráfordítás mellett ez hozná a legjobb eredményt. Ám a megvalósításához szükséges legkedvezőbb körülmények megteremtése nem könnyű dolog. Ezt a lehetőséget leginkább azok a kis könyvtárak választhatják, amelyek most kezdték, illetve kezdik el betűrendes katalógusuk kiépítését.

Maradt tehát számunkra az átépítés: *a régi katalógus fiókról fiókra való átdolgozása*. Az

átszerkesztés idején szintén kétféleképpen kell majd keresni a katalógusban, de a végeredmény egyetlen, egységes katalógus lesz, mely korszerűen megfelel alapfeladatainak. Sok időt és energiát igényel majd a nagyszámú cédula többszöri, különféle irányú mozgatása, a régi katalógustételek visszamenőleges megfejlése, a transliterált nevek és címek újbóli leírása és beépítése a katalógusba. Az átszerkesztési munkálatok okozta hátrányokat majd gyakori és szakszerű utalásokkal kell csökkentenünk. Az eredményt és az elviselhető kellemetlenségeket tekintve úgy tűnik, hogy megyénkben a közművelődési könyvtárak nagy részének ezt a megoldást kellene választania, hiszen az állomány tartalmi összefüggéseit hordozó szálak így maradnak épen a katalógusban, s ez nem kis előny számukra. S ha szabadjára engedjük fantáziánkat, óhatatlanul megjelenik a számítógéprevitel alternatívája is. Miért is ne, hiszen elméletileg nem utópisztikus lehetőség, csak a gyakorlatban volna az? Nagyszerű lenne, ha könyvtári rendszerünk, gyakori késéseinket végre elhagyva, egy fejlődési fokot talán büntetlenül átugorva, sokszor szétforgácsoltan felhasznált anyagi lehetőségeinket összpontosítva megvalósítaná a katalógusépítésnek ezt a módozatát.

A lehetőségek és ami már megvalósult

Az átépítés tárgyi feltételeivel és körülményeivel elégedettek lehetünk. Ez év márciusában megkaptuk új katalógusszekrényeinket, melyeknek még helyet is tudtunk teremteni. Átalakítás céljából a szervizben van már új írógépünk is. Fenntartóinkkal sem kellett harcolnunk jogos igényeink érvényesítéséért.

A személyi feltételek megteremtése volt — gondolom, mint mindenütt — a legnehezebb tennivaló nálunk is. Új státus nincs erre a többletmunkára, ezért nekünk is a termelőmunka intenzív szakaszából jól ismert módon kell eljárnunk: belső átcsoportosítás révén kell előteremtenünk az átszerkesztéshez szükséges munkaerőt. Mivel ez a feladat amúgy is meghaladja egy osztály, illetve 2—3 munkatárs teljesítőképeségét, komplex munkacsoportot fogunk létrehozni az átszerkesztés időtartamára. Tagjai lesznek a betűrendes katalógusok szerkesztését végző munkatársakon kívül a dokumentumleírók, a tájékoztatók, továbbá a módszertani osztály munkatársai. Ha jól bele-

gondolunk, észrevehetjük, hogy előnye is van ennek a kényszerzülte megoldásnak; így folyamatosan érvényesülhetnek a tájékoztatói és az olvasói igények, biztosítható a hálózati módszertani munka megfelelő színvonala, és — nagy könyvtárról lévén szó — alaposabban megismerhető egymás munkája. E csoportnak a lehető legrugalmasabban, mégis összehangoltan és egyöntetűen, megbeszélések és útmutatók segítségével kell végeznie munkáját.

Nehezebb kérdés annak eldöntése, hogy ez a komplex munkacsoport mennyi munkaidőt fordítson, illetve fordíthat az átszerkesztési munkára. Heti 52+4 óras nyitvatartásunk erősen lecsökkenti az eszményi körülmények között tölthető munkaórák számát. Maradnak tehát a hétfő délelőttök és a reggeli másfél órák, valamint az egyéni munkavégzés változó időtartamai. Nagyobb lendületet a jövő évben vehet az átépítési tevékenység, ugyanis akkor majd több időt tudunk szánni az átszerkesztési munkálatok végzésére.

Hadd számoljak be arról, hogy mit is tettünk eddig, illetve a közeljövőben mit fogunk tenni. Folytatjuk a fiókok cédulaanyagának fellazítását, megkezdjük a sorozati katalógus tételeinek keresztkatalógusunkba való beosztását, előszerkesztést végzünk szolgálati katalógusunk 2—3, problematikusnak ígérkező pontján. Tapasztalataink felhasználásával kezdünk hozzá az átépítéséhez. Majd a kellő ismeret és gyakorlat birtokában fogunk nekilátni a jóval nagyobb olvasói katalógus átszerkesztési munkáinak. S nem szabad megfeledkeznünk hálózati módszertani feladatainkról sem. Úgy tervezzük, hogy helyismereti és olvasószolgálati műhelynapjainkhoz hasonló alkalom keretében fogjuk megbeszélni tapasztalatainkat hálózatunk könyvtárosaival. S a későbbiekben, a kézzelfogható segítséget jelentő helybeni konzultációk mellett, menet közben kiadandó körlevelekkel is segíteni kívánjuk a megye könyvtáraiban folyó átszerkesztési munkálatok végzését. Valószínű, hogy több könyvtár — a megyeiek közül például a szombathelyi — sokkal előbbre jutott már ebben a munkában, számos könyvtár viszont — hozzánk hasonlóan — még csak a kezdeti lépéseket tette meg. Épp ezért nagyon fontos és hasznos lenne, ha munkatársaik időről időre beszámolnának tapasztalataikról, hiszen hosszú időn át kell végeznünk — a célt nem feledve — ezt a nagy munkát.

Mészáros Sándorné

**Figyelmébe
ajánljuk!**

Audiovizuális technika

A Híradástechnika Szövetkezet (Budapest XI., Temesvár u. 20., Pf. 268 1519, tel.: 859-522) a felhasználók egyedi igénye szerint szállítja a MINI TV-STÚDIÓ-t (a prospektus sorszáma 2018), amely modul felépítéséből adódóan különböző funkciókra alkalmas, így élőműsorok, álló- és mozgóképek — például könyvtárismertető, helyismereti és ismeretterjesztő előadások, reklámműsorok — összeállítására és sugárzására, valamint biztonságtechnikai célokra. A zártláncú tv-rendszer központi egysége a *TV 32—07 típusú kép- és hangkeverő* (a prospektus sorszáma 2015) berendezés, amelyhez a tv-felvevő kamerák, video-monitorok, mikrofonok, hangszórók, magnetofonok csatlakoztathatók. A hatcsatornás, asztallapba süllyesztett berendezésre erősített két video-monitoron keresztül lehet ellenőrizni a be- és kimenő képinformációt, a hangkeverővel pedig a bemeneti csatornák és a vonal-kimenet akusztikáját.

Zártláncú tv-rendszert kiépítve az épület több helyiségében nyílik alkalom mozgófilm egy időben való sugárzására a *TV 32—08 típusú filmátjátszó* (a prospektus sorszáma 2017) berendezéssel, amely egy kis méretű asztalra helyezett 16 mm-es FITE 16 típusú hangosfilm-vetítőből, egy ezzel összeszerelt tv-kamerából és egy video-monitorból áll. A filmvetítőt hagyományos filmvetítésre is fel lehet használni. A berendezéssel optikai hangscikkal ellátott filmek is vetíthetők. A filmorsóra legfeljebb 600 méter film csévévelhető fel. A filmátjátszó tv-kamerájának videojele közvetlenül csatlakozik a video-monitorhoz, saját stúdióprogramok készítésekor pedig a *TV 32—07* típusú kép- és hangkeverőhöz. A sugárzott műsort a berendezéssel összeépített video-monitoron keresztül lehet ellenőrizni. A monitor típusa: *TV 18—21*. A monitor bemenőjele pozitív fehér videojel, amplitúdója 1 V_{pp}, 75 Ohm. A képernyőátló mérete: 23 cm.

A teljesítményfelvétel maximum 35 VA. A filmvetítőhöz a *TV 11—23.0* típusú Minilux felvevőkamera egy kameraadapterrel csatlakozik. A zártláncú tv-rendszeren belül a filmen rögzített képinformációt a kamera továbbítja az épületen belül elhelyezett monitorokhoz. A tv-rendszer 625 soros, 50 Hz frekvencián. A képfelvevőcső vidikon, a képfelbontás 550 sor.

Diaképek átjátszására, illetve az épület több helyiségében egyidőben való vetítésére van lehetőség a *TV 32—09 típusú diaátjátszó* (a prospektus sorszáma 2016) berendezéssel, amellyel 24 × 36 mm-es fekete-fehér diaképek vetíthetők. A berendezés egy kis méretű asztalra helyezett automata diavetítőből (Pentaccon AV vagy ASPECTOMAT J—24), egy ezzel összeszerelt tv-kamerából és egy video-monitorból áll. A diaképek előre-hátra léptetése automatikusan vezérelhető, és a kép élessége távolról szabályozható, ha a diavetítőhöz távvezérlőt kapcsolnak. A diaátjátszó videojele közvetlenül csatlakozik a video-monitorhoz.

Nyomdai szövegek és ábrák, kézzel írt szövegek és rajzok jeleníthetők meg egy vagy több video-monitoron, több helyiségben egyidőben a *TV 32—10 típusú dokumentumszemléltető* (a prospektus sorszáma 2014) berendezéssel, amely egy kis méretű, átvilágítható üvegű asztalra helyezett lámpatartó állványból, tv-kamerából és video-monitorból áll. A kivetítendő szöveget az asztallapra kell helyezni, amit az állványon levő reflektorokkal világítanak meg. A képinformációt a tv-kamera videojele továbbítja a monitorokhoz.

A MINI TV-STÚDIÓ elemei videoberendezéssel is bővíthetők. Biztonságtechnikai alkalmazásban video-mozgásérzékelőkkel, riasztóberendezésekkel összekapcsolva a rendszert, a könyvtár zárását követően az értékes gyűjtemények védelmét is meg lehet oldani a MINI TV-STÚDIÓ rendszerrel.

K. K. R.

Szabó Ervin-díjas könyvtárosok 1983

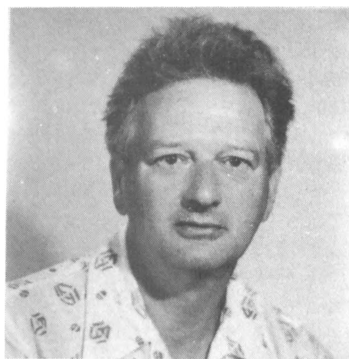
LOVAS HENRIK

a Tolna megyei Könyvtár igazgatója sokéves pedagógusi és tanácsi vezetői tevékenység után került a könyvtárügybe: tanított a Komárom megyei Vérteskethelyen, a Tolna megyei Szedresen és Tengelicen, ahonnan 1965-ben a Szekszárdi Járási Tanács VB elnökhelyettesi posztjára állították, majd két évvel később a megyei tanács művelődésügyi osztályának vezetését bízták rá. Ebben a beosztásban nagyon sokat tett a közgyűjteményi terület tárgyi és személyi feltételeinek javításáért, valamint a múzeumok, levéltárak és könyvtárak kiadói tevékenységének megeremtéséért, illetve kifejlesztéséért. Irányítói tevékenysége során sikerült jó kapcsolatokat kialakítania és gyü-

mölcsöző együttműködést megvalósítania a közoktatási és a közművelődési intézmények között. Ebben a szellemben munkálkodik 1976 óta a megyei könyvtár igazgatójaként is. Megújította az intézmény belső szervezeti rendjét, kiszélesítette a könyvtár társadalmi kapcsolatait, megerősítette a hálózat szakmai irányítását. A megyei tanács 1982 elejétől a megye könyvtárainak szakfelügyeletét, a második félévtől kezdve pedig az iskolai hálózat gondozását is az általa vezetett intézményre bízta. A megyei könyvtár kiadói tevékenysége szintén fellendült, és például *Sebestyén Ádámnak* a bukovinai székelység kultúráját, népmesekincsét feltáró kötetével az országos figyelem középpontjába került. Lovas Henrik 35 éves tevékeny munkásságát sok kitüntetés és elismerés fémjelzi: egyebek közt háromszor kapta meg az *Oktatásügy kiváló dolgozója* kitüntetést, de elnyerte *A szocialista kultúráért* jelvényt, valamint a *Munka Erdemrend* ezüst fokozatát is.

MARÓT MIKLÓS

a Budapesti Egyetemi Könyvtár főigazgató-helyettese a felszabadulás utáni első könyvtárosnemzedék egyik legszínesebb egyénisége. Pályafutását

1948-ban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban kezdte, ahol 1969-ig dolgozott, hosszú ideig az olvasószolgálat vezetőjeként. Nagy érdemeket szerzett a főváros első zenei közművelődési könyvtárának megalapításában, de a könyvtári tevékenység egyéb területein is kitűnt élénk szellemével és kezdeményezőkézségével. Részt vett bibliográfiák összeállításában, lexikonok szerkesztésében (Budapest-enciklopédia, Magyar életrajzi lexikon, Józsefvárosi lexikon), tanított a középfokú könyvtárosképző szaktanfolyamokon, tanít a továbbképző tanfolyamokon, több száz ismeretterjesztő előadást tartott irodalmi, történelmi és könyvtári kérdésekről. 1969-ben került az Egyetemi Könyvtárba, ahol eleinte szintén az olvasószolgálatban tevékenykedett. Jelenlegi beosztásába 1980-ban helyezték.

Számos könyvtári írása jelent meg a szaklapokban — köztük a *Könyvtárosban* is —, és az elmúlt években igen sikeres városismertető könyvek szerzőjeként mutatkozott be: két munkája, a *Budapesti séták*, valamint a *Budapesti útikönyv* (mindkettőt *Rohonyi Katalinnal* együtt írta) több nyelven, több kiadásban jelent meg. Tíz esztendeje ő volt az első, a városi-járási könyvtárak számára meghirdetett, nagy felkészültséget igénylő rádiós vetélkedő, a *Játék a könyvtárban* forgatókönyvének írója, s azóta is közreműködik az évenként ismétlődő rádiós műveltségi vetélkedők szellemi előkészítésében és lebonyolításában. Sikeres könyvtárosi, illetve ismeretterjesztői tevékenységéért 1955-ben *A szocialista kultúráért* kitüntetést, 1977-ben pedig a TIT aranykoszorús jelvényét érdemelte ki.

SASVÁRI GYÖRGYNÉ

az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár szervezeti egységét alkotó Országos Műszaki Könyvtár csoportvezetője több mint 34 éve áll az intézmény szolgálatában. Működése, szakmai fejlődése egybeesik a hazai műszaki könyvtárügy és szakirodalmi tájékoztatásügy fellendülésével, amelynek tevékeny részese volt mint kivételes képességű és eredményes szaktájékoztató. Munkáját magas fokú hivatástudattal végezte, személyében a segítőkész és nagy tudású könyvtáros legjobb erényei egyesülnek: átfogó tájékozottságot szerzett a műszaki fejlődés terén — ismereteit műszaki egyetemi tanulmányokkal is megalapozva —, és széles körű nyelvtudására támaszkodva —

amelyen belül a német és az angol nyelvben felsőfokú jártasságra tett szert — nagy szolgálat- és segítőkészséggel végezte tájékoztató munkáját, s támogatta a hozzá forduló pályatársakat. Éveken át részt vett fontos szakbibliográfiák összeállításában, felméréseket, elemzéseket végzett és publikált a magyar műszaki szakemberek olvasói szokásairól, valamint szakirodalmi ellátottságáról. Szuggesztív egyéniségével és elkötelezettségével, példamutatásával sok fiatal munkatársát segítette abban, hogy jó szakemberré váljék. Eredményes tevékenységét mind munkahelye, mind a művelődési kormányzat több alkalommal is honorálta hivatalos elismeréssel: 1965-ben és 1974-ben a *Kiváló dolgozó* címet, 1969-ben és 1979-ben pedig *A szocialista kultúráért* kitüntetést érdemelte ki.

SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ DR.

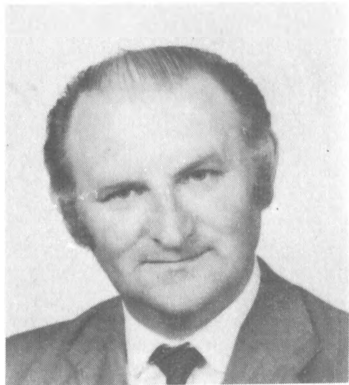
az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, a nemzeti könyvtár egyik legrégebbi dolgozója: pályafutását még a felszabadulás előtt, 1944 januárjában kezdte. Az elmúlt évtizedek során az ősnymtatványok

és ritka nyomtatványok egyik legkiválóbb szakértőjévé képpezte magát, olyannyira, hogy tevékenységét nemzetközileg is ismerik és elismerik. *A magyarországi könyvdíszítés a XVI. században* című kézikönyve, valamint az általa — *Sajó Gézával* együtt — szerkesztett magyarországi ősnymtatvány-katalógus, a *Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur* (1970) nagy nemzetközi szakmai sikert aratott.

A legrégebbi hungarikanyomtatványokról — Budai Krónika, Hess András második nyomtatványa, a második magyar ősnymda egyik unikuma — hasonmás-kiadást bocsátott közre; magyarul és angolul képeskönyvet állított össze a magyar könyvnyomtatás dokumentumairól, s bibliográfiát szerkesztett Tótfalusi Kis Miklós kiadványairól. Több mint nyolcvan tanulmánya, cikke jelent meg a különféle szaklapokban — a *Könyvtárosnak* is szívesen fogadott és érdeklődéssel olvasott szerzője volt az elmúlt évtizedekben. Óriási érdemeket szerzett az elmúlt évben Magyarországra került Ómagyar Mária-siralom megszerzésének előkészítő munkájával, a cserére felaján-

lott anyag tudományos színvonalú, szakszerű összeállításával, amely előfeltétele volt a több évtizedes eredménytelen próbálkozások után végül is sikeresen tető alá hozott cseréügyletnek. Soltész Zoltánné korábbi tevékenységét két ízben, 1964-ben és 1970-ben is *A szocialista kultúráért* kitüntetéssel ismerték el a kulturális vezetőszervek.

TILHOF ENDRE

huszonöt éve igazgatója az Ajkai Városi Könyvtárnak, amelyet szívós igyekezettel és kezdeményezőkésséggel fejlesztett az elmúlt negyedszázadban. Országosan is az elsők között szervezte meg a központi könyvellátási rendszert, s ezt az évek folyamán kiterjesztette az iskolai könyvtárakra, valamint a város környékén levő községek könyvtáira. Munkatársainak közreműködésével és az MSZMP városi bizottságának irányításával sikeresen szervezte meg a médiatárat is, amelynek szolgáltatásai igen kedvelté váltak az indulás óta eltelt időszakban. Kezdeményezéseivel és kitűnően irányított munkatársi gárdájának jó munkájával sikerült elérnie, hogy a gondjaira bízott városi

könyvtár olvasóinak és látogatóinak száma mind a mai napig nem csökkent, hanem kiegyensúlyozottan növekszik. Megyei szakfelügyelőként eredményesen segíti a tanácsi könyvtári-irányítás munkáját, helytörténezsiként pedig fontos anyaggyűjtő tevékenységet végez, és hathatós segítséget nyújt a helyismeret művelőinek. Mindennek elismeréseként 1973-ban elnyerte a *Veszprém megyéért* kitüntetés arany fokozatát, 1981-ben az *Ajka közművelődéséért* kitüntetését, 1982-ben a *Kiváló társadalmi munkás* címet; *A szocialista kultúráért* nevű közművelődési-kulturális kitüntetését pedig két ízben is (1970, 1979) kiérdemelte.

DR. TÓTH GYULA

a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanszékvezető docense a könyvtárosi középnevelők egyik legismertebb képviselője. Az egyetem elvégzése után a Vas megyei Könyvtárban kezdett dolgozni, ahol hamarosan igazgatóhelyettes lett. Eredményesen munkálkodott a megye könyvtárhálózatának irányításában, a közreműködésével létrehozott módszertani tanácsban és könyvtárközi bizottságban. 1973-ban nevezték ki főiskolai tanszékvezetővé, s ebben a munkakörében kezdettől fogva sikeresen érvényesítette nagy gyakorlati és vezetői tapasztalatait, higgadtságát és megfontoltságát. Tanárnyagait a legnagyobb igényességgel oktatja, programjaikat nemzetközi kitekintésű elméleti megalapozottsággal és az előrevívő gyakorlat követelményeit figyelembe véve állítja össze. A tanszék oktatógárdáját

ul az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak —, s hosszú ideig dolgozott a népi ellenőrzésben is, aminek elismeréseként 1973-ban megkapta a *Kiváló népi ellenőr* címet. 1979-ben doktori fokozatot szerzett: disszertációját Szabó Ervin könyvtárpolitikai munkásságáról készítette. Sokat foglalkozott Kovács Máté könyvtárpolitikus tevékenységével is — saját bevallása szerint az ő és Szabó Ervin tanításaiból szívta magába a könyvtárpolitikai érzéket. Sokat publikál — a *Könyvtárosnak* is szívesen foglalkoztatott, rendszeres szerzője. Eddig háromszor tüntették ki: 1964-ben és 1972-ben *A szocialista kultúráért* kitüntetését, 1978-ban a *Munka Érdemrend* ezüst fokozatát kapta meg.

Kiváló népművelő könyvtárosok 1983

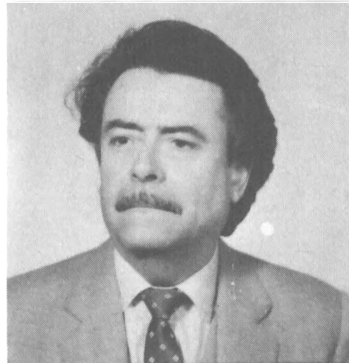

KOVÁCS PÁL

a Kecskeméti Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese a tanácsai könyvtárosok felszabadulás utáni első nemzedékéhez tartozik. Mélyről indult: egy Békés megyei sokgyermekes agrárproletár családból származik, s 1949-ig, 22 éves koráig maga is földművesként dolgozott. A szentendrei népművelési iskola elvégzése után a közművelődési és könyvtárosiskolák, tanfolyamok — például a Máramaros úti öthetes könyvtárosiskola — szemináriumvezetője, illetve könyvtárosa volt. Közben levelező úton tanári oklevelet szerzett a Budapesti Pedagógiai Főiskolán. 1954-ben főhivatású könyvtáros lett, s több mint 25 éve a Kecskeméti Megyei Könyvtár igazgatóhelyetteseként dolgozik. E beosztásában különösen a

módszertani és a tervezési feladatok megoldásában ért el a megye egész közművelődési könyvtárhálózatának fejlődésében érzékelhető jó eredményeket. Sikeres működését két kitüntetés is fémjelzi: 1970-ben a *Felszabadulási jubileumi emlékérmét*, 1975-ben pedig *A szocialista kultúráért* jelvényt érdemelte ki.

SEREGI ISTVÁN

a Nyíregyházi SZMT Központi Könyvtár igazgatója 1966 óta tevékenykedik e beosztásában, amelyben mind magának, mind az általa irányított területnek általános megbecsülést sikerült kivívnia. Több országos könyvtárügyi testület kérte fel közreműködésre: tagja a SZOT könyvtárügyi munkabizottságának, az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak, a Könyvtárosegyesület elnökségének (a megyei szervezet elnöke is), továbbá elnöke a Szakszervezeti Könyvtárigazgatók Tanácsának. A közelmúltban megjelent, *A módszertanos munkája* című sikeres tanfolyami segédkönyvnek társszerzője volt, a könyvtárüggyel és a munkahelyi művelődéssel foglalkozó rendszeresen megjelennek a megyei lapban. Eredményesen

fáradozik azért, hogy Szabolcs-Szatmár megyében a könyvtárügy a munkahelyi művelődés szerves részévé váljék. Eddigi sikeres tevékenységéért a szakszervezeti és a TIT-kitüntetésekön kívül 1970-ben miniszteri dicséretben részesült, és 1973-ban kiérdemelte *A szocialista kultúráért* jelvényt is.

TÓTH SÁNDORNÉ

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 22. sz. főkönyvtárának helyettes vezetője, a közelmúltban megnyitott prézens olvasóterem vezetője 1979 óta. Az FSZEK volt első és eddig egyetlen munkahelye: évekig tartó kerületi könyvtárosi tevékenység után fiatalon kapott megbízást az első kerületi, 20. sz. FSZEK-könyvtár vezetésére, s e beosztásában külö-

nösen a fiatalokkal foglalkozott sokat és eredményesen. 1975-ben a hálózat módszertani osztályára került, ahol szakfelügyelőként dolgozott. Széles körű ismereteket szerzett a különféle típusú könyvtárak vizsgálata révén, s tapasztalatait jól kamatoztatta szakmai munkájában. A hálózat első prezens olvasótermének már a tervezési munkálataiban is részt vett,

s attól kezdve, hogy a könyvtár 1981 áprilisában megnyílt, elsősorban a középiskolákkal sikerült jó kapcsolatokat kialakítani, ami a jövő szempontjából igen nagy jelentőségű. Korábbi jó munkájáért több tanácsi, tömegszervezeti, szakszervezeti elismerésben részesült, 1975-ben pedig elnyerte a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiváló dolgozója címet is.

ÚJDONSÁGOK

A TÉLI KÖNYVVÁSÁRRA

A Könyvértékesítő Vállalat régóta hozzáférhetetlen, művelődéstörténetileg jelentős művek újrakiadását tervezi. E kiemelkedő alkotásokkal elsősorban a könyvtárak állományát kívánja gazdagítani, de lehetőséget ad arra is, hogy kutatók, a felsőfokú intézmények hallgatói és az érdeklődők szintén hozzáférhessenek. A reprint program első két kötete a téli könyvvásár időszakában jelenik meg.

Bodor Antal—Gazda István:

Magyarország honismereti irodalma 1527—1944

A kiadvány törzssanyagát Bodor Antal „Magyarország helyismereti könyvészete 1527—1940” című, 18 ezer címet tartalmazó összeállítása adja. A kötet függeléke az 1941—1944 közötti időszak önálló helytörténeti munkáinak címeit sorolja fel. Az 1945 és 1982 között megjelent helytörténeti sorozatok és bibliográfiák címleírásai is megtalálhatók a kötetben

Tervezett ára: 150 Ft.

Soltész Ferenc—Szinyei Endre:

Ógörög—magyar szótár

Az utolsó ógörög—magyar nagyszótárt 1875-ben készítették. Azóta csak ennek rövidített, iskolai változatai jelentek meg. A nagyszótár reprint kiadását a tudományos kutatók mellett azok is jól tudják használni, akik csak most ismerkednek a nyelv alapjaival

Tervezett ára: 345 Ft.

A kötetek előjegyezhetők a Könyvértékesítő Vállalat könyvesboltjában

Budapest, VI., Népköztársaság útja 16.

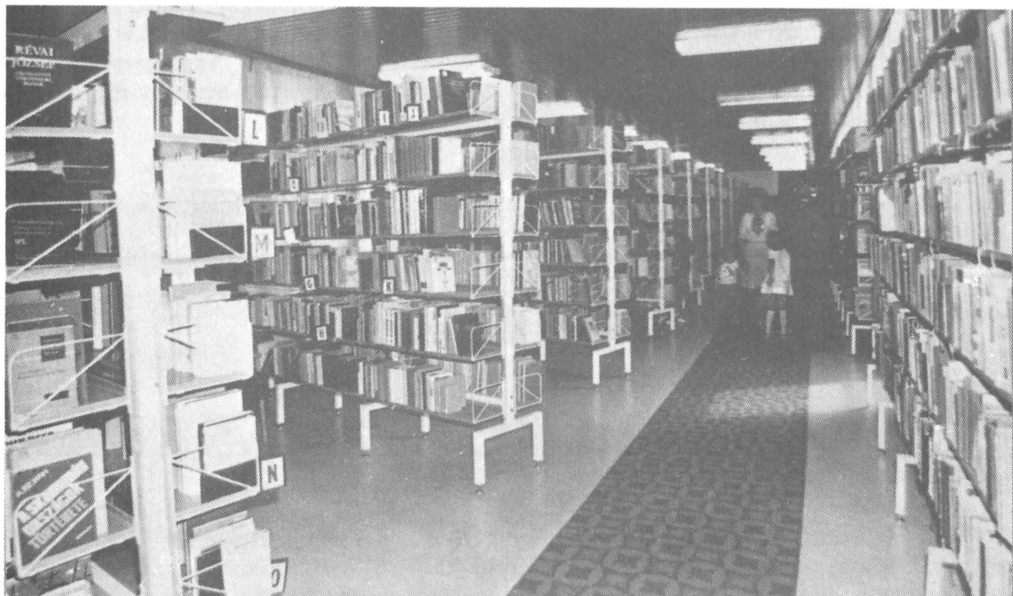
A Könyvtárosok Könyvesboltjában

Budapest V., Báthory u. 7.

és az Akadémiai Könyvesboltban

Budapest, V., Váci u. 22.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

MERABONA

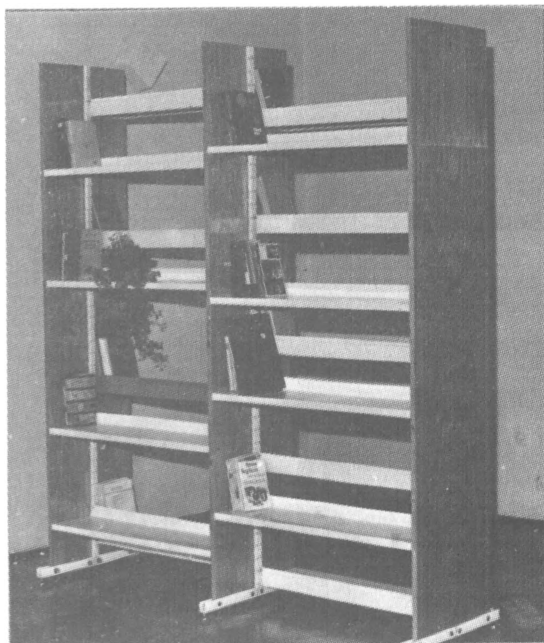
és

TÉKA

típusú bútorainkat

**MEZŐGÉPIPARI
SZÖVETKEZETI
KÖZÖS
VÁLLALAT**

**SZANY
ADY ENDRE ÚT 38.
9317**

Személyi változások — kinevezések. Személycsere történt két hőmezővásárhelyi városi művelődési intézmény élén szeptember elsején: **Kapu Pál**, a Németh László Városi Könyvtár igazgatója a Petőfi Művelődési Központ igazgatója lett, **Almási István** pedig, aki több évig igazgatta a művelődési központot, a városi könyvtár élére került. Almási István magyar és ének-zene szakos tanár, aki főiskolán szerzett népművelői szakképesítéssel is rendelkezik. — A Vassasszakszervezet Központi Könyvtárának új igazgatója ugyancsak szeptember elsejétől **Söptei Jánosné**, a Csepeli Munkásművelődési Könyvtárának eddigi vezetője. Előde, **Arnóth Károly** az Autóvillamossági Felszerelések Gyárának körzeti könyvtárvezetője lett. — A Budakeszi székhelyű Budai Járási és Nagyközségi Könyvtár igazgatójává október elsejei hatállyal **dr. Bartos Évát**, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ módszertani, kutatási és továbbképzési osztályának munkatársát, a *Könyvtárosból* is ismert olvasáskutatót nevezte ki a Budakeszi Nagyközségi Tanács. Előde, **dr. Bardócz Antal** még 1983 tavaszán pedagógusi munkakörrel cserélte fel a könyvtárosságot.

A Győri Városi Könyvtárnak ajándékozott az elmúlt nyáron 13 festményt **Roisz Vilmos** Sopronból elszármazott festőművész. A nonfiguratív alkotások az intézmény előcsarnokát és olvasótermet díszítik. — A Magyar Könyvtárosok Egyesületének augusztusi vándorgyűlése alkalmából Győrbe látogatott **Ilse Behmert**, az erfurti általános tudományos könyvtár igazgatója, aki felkereste a Győri Városi Könyvtárt és együttműködési megállapodást kötött vezetőségével. Az együttműködés egymás munkájának megismerésére és segítésére, kiadványok, éves beszámolók és hiranyagok cseréjére, továbbá a munkatársak látogatására és tapasztalatcseréjére terjed ki.

A szervezett kapcsolatfelvételt a tervek szerint első ízben 1984 folyamán kerül sor, amikor is a Győri Városi Könyvtár dolgozói a KISZ-alapszervezet és a szakszervezet közös rendezésében tapasztalatcserére utaznak az NDK-ba, Erfurt megyébe. (H. Zs.)

Brit—magyar könyvtárügyi szimpóziumot bonyolítottak le Budapesten szeptember 26. és 30. között annak a hasonló tanácskozásnak a folytatásaként, amelyet 1981 októberében tartottak Londonban angliai és magyar szakemberek részvételével. (Ld. *Sárdy Péter* beszámolóját a *Könyvtáros* 1982. évi márciusi számában.) A budapesti tanácskozásnak, amelyet négy helyszínen rendeztek — az Országos Széchényi Könyvtárban, az Agroinformban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban és az Országgyűlési Könyvtárban —, a címe, illetve tárgya *A modern kutató igényei és a könyvtáros* volt. A nyolctagú brit küldöttséget *Sir Harry Hookway*, a British Library főigazgatója vezette, a delegáció tagjai voltak: *J. N. Allen*, Kelet-Sussex megye könyvtárigazgatója; *R. M. Bourne*, a British Library tudományos titkára; *C. C. Leamy*, a brit művelődési minisztérium osztályvezető-helyettese; *B. E. Moon*, az edinburghi egyetemi könyvtár igazgatója; *M. A. Egg*, a manchesteri egyetemi könyvtár igazgatója; *W. L. Saunders*, a brit könyvtári és információs tanács elnöke; *A. Wilson*, a British Library Reference Division igazgatója. Magyar részről a könyvtári rendszer csaknem minden körét képviselő 14 szakember vett részt a tanácskozáson, amelyen a következő hat témakört vitatták meg kerekasztalszerűen a résztvevők: A modern kutató igényei; Gyűjteményfejlesztés és együttműködés; Számítógépesítés a kutatók szolgálatában; Új irányzatok a könyvtárosképzésben; A jövő könyvtárképe; A könyvtári munka finanszírozása és hatékonysága. Az eredményes tanácskozás alapján mindkét fél

úgy vélekedett, hogy az effajta öszsze-
 jöveleteket a lehetőségek szerint folytatni kell, mivel a két ország könyvtárügyében sok az olyan közös gond, probléma, amelynek megoldására egymástól átvehető módszerek is kínálkoznak. A brit küldöttség programjában könyvtárlátogatások is szerepeltek: az Országos Széchényi Könyvtár épülő otthonának megtekintése, a Szabó Ervin hálózat két kerületi főkönyvtárának és a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem új központi könyvtárának felkérésése.

Szeptemberi értekezleti naptár: 12—17. A XII. Komárom megyei könyvtári hét rendezvényei és összejövetelei; 13. A megyei könyvtári híradók szerkesztőinek tanácskozása Tatabányán a Komárom megyei könyvtári hét keretében; 13—15. Fejér, Győr-Sopron, Vas, Veszprém és Komárom megyék gyermekkönyvtárosainak tanácskozása Tatán a Komárom megyei könyvtári hét keretében; 15—16. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Salgótarjánban; 20—21. Az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók 11. tájékoztató gyűlése Gyulán; 21. Tanácskozás a helyismereti érdekű sajtófeltárás időszaki kérdéseiről Budapesten, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének bibliográfiai bizottsága, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a vendéglátó Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rendezésében; 26—30. Brit—magyar könyvtárügyi szimpózium Budapesten.

Könyvtári állományok konzerválása és restaurálása Nyugat-Európában II.

Papírkonzerválás és -restaurálás

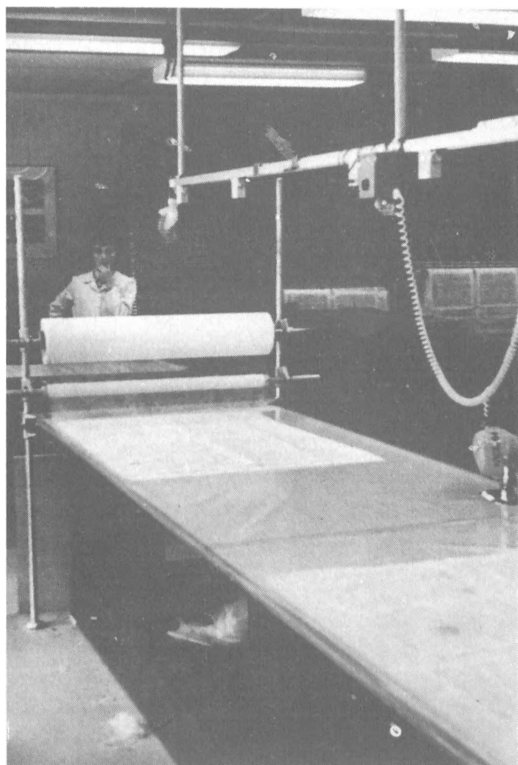
A meglátogatott országok egyetlen intézményében sem talákoztunk számunkra teljesen új módszerekkel, de sok érdekes részletmegoldást láttunk. A papírestaurálásban is általánosan jellemző a kézi munka, sem a vegyi kezelések, sem a papír javításának, megerősítésének műveleteiben nem alkalmaznak összefüggően gépesített eljárásokat. Ilyen szempontból a legérdekesebb egy bécsi kísérlet: az újságkötetet szétszedés nélkül (a kötéstáblát eltávolítva) vizes oldatba merítik, amely semlegesítő anyagot és híg ragasztókeveréket tartalmaz. A papír felszívja az oldatot; a ragasztó a papír megerősítését szolgálja. Ezután $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$ -ra hűtik le (megfagyasztják) a kötetet, majd a keletkezett jeget vákuumban szublimálják (azaz megolvadás nélkül elpárologtatják), így szárítva meg a nedves-ragasztós lapokat. Az eredmény jónak tűnt.

A meglátogatott intézmények a papírestaurálásban fertőtlenítésre, a színes anyagok védelmére, a lapok száraz és nedves tisztítására, fehérítésére és semlegesítésére a magyar műhelyekben is használt vagy azokhoz hasonló anyagokat és eljárásokat alkalmazzák. Angliában használják a legkevesebb vegyszert: a fixáló- és fehérítőanyagokkal szemben egyaránt bizalmatlanok. Néha nagy nehézséget okoz a régi, nagyon beivódott természetes ragasztók (enyv, keményítő) leoldása a papírról. A körülbelül 15 éve először Svédországban alkalmazott fehérjebontó enzim után az oxfordi Bodleian Libraryben foglalkoztak behatóban az enzimek felhasználásával a restaurálásban. Különös érdeme a restauráló műhely vezetőjének, hogy kísérleteket folytatott azt kutatva, miként lehet eltávolítani a vízben oldódó tintával irt lapokról a ragasztót. Kiderült: víz

és szerves oldószerek keverékében oldott enzimmel. Bár Oxfordban kidolgozták az enzimek használatának módszertanát, sőt publikálták is, érdekes módon még Angliában is csak kevéssé terjedt el ennek a hasznos segédanyagnak az alkalmazása, Franciaországban pedig még a kutatóintézetben is csak most kezdenek foglalkozni vele. Az OSZK műhelyeiben már körülbelül nyolc éve alkalmazunk keményítóbontó amiláz-enzimet és alkalmanként fehérje(enyv)-bontó proteáz-enzimet is.

A kézi javításban újdonságot jelentett számunkra, hogy míg itthon a hiányokat szinte kizárólag japánpapírokkal pótoljuk, addig Franciaországban, de főleg Angliában inkább mai kézi merítésű vagy gépi, de nagyon jó minőségű, a merítetteket utánzó papírokat használnak, s az egyes grafikai lapokat, metszeteket mindenhol gyakran pótolják az eredetihez hasonló, régi merített papírral. Ugyancsak érdekes volt, hogy míg nálunk a papírragasztásból nagyfokú penészesedési hajlama miatt már majdnem teljesen kiszorult a keményítő, a legtöbb helyen talákoztunk búza-, burgonya- és rizskeményítő használatával.

A papírontás (*Könyvtáros* 1981/7. sz.) mint a lap hiányainak pótlását szolgáló eljárás Dániában, Ausztriában és az NSZK-ban elterjedt, Franciaországban az országos levéltárban, Angliában csak egy-két intézményben alkalmazzák. Ausztriában és az NSZK-ban a grafikai restauráló műhelyek kivételével mindenhol használnak papírontó gépet; saját készítésűt vagy külföldit. A saját készítésű gépek modellje gyakran a koppenhágai restaurátor, *Per Laursen* által készített berendezés volt. Wolfenbüttelben, a Herzog August Bibliothek laboratóriumában alkalmazzák a részleges papírontó eljárást, ha néhány kisebb méretű levél hiányait egészítik ki papírpéppel. Az öntési eljárás során szilárd rácson poliamid szítát és

Lamináló anyagok (két réteg poliamid) előkészítése a francia nemzeti könyvtár restauráló műhelyében

finom selyem szitát helyeznek egy medence fölé, rásimítják a szitára a benedvesített lapot. A pótlandó terület fölé kerül egy plexiből készült doboz, amelynek alját két, egymás fölött elmozdítható, lyukakkal ellátott lemez alkotja, tetején pedig egy kerek nyílás van, amire pontosan ráilleszhető egy nagy fecskendő dugattyúja. Amikor a dobozt ráhelyezik a dokumentumra, a két lemez lyukSORAI NINCSENEK egymás fölött, a doboz „zárva” van. A fönti nyíláson át beöntik a pótlásra szolgáló papírpépet, és elhúzzák a felső lyukas lemezt úgy, hogy a lyukak a két lemezen egyvonalba kerüljenek; így a pép a dokumentumra folyik. Ezzel egyidejűleg a fecskendő pumpájával nagy légnyomást hoznak létre a dobozban, ami a pépet a lap hiányos részeire nyomja. A művelet végén a lapot préselik, szárítják és a kiegészített részt ragasztóoldattal erősítik.

A papír erősítésére meglehetősen elterjedt a laminálás módszere (*Könyvtáros* 1980/8. sz.), a nálunk használt polietilént azonban sehol sem alkalmazzák, mert nehéz leoldani. Fran-

ciaországban két poliamid (nylon-féle) anyaggal dolgoznak, amelyek közül az egyik 80°-on megolvad, és hozzáköti a papírhoz a másik, az erősítésre szolgáló poliamid réteget. A Bifix nevű megolvadó poliamid szükség esetén alkohollal leoldható a papírról. Az NSZK-ban, Dániában, Angliában és Írországban gyárilag vagy a műhelyekben előállított, poliakrilát típusú ragasztókkal megkent és megszáritott japánpapírt rögzítenek az erősítendő papírhoz. Ezek a ragasztók 90°-on olvadnak meg, és acetonnal oldhatók le. Angliában nemcsak japánpapírt, hanem poliamid szitát és vásznat is használnak ily módon erősítésre (a vásznat a térképek hátoldalára). Az, hogy ezek a műanyagok alacsonyabb hőmérsékleten olvadnak meg, mint a polietilén (120°), a papír szempontjából mindenképpen előnyös. A felkent és megszáritott műanyagréteg, illetve a poliamid szita megolvasztására és a rétegek összepréselésére francia, német és angol gyártmányú fűtendő préseket használnak.

Restaurátorképzés

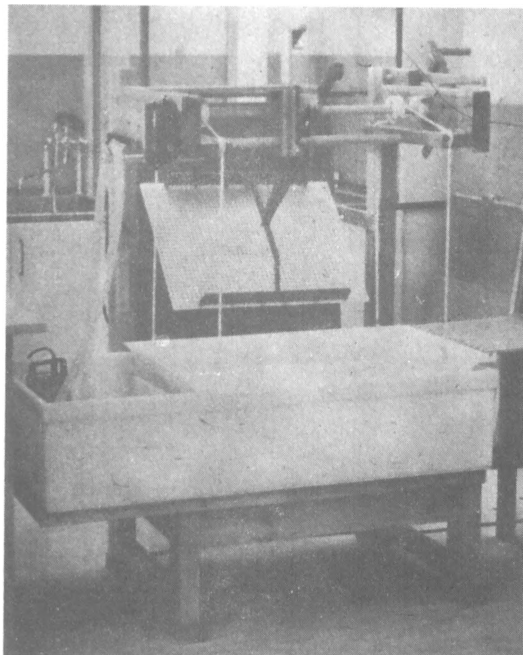
Állami iskolarendszerben folyó oktatással Bécsben, Párizsban, Londonban és Koppenhágában találkoztunk, de ezekben az országokban is keveredik az iskolákban és az intézményekben való képzés éppúgy, mint a középfokú és a felsőfokú végzettség a hasonló munkakörökben. Bécsben a képzőművészeti főiskolán négyéves restaurátorképzés van, a hallgatók a harmadik évtől kezdve szakosodnak. Ausztriában van érettségire épülő kétéves képzés is. A restaurátorokat az osztrák nemzeti könyvtárban három kategóriába sorolják: az „A”-kategóriába a főiskolát végzettek, a „B”-kategóriába az érettségizett és kétéves képzést kapott szakemberek, a „C”-kategóriába pedig az érettségi nélküli, gyakorlattal rendelkező szakmunkások tartoznak (utóbbiak a legegyszerűbb javítómunkákat végzik).

Párizsban a nemzeti könyvtárban és az országos levéltárban belső tanfolyamokon képezik ki a restaurátorokat. Itt is három kategória van: az „A”-kategóriába az egyetemi könyvtörténet, írástörténet szakokon végzett főkonzervátorok, a „B”-kategóriába érettségizett, hároméves könyvkötő iskolát végzett és ötéves könyvtári restaurálási gyakorlattal és vizsgával rendelkező restaurátorok, a „C”-kategóriába az érettségizett könyvkötők kerülnek. A francia egyetemi, művészeti és természettudomá-

nyos képzés keretében is oktatnak konzervátorokat—restaurátorokat, de az itt végzők első-sorban a múzeumi restaurálás területére kerülnek.

Angliában az országos levéltárban az érettségizett dolgozók a műhelyben öt év alatt nyernek teljes kiképzést, miközben meghatározott időt töltenek egy-egy fő munkaterületen: egy év papír-, egy év pergamen-, fél év pecsét-, fél év térképrestaurálás és két év általános gyakorlat. Londonban egyébként a Camberwell Iparművészeti Iskola (Camberwell School of Art and Crafts) kiváló intézmény a könyvkötők, könyv-, irat- és grafika-restaurátorok képzésére. Mindegyik szakot egésznapos (kilencetől ötig tartó) képzés keretében lehet végezni; a könyvkötők egy év, a könyv- és iratrestaurátorok két év, a grafikai restaurátorok egy év alatt (a középiskola után) nyertek kiképzést a múlt tanévig. 1982/83-tól vezették be ugyanebben az iskolában a restaurátorok főiskolai szintű oktatását. Ez azt jelenti, hogy kétéves, közös alapképzés után specializálódni kell könyvtári—levéltári vagy grafikai anyagok konzerválására, további kétéves időtartamú képzésre. A könyvkötők egy év után kapnak bizonyítványt, de a legtehetségebbek egy második évet is végezhetnek a modern könyvkötés-tervezés és -készítés elsajátítására. Az iskola megfelelően fel van szerelve műhelyekkel, állandó (belső) és óraadó, külső tanárokat foglalkoztat, akik munkaterületükön a legkiválóbbak közé tartoznak. Az elméleti képzés nagy részét a gyakorlati munka során kapják meg a tanulók, csak néhány történeti, művészettörténeti és természettudományi tárgyból hallgatnak előadásokat. Nagyon sok szakirodalmat kell önállóan feldolgozniuk, elméleti és gyakorlati témákról dolgozatokat, tervezeteket is kell készíteniük. A restaurálást olyan intézmények anyagán tanulják, amelyekben nem működik restauráló műhely, és az iskola mindent elkövet, hogy a tanítást a valódi munkához közelítse.

A Dán Királyi Képzőművészeti Akadémián 1973-ban hozták létre a független Konzerválási Iskolát; három fő szakának egyike az írott dokumentumok konzerválása és restaurálása. Az egyik fő szakra beiratkozott hallgatók több tárgyat közösen hallgatnak a másik két szak hallgatóival (iparművészet-történet, anyagok károsodásai, raktározás, biológiai károsodások, vizsgálati technikák, fényképezés stb.). Az írott dokumentumokkal foglalkozó szakon a fő témakörök: grafikai anyagok, kéziratok

A kopenhágai papíröntő készülék

(papír és pergamen, pecsétekkel), fényképzési anyagok, levéltári és könyvtári anyagok (ez utóbbi alternatív lehetősége a minőségi könyvkötés). Két fokozatban lehet diplomát szerezni: három év után konzervátor-technikusi, további két év — főleg önálló munka, specializálódás — után pedig konzervátor—restaurátor diplomát. A képzés kiválóan felszerelt műhelyekben és laboratóriumokban folyik.

Münchenben a Bayerische Staatsbibliothek néhány hetes tanfolyamain más intézmények restaurátorai is részt vehetnek. Ezekben a tanfolyamokon kevés elméleti előadás van, nagyrészt gyakorlati oktatás folyik. Az NSZK-ban a restaurátoroknak általában nincs felsőfokú képzettségük, az érettségi és a könyvkötő szakmunkásvizsga azonban alapfeltétel. Wolfenbüttelben mindkét műhely fogad gyakornokokat (nem teljesen kezdőket), akik a restaurálás egy-egy területét tanulják: a legrövidebb tanulmányi idő kilenc hónap, a leghosszabb másfél év. Ez alatt a könyvtártól havi 300 márka ösztöndíjat kapnak.

**Kastaly Beatrix
B. Kozocsa Ildikó**

Bemutatjuk a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyv- és médiatárát

Oktatásügyünk legfiatalabb intézménytípusát alkotják a főiskolák. Látványos számbeli és érzékelhető minőségi fejlődésük ellenére sok közülük még gyermekbetegségekkel küzd, és az alapfeltételek megteremtésén munkálkodik. Aki a szombathelyi főiskolát felkeresi, nem érzi érvényesnek a fenti megállapítást. Pedig ez az intézmény sem dicsekedhet hosszú múlttal. 1958-ban létesült, 1975-ig felsőfokú tanítóképző volt, azóta tanárképző főiskola. Az 1982/83-as tanévben 825 tanár szakos, 101 tanító szakos nappali és 572 levelező hallgató képzése folyt itt, az 1983/84-es tanévtől kezdve pedig az eddigi szakok mellé újabbak is csatlakoztak. Szakmánkat e szép intézményi karrier azért érdekli különösen, mert az egyetemi képzés mellett hazánkban először 1962-ben Szombathelyen indult meg az iskolai rendszerű középfokú könyvtárosképzés. Az azóta eltelt két évtized alatt a szombathelyi főiskola a hazai könyvtárosképzés egyik fontos bázisa lett, s összesen 1651 közép- és felsőfokú szakképzettséggű könyvtárost bocsátott ki (*Tóth Gyula: A szombathelyi könyvtárosképzés két évtizede. Könyvtáros, 1983/1. sz.*). Ma már a nappali tagozaton négy (magyar, történelem, matematika, orosz), a levelezőn két tanári szakkal (magyar, történelem) párosítható a könyvtár szak, örvendetesen enyhítve ezzel a magyar-könyvtár szakosok és az egyszakos könyvtárosok nemkívánatos túlsúlyát.

A könyvtári tanszék 11 munkatársának oktató-nevelő tevékenységét tanáccsal, példával és munkahelyének szakmai gyakorlótérre alakításával segíti a főiskola könyvtárának 11 fős gárdája is.

A könyvtár természetesen egyidős az oktatási intézménnyel, hiszen az oktatómunkához már a kezdettől szükség volt a megfelelő könyvtári háttérre. 1958. szeptember 1-én egyetlen teremben, három fővel kezdte meg működését, növekedése párhuzamos a tanító-

képző, majd a főiskola fejlődésével. Jellegeből következően sokrétű feladatot kell ellátnia: segíti a főiskolán folyó oktató-nevelő munkát, a továbbképzést, a hallgatók tanulmányi munkáját, a tudományos kutatást, a közművelődési tevékenységet, a könyvtár szakos hallgatók gyakorlati képzését, és a hazai könyvtári rendszer keretében együttműködik más könyvtárakkal is. 1978. január elseje óta Észak-Dunántúl regionális pedagógiai szakkönyvtára. Közvetlen felügyeletét a főiskola egyik főigazgató-helyettese látja el, tanácsadó szerve a könyvtári bizottság, amelynek mindenkori elnöke a könyvtári tanszék egyik oktatója, titkára pedig a könyvtárvezető.

Működési feltételek

A diákok nyüzsgésétől hangos folyosóról két ajtón lehet bejutni a könyvtárba. Az egyik a feldolgozó irodába vezet, amelyben négyen kaptak szűkös helyet a katalógusszekrények között. Innen ajtó nyílik a folyosóról is megközelíthető hosszú, szabadpolcos kölcsönzőbe, ami egy picit raktárban és egy 36 személyes olvasóteremben folytatódik. Láthatólag több tanterem egybenyitásából alakult ki a könyvtár, amely mindössze 297 négyzetméter alapterületű. Az olvasói térben dolgozik a többi könyvtárossal együtt a könyvtárvezető is. Több tanterem megszerzésére, sajnos, nincs már lehetőség, így mindaddig marad a zsúfoltság, amíg a főiskola fejlesztésének harmadik ütemében, 1986 és 1990 között el nem készül az új könyv- és médiatár. Nehezíti az olvasószolgálati munkát, hogy egy duplumraktárnak már csak a kollégiumban jutott hely, s a folyosóra szorult szekrényekben is vannak könyvek.

A mostoha működési feltételekért kárpótlás a könyvtár jó személyi ellátottsága. Összesen 11 könyvtáros dolgozik itt, kettő egyetemet,

kilenc pedig főiskolát végzett. Az utóbbiak közül öt matematika-könyvtár, egy magyar-könyvtár, három népművelés-könyvtár szakot végzett és kiegészítő államvizsgát tett. A könyvtárat 1963 óta *dr. Tóth Gyuláné* vezeti, aki büszkén említi, hogy összes munkatársa „saját nevelés”, itt tanultak a főiskolán, s többen további tanulmányokat is folytattak.

A főiskola könyvtára 12 tanszék és 8 egyéb szervezeti egység kézikönyvtárának hálózati központja. Két tagkönyvtára a gyakorló általános iskolában és a kollégiumban működik, az előbbiben főfoglalkozású könyvtáros, az utóbbiban könyvtár szakos hallgatók végzik társadalmi munkában a könyvtárosi teendőket.

Egyelőre elegendőnek tűnik a könyvtár technikai felszereltsége (a médiatárról később lesz szó!): a számológépeken és az írógépeken kívül egy gyorsmásoló, két nagyméretű és egy hordozható mikrofilmolvasó alkotja a gépparkot, s szükség esetén igénybe veszik a főiskola telegépét is.

Állományfejlesztés és -feltárás

A gyűjtemény fejlesztését a főiskolán oktatót és kutatót tárgyak (magyar, orosz, testnevelés, ének, rajz, matematika), valamint ezek határterületi tudományai határozzák meg. A tanítói tagozaton szükséges irodalom mellett a könyvtárosok a közművelődés és a könyvtár-tudomány hazai és külföldi irodalmát is gyűjtik, dokumentumtípustól függetlenül. Erőteljesen fejlesztik a neveléstudomány anyagát, ehhez regionális könyvtárként 1978 január óta kötelezpéldányokat kapnak. Természetesen beszerzik a világnézeti neveléshez szükséges szakirodalmat, a fontosabb általános műveket, az irodalomhoz és a tanítói szakhoz kapcsolódó gyermekkönyveket és ifjúsági, valamint felnőtt szépirodalmi alkotásokat is. Válogatott szépirodalmi állományt alakítottak ki az orosz, angol, francia, német és szlovén nyelvű művekből. Nagyobb gyűjtőkori módosulást az idei ősszel bevezetett új szakok okoztak, amelyek szakirodalmát már látogatásunk idején erőteljesen gyűjtötték.

1982-ben 373 periodikára fizettek elő, ebből 315 magyar nyelvű volt; az idegen nyelvűek közül 44 szocialista, 14 pedig más külföldi országból érkezett. Az utóbbi években egyre aggasztóbb dráguláson a példányszámok csökkentésével igyekeznek úrrá lenni, lehetőség

szert a választék megtartásával, sőt növelésével és a hozzáférhetőség szinten tartásával.

A könyvtár évi dokumentum-beszerzési keretének 60 százalékát a Könyvtárellátónál költik el, a gyarapodásban a kötelezpéldányok mellett nagy az ajándék, a csere (11 hazai és 2 külföldi cserepartner) és a fölöspéldányok szerzésének jelentősége is. 1982-ben 5401 könyvvel, 482 kötet periodikával, 672 kézirat-tal és 1800 egyéb dokumentummal gyarapodott a könyv- és médiatár, 1983-ban 300 ezer forintjuk van könyvbeszerzésre, 200 ezer a periodikák előfizetésére, 60 ezer tanítási segédletekre, 80 ezer hangos-képes dokumentumokra és 100 ezer az állomány védelmét szolgáló kötetítésre.

Tavaly év végén 83 174 könyv, 4947 kötet periodika, 27 030 egyéb dokumentum alkotta az állományt, amely nemcsak gyorsan növekszik, hanem a tervszerű apasztások következtében fogy is. 1982-ben például a könyvtárosok 6807 dokumentumot töröltek, nagyrészt elavult tanítási segédleteket. Az állomány tartalmi megoszlása a következő: társadalomtudományok 21, pedagógia 12, nyelv- és irodalomtudomány 10, természettudomány és alkalmazott tudományok 12, művészetek 12, általános művek 8, szépirodalom 18, gyermekirodalom 7 százalék.

A feldolgozás tempójára nem panaszkodhatnak az olvasók: a Könyvtárellátótól vásárolt dokumentumokat 1 héten belül, a máshonnan érkezetteket 10 napon belül kiteszik a polcokra a könyvtár munkatársai. Jól szerkesztett kata-

lógusok tárják föl az állományt. A raktári katalógus — a könyvtárosok segítsége — minden könyvtári egység állományát tükrözi. Valamennyi hagyományos dokumentum szerepel (a periodikák kivételével) a szerzői betűrendes és az ETO szerinti szakkatalógusban. 1974-től sorozati és betűrendes címkatalógust is készítenek, ETO-szakrendben tárják föl az irodalomkutatásokat, és külön katalógusban szerepeltetik a főiskolán készült szakdolgozatokat, valamint az orosz nyelvű könyveket. Bibliográfiai funkciót is betöltő hasznos tájékoztató forrás az ünnepélyek katalógusa (antológiák elemző feltárással szerkesztik), az irodalom- és a nyelvoktatás szakirodalmát tükröző katalógus. Ez utóbbi 1966-tól nemcsak a módszertani és a pedagógiai folyóiratok anyagát tárja föl, hanem néhány fontos nyelvtudományi és irodalomtudományi periodikáét is. Nagyon hasznos segédeszköz a két összevont katalógus (a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár: *Irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok analitikus bibliográfiai kartotékja* és a *Társadalomtudományi folyóiratok és tanulmánykötetek analitikus katalógusa*). Ezt szerencsés ötlettel kiegészítik a Politikai Főiskolától kapott cédu-laanyaggal és 12 periodikum (*Látóhatár, Hungarológiai Értesítő, Szociológiai Információ, A Politikai Vitakör Kiskönyvtára, Korunk, Művelődés* stb.) cikkeinek bibliográfiai adataival (Molnár Zoltán: *Analitikus feltárás a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtárában* — és a központi repertorizálás. *Könyvtáros*, 1981/2. sz.).

Használók és szolgáltatások

A könyvtár használói lehetnek a főiskola oktatói, hallgatói, a gyakorlóiskola dolgozói, indokolt esetben pedig minden olyan olvasó is, aki a könyvtár gyűjtőkörének megfelelő szakterületen igényel jelentkezik. Irigylésre méltóan hosszú a nyitvatartási idő: hétfőtől péntekig 54 óra. Minden este 20 óráig fogadnak olvasókat a könyvtárosok. Igyekeznek alkalmazkodni a használók szokásaihoz: a könyvtárból egyszerre 12 könyvet, illetve tanítási segédletet és 6 folyóiratot lehet kikölcsönözni 3 hétre, periodikumokat egy hétre.

Az olvasószolgálat adatai szép fejlődésről tanúskodnak: 1975-ben 991 olvasó 24 530 könyvet és 4154 periodikát kölcsönzött, 1982-ben 1889 olvasó csaknem ötvenezret. Ugyanekkor 74-ről 309 kért és 55 küldött műre (má-

solatra) nőtt a könyvtárközi kölcsönzési forgalom. Tavaly 926 nappali, 415 levelező hallgató, 287 főiskolai dolgozó és 261 külső szakember vette igénybe a könyvtár szolgáltatásait. Több éve megfigyelt irányzat a külső használók számának növekedése. A könyvtár másolatokat is készít, mégpedig oldalanként 4 forintért. Olvasóinak tájékoztatására válogató jegyzéket tesz közzé a kéthavonta megjelenő *Tájékoztató a Szombathelyi Tanárképző Főiskola közérdekű eseményeiről* című sokszorosított kiadványban, amelyben évente közli az oktatók publikációinak jegyzékét is.

Érdekes és hasznos kapcsolatot épített ki a könyvtár Ausztria egyetlen olyan közösségével, ahol a magyar ajkúak élnek többségben, Alsó-őrrel. A trianoni békeszerződés előtt Vas megyéhez tartozott település könyvtára 1975-ben nyílt meg, és 1981-re 10 ezer kötetesre fejlődött. Magyar nyelvű szépirodalmát *Barki Katalin*, a szombathelyi főiskola könyvtárának munkatársa dolgozta föl, s a katalógust Szombathelyen jelentették meg — mint erről a *Könyvtáros* is hírt adott. (*Az alsóöri — Unterwart — könyvtár magyar nyelvű anyaga*. Szombathely, 1981.) Folytatása a szakkönyvek adatait tárja majd fel.

A médiatár

Az oktatás, a kutatás, a tanulás és a mindezekhez szükséges információszolgáltatás korszerűsítésére való törekvés hozta létre a médiatárat. Első lépésként 1977 januárjában a főiskola intézkedési tervet készített a gyűjtemény és a technikai apparátus kialakítására. A megvalósításhoz hazai példa híján alapos előkészítő munkára volt szükség (*Tóthné Király Katalin: A főiskola könyvtára. = A Szombathelyi Tanárképző Főiskola évkönyve 1975—1979*. Győr, 1980.). Anyagát már 1975-től kezdve gyűjtötték, és helyileg az oktatástechnológiai csoporthoz, szakmailag a könyvtárhoz kapcsolták. (Ha megépül az új könyvtár, a médiatár helyileg is oda kerül.) Kezelője *Somogyi Ilona* függetlenített médiatáros (könyvtáros). A tár felszerelése jelenleg 2 szalagos és 2 kazetás képmagnó, egy mozgó képmagnóegység, monitorok, tv-készülékek és egy nagy kivetítő. A főiskolán 1968 óta folytak kísérletek a televízió és a képmagnó alkalmazásáról, ennek során belső tv-rendszert és stúdiót alakítottak ki, így lehetővé vált belső és külső felvételek készítése, központi adások rögzítése és filmek vetítése

16 terembe. E munka elismeréseként az országos hálózatban a Szombathelyi Tanárképző Főiskola lett a pedagógiai videofelvételekkel kapcsolatos kutató és fejlesztő munkák összehangolója.

Igen változatos a médiatár dokumentumállománya, amely a vásárláson és a cserén kívül saját készítésű filmekkel is gyarapodik. Jelenleg 64 kézirat, 338 diafilm, 5592 keretes dia, 57 hangos diasorozat, 31 tekercs 16 milliméteres film, 19 tekercs 8 milliméteres film, 1193 hangmez, 64 transzparens, 61 oktatási program, 7 fotósorozat és 860 videofelvétel alkotja a jól feltárt állományt. Analitikus betűrendes cím-, szerzői és szakkatalógus készült a hangzó anyagról, a többi dokumentumról az integrált betűrendes keresztkatalógus (szerző, cím, tárgyszó) és a csoportképzéses szakkatalógus tájékoztató. Nagy segítséget nyújt a sokszorosításban megjelent, 1138 tételes állományjegyzék, ezt, évente kiegészítik az új beszerzések leírásaival. (*Katalógus a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyv- és médiatárában található nem nyomtatott ismerethordozókról*. Szerk. Somogyi Ilona. Szombathely, 1980. 225 l.; *Gyarapodási jegyzék a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyv- és médiatárának nem nyomtatott ismerethordozóiról*. 1. köt. Szombathely, 1981.) Meghatározott alkalomra készült a *Videokatalógus. Válogatás televíziós adásokból* (Szombathely, 1982) című kiadvány, a *Műalkotások diáképeinek katalógusa* (Szombathely, 1982) pedig 277 művész alkotásait tárja fel. Bevezetőjük arról tájékoztató, hogy a médiatár szolgáltatásai hétfőtől péntekig mindennap, összesen heti 34 órában vehetők igénybe. A használók köre azonos a könyvtáréval. A médiákat kölcsönzik is 7 napra, meghatározott összegért pedig másolatot készítenek róluk.

Az érdeklődők 1982-ben 292 dokumentumot kölcsönöztek és 387 filmet használtak. Ezekben az adatokban nem szerepelnek a tanszékeken használt dokumentumok (például szinte a teljes hangzó anyag az ének tanszéken van). Somogyi Ilona gyarapító, feldolgozó és szolgáltató munkájához a könyvtár szakos hallgatóktól kap rendszeres segítséget, különösen a feldolgozásban. Elégedetlen a tanszékek aktivitásával, véleménye szerint az újtól való idegenkedés és a propaganda gyengesége miatt nincs kellőképp kihasználva a gazdag állomány. Magának aligha tehet szemrehányást: a házon belül gyarapodási jegyzékekkel és katalógusokkal, házon kívül előadással, cikkel is-

merteti a médiatár dokumentumait és szolgáltatásait (*Somogyi Ilona: Médiatár kialakítása a Szombathelyi Tanárképző Főiskolán*. = *A Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve 1981*. NPI. 1982.; *Somogyi Ilona: A Szombathelyi Tanárképző Főiskola médiatára*. = *Audiovizuális Közlemények*. 1982/3. sz.).

Végül engedtessek meg néhány szubjektív megjegyzés. A könyvtár minden dolgozója derűsen és nagy kedvvel, szolgálatkészséggel dolgozik. Pezsgő szellemi légkör, demokratizmus, humor és önironia jellemzi a vezető és a munkatársak közösségét egymással és az olvasókkal való kapcsolatukban. Ottjártamkor akaratlanul is tanúja voltam néhányszor, hogy a könyvtárosok az általuk készített használati szabályzatot az olvasók érdekében nem kezelték mereven (mit tagadjam: nem tartották be!), amit én semmiképp nem neveznék fegyelmeztetésnek vagy liberalizmusnak. Olyan magatartás ez, amely a színvonalas olvasószolgálati munkával együtt sikeresen oldja a könyvtár hivatali légkörét, otthonossá, barátságossá teszi az intézményt, egyenrangú partnerré a könyvtárost és az olvasót. Bárcsak minél több könyvtáros hallgató sajtátaná el ezt is a szakmai tudnivalók mellett.

Tuba László

Vezetési módszerek egy hetven év előtti vitában

A könyvtáros szakirodalomban napjainkban ismét sokat emlegetik a *Közhalmi Béla* által szerkesztett *Könyvtári Szemle* (1913—1919) című folyóiratot (hasonmás kiadása 1981-ben jelent meg), amelynek néhány közleménye még ma is aktuális. Ezek közé tartoznak a *scientific management*ről, azaz a tudományos üzemszervezésről közölt vitacikkek az 1913-as évfolyamban. A vitaindító *Bencze Adolf* *Scientific management a könyvtárban* című írása volt, hozzászólt *Braun Róbert*, *Niklai Péter* és *Heller Margit*. Bencze felvetette a könyvtárosi munka szalagrendszerű megszervezésének gondolatát, és ismertette az erre vonatkozó kísérleti eredményeket. Braun Róbert továbblépett hozzászólásában, és a gazdaságosság elvéből kiindulva olyan dolgokra hívta fel a figyelmet, amelyek máig is érvényesek, s igen hasznos lenne, ha valamennyi könyvtárvezető megszívlelné őket. Az egyik: minden könyvtár csak annyi magas képesítésű embert alkalmazzon, amennyit képzettségének megfelelően tud foglalkoztatni, s tisztességesen meg is tud fizetni. Másik megszívlelendő útmutatása a gazdaságos irányítási módszerre, a könyvtári munka mérésének hogyanjára, az új dolgok bevezetésének módjára vonatkozik.

Niklai Péter és Heller Margit hangsúlyozták, hogy a katalógizáló munka nem gépies, nem hivatali jellegű tevékenység, ehhez a munkához tehát középfokon képzett könyvtárosok kellenének, művelt katalógizálók, akik ismerik a könyv természetét és nyelvét. Csak nagy körültekintéssel készíthető jó olvasói katalógus, enélkül viszont csupán könyvkupac a könyvtár. Ezek szintén nagyon fontos észrevételek voltak. A felsorolt cikkek közül Brauné az, amely ma is igazán időszerű. Az általa hangoztatott „megfelelő munkához megfelelő szakembert” elv számos tekintetben ma is megvalósítandó feladat — az elv teljes érvé-

nyesülésének azonban elsősorban objektív akadályai vannak. A Braun által javasolt másik könyvtárvezetési módszer megvalósításának feltétele az egész könyvtárügy demokratizálódása. E modern és gazdaságos vezetési módszer lényegét Braun így fogalmazza meg:

„Hogy a munka végzésében nincs kellő ökönmó, annak egyik fő oka, hogy a munkát végzők egyéni tapasztalatai nem használatnak föl eléggé. Különösen ott történik ez, ahol a munka szervezete túlságosan bürokratikus, vagyis ahol elv az, hogy a munka végzésének módját azok írják elő, akiknek a munka végzésében közvetlen praksisuk régen volt, vagy egyáltalán nem volt, és ahol a munkát végzők nincsenek arra indítva, hogy módosításokat javasoljanak. Minél nagyobb a fegyelem és a függés, annál kisebb az iniciatíva, és teljesen reménytelen volna azt várni, hogy ugyanaz az ember vakon engedelmes és leleményes legyen. Épp ezért legcélszerűbb lehetőleg mindenkit függetleníteni és önállósítani munkájában. Az ily pszichikai momentumok oly fontosak, hogy pusztán említésük is elég a meggyőzésre. Tévedés volna azt hinni, hogy minden munkamegosztás fokozza a munka eredményességét. Mondjuk — egy képtelen példával élve — az is munkamegosztás, ha egy cédulán egy ember írja a magánhangzókat és egy másik a mássalhangzókat, csakhogy ez nem racionális, hanem irracionális munkamegosztás. Nemritkán a munkaegyesítés fogja fokozni a munkateljesítményt. A vezető szerepe tehát az eredményességre való tekintettel legyen minél szűkebb körű, és a vezető akkor oldja meg leghelyesebben föladatát, ha elsősorban dolgozik, és másokat dolgozni hagy, másodsorban pedig érdeklődik aziránt, hogy munkatársai nem jöttek-e rá valami oly fogásra, mely által a teljesítmény fokozható. Az lesz a legjobb vezető, aki ilyenre tudja animálni munkatársá-

it. Ellenben megbéníthatja a tevékenységet az, aki sem maga nem dolgozik, sem másokat nem hagy saját meggyőződésük szerint dolgozni, hanem 'dolgoztat' azokkal, akik balsorsuk folytán kényre-kezdvre ki vannak neki szolgáltatva. A második pontra nézve tehát az a konklúzió, hogy több autonómia, demokratikusabb szervezet kell, ez az igazi scientific management a könyvtárban. Külön *calculator* nem szükséges, mindenki egy-egy külön *calculator* lesz a maga munkájára nézve, ha ez megvan. A demokratikus szervezet következménye a könyvtárban a szolidaritás érzete, mely a békés és eredményes együttműködésnek mindig biztosabb alapja, mint a versengés. Az *aemulatio* [versengés, vetélkedés — A szerk.] elvét már a pedagógia is rég kiküszöbölte.

Végül, amit dr. Bencze úr állít, hogy a scientific management ellenállásra talál a kollégák körében, csak nagy megszorítással fogadható el. Minden újítás talál bizonyos ellenállásra. De csak akkor és mindig akkor, ha [nem] az újítás szükségéről győzzük meg az érdekelteket, hanem rájuk akarjuk oktrojálni."

Braun egyénisége is hozzájárulhatott ehhez a megfogalmazáshoz. Kőhalmi Béla írja róla *Braun Róbert, a bibliográfus és lexikográfus* című, a *Századunk* 1937-es évfolyamában megjelent cikkében: „Braun Róbert mindig tudta,

hogy mit kell tennie, még pontosabban, hogy hol volna rá itthon szükség. Sohasem várt hívó szóra — egy Amerikából hozott szavában, egy életre megjegyeztem, benne tükröződött egész lénye: 'Aki sokat kérdez, annak sokat parancsolnak'. Nem szerette, ha neki parancsolnak; bárcsak ne derülne ki, milyen kára lett az országnak, hogy az akkori két évtizedben nem akadt senki, aki azt a munkát várta volna Braun Róberttől, amit ő külső parancs nélkül, mindenkinél pontosabban teljesített volna."

Braun Róbert (1879—1937) szociográfus és könyvtáros 1911-től 1919-ig dolgozott a Fővárosi Könyvtárban, Szabó Ervin legkiválóbb könyvtárosainak egyike volt. A Tanácsköztársaság bukása után elbocsátották könyvtárosi állásából; ettől kezdve haláláig bibliográfiai és lexikonszerkesztői tevékenységgel kereste kenyerét. Szociográfiai tanulmányai a polgári radikálisok *Huszdik Század* (1900—1919) és *Századunk* (1926—1939) című folyóirataiban jelentek meg. Braun Róbertről, a könyvtárosról a legutóbbi értékes életútvezetést Remete László írta *A Könyvtáros* 1961. évi 12. számában, szociográfusi tevékenységéről Gáll Ernő tett közzé figyelemre méltó cikket a bukaresti *Művelődésben* (1979/1. sz.).

Németh Márta

Felhívás könyvtárkezelői tanfolyamra

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára — a kulturális miniszter 103/1980. (XII. 12.) KM számú utasítása értelmében — könyvtárkezelői tanfolyamot indít a társadalomtudományi gyűjtőkörű könyvtárak képesítéssel nem rendelkező alkalmazottai számára. A tanfolyam elsősorban a könyvtártechnikai és ügyviteli munkakörök betöltéséhez szükséges gyakorlati ismeretek elsajátítását teszi lehetővé. A vizsgát sikeresen letevő hallgatók könyvtárkezelői bizonyítványt kapnak, mely a *Szakalkalmazott III.* elnevezésű munkakör betöltésére jogosít. A képzés időtartama egy év; heti egynapos foglalkozásokkal.

Felvételüket azok kérhetik, akik középiskolai végzettséggel rendelkeznek; legalább egy

éve könyvtárban, illetve információs intézményben dolgoznak; munkáltatójuk javasolja a tanfolyam elvégzését, és számukra megadja a részvételhez szükséges munkaidő-kedvezményt.

A tanfolyam önköltséges, a részvételi díj 600 Ft, ennek kifizetését a munkáltató átvállalhatja.

A jelentkezéseket az MKKE Központi Könyvtár koordinációs és fejlesztési önálló csoportjának kell megküldeni az *1093. Budapest, Zsil u. 2.* címre. A jelentkezéshez csatolni kell a munkáltató javaslatát, valamint meg kell nevezni a jelenleg betöltött munkakört és közölni az esetleges nyelvtudást. Érdeklődni a következő telefonszámon lehet: 170-233/138-as mellék.

„Ki látta pécsi utcán a Babits Misit...?”

Augusztus 20-a az idén szombatra esett. Augusztus 22-e és 23-a: a kettős ünnep utáni első munkanapok. Nyárvégi meleg, a hőmérséklet csúcserőke 27 és 30 fok között mozog. A Baranya megyei Könyvtár folyóiratlapozgatójában és olvasótermében csak néhány érdeklődő tartózkodik. Egy kérdőívet szeretnék húsz olvasóval kitöltetni, de csak többszöri nekirugaszkodás után sikerül. A nagyobb nyomaték kedvéért szürke munkaköpenyt veszek magamra. Mindössze két percnyi türelmet és szívességet kérek, de így is többen bizalmatlanul tolják vissza a papírlapot. Annyian és annyiféle faggatózó kérdést tettek föl már az embereknek, hogy ez a néhány értelmetlen kérdés is gyanakvást kelt bennük. Pedig név nélkül kérem a válaszokat. Végre két nap alatt sikerül összehozni a húsz kitöltött lapot, mely apró mintavétel a könyvtár beiratkozott olvasóinak és a város lakosságának nagy sokaságából. Az öt kérdésre adott húsz válasz messzemenő következtetések levonására persze nem alkalmas, legföljebb az idei Babits-évforduló alkalmából ad némi tünődésre és töprengésre okot.

(Az eredmény bizonyára éppoly esetleges, mint egy másik nyári emlékem: a görögországi Ermioniban pihenő hetventagú magyar turistacsoportból tizen voltak, akik — igaz, fejérenként nyolcszáz drachmáért — megtekintettek a híres epidauroszi színházban egy éjszakai Szophoklész-előadást. Ma sem tudom, hogy ez a szám — hetven emberből tíz —, a körülbelül 15 százaléknyi érdeklődő sok-e vagy kevés. Csak összehasonlítani tudom, hogy az Ermioniban tartózkodó másik, negyven fős olasz turistacsoportból is tizen voltak kíváncsiak az epidauroszi Aiax-előadásra.)

A pécsi könyvtári „fölmérés” válaszadói között 11 férfi és 9 nő van. Átlagos életkoruk 26 év, a legfiatalabb válaszadó 14 éves diák, a leg-

idősebb 55 éves nyugdíjas. Hatan általános iskolai végzettséggel, öten érettségivel, kilencen főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkeznek. Foglalkozás szerint még tarkább a kép: a húsz válaszadó közül öt tanuló, három üzemmérnök, kettő nyugdíjas, a többiek: nyelvtanár, jogász, népművelő, tanító, tanár, munkás, egyéni gazdálkodó, kirakatrendező, laboráns, segédmunkás. Érdeklődési körük is igen változatos: a zene, a képzőművészet, a történelem éppúgy beletartozik, mint a csillagászat, a politikai gazdaságtan, a műszaki tudományok; a sci-fihez, az úrkutatáshoz, a híradástechnikához éppúgy vonzódnak, mint a keleti filozófiához, az idegen nyelvekhez, az utelírásokhoz.

A válaszolók „portréja” után nézzük a fölmérés eredményét: a kérdéseket és a válaszokat! Babits Mihály születésének századik évfordulóját ünnepeljük az idén, ebben a témakörben mozogtak a kérdések.

1. Kit ábrázol a megyei könyvtárral szemben álló szobor? Ki készítette a szobrot? — A kérdés első felére nyolcan adtak helyes választ (a szobor Babits Mihályt ábrázolja), tizenketten nem válaszoltak. A szobor készítőjének nevét (*Borsos Miklós*) senki sem ismerte.

2. Sorolja föl a *Nyugat* című folyóirat fő munkatársait, szerkesztőit! — A folyóirat munkatársai közül legalább egyetlen helyes névre hivatkozott 13 válaszadó, tizen a szerkesztők közül is tudtak valakit említeni. A *Nyugat* munkatársai és szerkesztői között Babits neve csak nyolc válaszban szerepelt.

3. Kit tart *Ady* kortársai közül — hozzá mérhető — jelentős költőnek? — Egyetlen válaszadó természetesen több nevet is említett. Az összesített eredmény: *Kosztolányira* és *Babitsra* három-három, *Juhász Gyulára* kettő,

Tóth Árpádra és Balázs Bélára egy-egy „szavazat” jutott. Nem válaszoltak vagy helytelen választ adtak tizen. Három válaszadó Ady jelentőségéhez mérhető kortárs költőnek nevezte — helytelenül, hiszen nem volt Ady kortársa — József Attilát. Olyan válaszoló is akadt (55 éves, érettségizett nyugdíjas), aki ezt írta: „Arany János, Petőfi Sándor, mert mindegyik az elnyomás ellen harcolt írásaival.”

4. Említse meg Babits Mihály néhány prózai munkáját! — A helyes válaszok aránya egyre kedvezőlenebb: erre a kérdésre már tizennégyen nem válaszoltak vagy rossz választ adtak (például *Esti Kornél*), és csak hatan válaszoltak helyesen. Egy válaszadó természetesen több Babits-műre is hivatkozhatott. A *Halálfiat* és a *Gólyakalifát* négy-négy, *Az európai irodalom történetét* két, a *Timár Virgil fiát* egy válaszadó említette.

5. Milyen szerepet játszott Babits Mihály életében Pécs? — Nem válaszolt a kérdésre, vagy rossz választ adott tizenöt olvasó. Csak öten ismerték a legfontosabb irodalomtörténeti tényt: „Babits Pécssett végezte középiskolai tanulmányait.” Akadt „túlzó”, a kapcsolatot helytelenül értelmező válaszadó („A pécsi irodalmi körben tűnt fel először. S támogatták művei kiadásával. Ezek a művek a pécsi újságban jelentek meg”), viszont akadt olyan is (huszonöt éves nyelvtanár), aki azt is tudta, hogy Babits diákkorában a „Mátyás király és a Várady Antal utca sarkán lakott”.

Az ötödik kérdésre helyes választ tehát öten adtak, a válaszolók egynegyede... Babits Mihály életpályájával kapcsolatban húsz pécsi könyvtári olvasó közül ötten ismerték a legegységesebb irodalomtörténeti adatot. Nem tudom, hogy sok vagy kevés ez. A válaszolók háromnegyedének tájékozatlansága azonban mindenképpen olyan arány, amely elgondolkoztat, és szükségessé teszi, hogy a Babits-év alkalmából újra — és külön is — fölidézzük a költő és a város kapcsolatát. Az igazán elgondolkoztató és szomorú adat az, hogy a húsz könyvtári olvasó közül négyen — 22 éves, nyolc általánost végzett munkás, 30 éves egyéni gazdálkodó nő, akit a keleti filozófiák érdekelnek, 55 éves érettségizett nyugdíjas, valamint egy 17 éves tanuló —, tehát a válaszolók ötöde a föl-mérés során egyetlen „pontot” sem tudott szerezni, vagyis mind az öt kérdést válaszolatlanul hagyta vagy helytelen választ adott. Van ok tehát, hogy a költő nevét születésének századik évfordulóján diákkorának városában újra föl-idezzük: ébresszük.

Babits életéből tíz évet töltött Pécssett. Szekszárdon született, Budapesten kezdte az elemi iskolát, majd amikor táblabíró édesapját Pécsre helyezték, a család is ebbe a városba költözött. Babits itt járta az elemi népiskola felső két osztályát (a belvárosi elemi iskolában, a mai Leonardo da Vinci u. 1. sz. alatt), és itt végezte a gimnázium nyolc osztályát a ciszterciták gimnáziumában (a Széchenyi tér 11. sz. alatti épületben ma az Asztalos János Kollégium működik). A családnak rokonai éltek a városban. Babitsék először a Xavér-templom közelében, az Alajos utcában laktak (a pontos házszám ismeretlen, a környék házait azóta lebontották), majd a nyugati várfal tövébe, a Klimó utcába költöztek (később Landler Jenő u. 8.), de ez a ház sem áll már, mert a közelmúltban az utcának ezt az oldalát szanálták. Amikor a költő apja meghalt, Babits az ötödik gimnáziumi osztályt járta. Édesanyja és testvére visszaköltözött Szekszárdra, ő kosztosdiákként a városban maradt a rokonoknál. Előbb — rövid ideig — a József utca 6. sz. alatt lakott, majd anyai nagybátyja, *Kelemen Mihály* honvédorvos Mátyás király utcai házában — pontosan: a ház Zrínyi utcára néző szárnyában — kapott diákszobát. (Ezek a házak ma is állnak.)

Babits „pécsi évtizedének” eseményei, iskolai érdemjegyei, önképzőkori szereplése a nyomtatott értesítők, a korabeli fényképek, a hajdani osztálytársak visszaemlékezései, valamint a költő önéletrajzi írásai alapján pontosan rekonstruálható, és azokat már 1959-ben összegyűjtöttem és megírtam egy tanulmányban (*Jelenkor*, 1959. 6. sz.). Babits pécsi évtizedének történetéből ezúttal csak egyetlen szeletet ragadunk ki: ifjúkori olvasmányaira vetünk pillantást. Arra keresünk választ: hogyan került kapcsolatba a könyvvel, mit olvasott diákkorában, milyen hatással voltak rá a könyvek?

A táblabíró apának gazdag jogi könyvtára volt, és különféle folyóiratokat is járatott. Babits Mihály a családi környezetben találkozik először a könyvvel: amikor föléri apja könyvespolcát, lexikonok, színes albumok kerülnek a kezébe. Már kisdíákként rabul ejti az olvasás szenvedélye, és „mint az ékorú gyermekek többnyire, kaptam a fantasztikus históriákon: Jules Vernét előbb, aztán Jókait faltam... Ha nem volt más olvasni valóm, apám Természet-tudományi Közlöny-eiből böngésztem, amit megérthettem” — írja önéletrajzában. A családi könyvtár az apa halála után, még a költő

gyerekkorában szétszóródott, „padlásra került és jóformán elkallódott”.

Babits tizenöt éves volt, amikor anyai nagybátyjához, az agglégény honvédorvos házába került. A magányos, félárva kisdiaáknak a könyvek lesznek az igazi barátai. Babits az iskolában nem volt „csodagyerek”, rendkívüli tehetséggel nem emelkedett ki osztálytársai közül: megértő tanárai csak apja halála évében adtak neki kitűnő bizonyítványt, más években mindig becsúszott néhány „jó”, sőt testnevelésből rendszeresen az „elégséges”. Társainál azonban érzékenyebb, és főként olvasottabb, szorgalmasabb, tájékozottabb. Távoli rokona, *Declava György*, akinek szüleinél apja halála után rövid ideig lakott, így emlékezik vissza: „Legszívesebben behúzódtam közös szobánkba és olvastam.” Osztálytársai emlékezetében is legélesebben a sokat olvasó diák alakja maradt meg. Gyermekkori barátja, *Rédey Tivadar* írja a Babits-életrajzban: „Játszópajtás igazában nem voltunk, a játékszerek elő sem igen kerültek, annál mohóbban lapozgattuk egymás gyermekkönyveit.” A Halálfiú hősről, Sátorgy Imrusról, a diák Babits alteregójáról pedig ezt olvassuk: „Még fiútársai közt is félnék és elfogult lett, ha játékról volt szó...” És később: „Álomnál is semmibb a valóság, amibe Imrus élete beleesett. E semmi falait a francia szótár és — Shakespeare képezték... A szegény pincelék lázasan nyújtotta kacsait a hozzátévedt messze fény felé, s a gimnáziumban híre ment, hogy Imrus az »összes Shakespeare«-t olvasta.”

A magány ébresztette föl Babits vonzódását a könyvekhez, az iskola, kiváló irodalomtanára, *Greksa Kázmér* és az általa vezetett önképzőkör adta a további ösztönzést, a honvédorvos nagybácsi házikönyvtára pedig lehetőséget teremtett érdeklődésének kielégítésére. Sőt a kisdiaák maga vásárolt könyveket, és ezeket a felnőtt költő is megőrizte. *Az én könyvtárom* című cikkében írja: „Itt vannak az Olcsó Könyvtár régi füzetei, amiket diákkorom filléreiből vásároltam hajdan s kötettem be piros vászonba.”

Az iskolai önképzőkör tág szellemi horizontot nyitott az önálló munkára vállalkozó diák előtt. Babits a gimnázium felső két osztályában tevékeny tagja — egy ideig elnöke — az önképzőkörnek. Szavalt és értekezéseket olvasott föl, megbírálta mások munkáját és maga is készített pályaműveket. Ezek a szereplések és az önképzőkori pályázatra készített dolgozatok főként történelmi érdeklődését mutatják. Már-

cius 15-én és október 6-án ő az önképzőkör ünnepi ülésének a szónoka, és *Tíz év Erdély történetéből, II. Rákóczi György*, valamint *II. Endre keresztshadjárata* című dolgozataival egy-egy aranyat nyer. Irodalmi érdeklődését műfordításainak és eredeti verseinek a bemutatása jelzi, valamint két tanulmánya: egyik alkalommal *Mikes Kelemen* leveleiről, másik alkalommal *Vörösmarty* „nyelvezetéről” értekezik. Diákkorába nyúlik vissza Arany János költészetének szeretete: Aranyban „a nagy költőt, s rajta át magát a Nagy Költészetet először ismertem meg” — írta később.

Egy-egy iskolai házi dolgozatához és az önképzőkori pályamunkákhoz valóságos önálló kutatómunkát végzett. Már egyetemista, amikor a szakvizsgái „folyamodás” mellé önéletrajzot kérnek tőle. Ennek az önéletrajznak a fogalmazványában — melyet teljes költői öntudattal már „jövendő biográfusai rendelkezésére” kíván bocsátani — elmondja, hogy például a II. Rákóczi György uralkodásáról szóló önképzőkori pályatétel kidolgozásához elolvasott és fölhasznált minden forrást, „melyet a város szegényes könyvtárai” rendelkezésére bocsáthattak.

Közben az idegen nyelvek tanulására is rákap. Első középiskolai éveinek kedves tárgya a latin, szívesen olvassa a mitológiát, a római történelmet és régiségtant. Később a francia nyelvet tanulja, apja francia nyelvű újságot járat a számára. A felső osztályokban görögül tanul, és tanárától, aki látja szorgalmát, magánolvasmányokat kap, Szókratészt, és szívesen fordítja Platont és Aiszkhüloszt.

A kisdiaák számára a legelérhetőbb olvasmányokat a szállásadó nagybácsi, *Kelemen Mihály* könyvtára kínálta. A családi emlékezet anyai ágon híres könyvgyűjtőket tartott számon. Ilyen volt a költő dédapjának testvére, *Kelemen József* pécsi nagyprépost, és ilyen annak unokaöccse, *Kelemen László*, ugyancsak pécsi pap, akiről *Anyám nagybátyja, régi pap* című versét írta. Könyvtárunk egy része a honvédorvos rokonra szállt, akiről így beszélt Babits: „Különös, érdekes ember volt. Rengeteg könyvet gyűjtött össze. Kizárólag magyar regényeket. Mint a szemefényére, úgy vigyázott könyvtára minden egyes darabjára. Megkülönböztetésnek számított az, hogy nekem rendelkezésemre bocsátotta híres könyvtárát. Persze csak abban a formában, hogy a gyerekeknek való könyveket adott a kezembe, de azokat se vihettem magammal, hanem az ő dolgozószobájában olvashattam...” A Mátyás

király utcai ház udvari, nagyablakos, világos szobájában álltak a könyvespolcok, itt sorakoztak a híres bibliotéka barna félbörbe kötött K és K M monogramos könyvei. Babits diákszobája lent az udvarban álló, magányos épületben volt. Itt történt vele az eset, amit *Basch Lóránt*nak elbeszélte és a *Halálfiában* is megírt: mivel nem szerette a péksüteményt, a reggeli kávé mellé kapott zsemlyét hónapokig a szekrényébe rejtette, egészen addig, amíg egy alkalommal a nagybácsi ki nem nyitotta a szekrény ajtaját, és rá nem dőlt a száraz zsemlyehegy.

Az agglegény nagybácsi könyvtárát a felnőtt költő is gyarapította. Babits első verseskötetének, a *Levelek Iris koszorújából*nak (1909), valamint Dante-fordításából *A pokol*nak (1913) dedikált példányát küldte el Kelemen Mihálynak. Az előbbibe ezt írta: „Kedves Miska bácsinak mély tisztelettel és hálával Babits Misi”; az utóbbi ajánlása így szól: „Igen tisztelt kedves Miska bácsijának nagy hálával Babits Mihály”. A nagybácsi végrendeletében könyvtárát a városra hagyta. A csaknem ötezer kötetet számláló könyvanyag — benne a két dedikált Babits-mű — később a Baranya megyei Könyvtárra szállt, s különgyűjteményként ma ott őrzik.

*

Babits Mihályt már 1913-ban meghívták Pécsre: tartson előadást a Pécsi Ingyenes Népkönyvtár Egyesületben. A kézzel írott meghívólevelet — nyomtatásban most jelenik meg először — teljes terjedelemben közöljük:

Pécsi Ingyenes Népkönyvtár Egyesület.

28. sz.

Nagyságos Babits Mihály úrnak, főgimnáziumi tanár. Budapest.

A Pécsi Ingyenes Népkönyvtár Egyesület könyvtárakkal és előadásokkal törekszik Pécs kultúráját emelni. Az előadásokat helyi írók tartják. Egyesületünk legutóbb azonban elhatározta, hogy kiváló, országos nevű írókat törekszik előadóul megnyerni. Midőn ezt elhatároztuk, először is igen Tisztelt Tanár Úrra gondoltunk, ki gyermekeveit Pécsen töltötte, középiskolai tanulmányait itt végezte. Kérnénk ezért Igen Tisztelt Tanár Urat, szíveskedjék a feltételeket velünk tudatni, melyek mellett hajlandó lenne egy előadás tartására Pécsre jönni. Hogy mikor lenne ideje Tanár Úrnak a lekövetelre, szíveskedjék arról is értesíteni bennünket, hogy a megfelelő előkészületeket már most megtegyük.

Ama reményben, hogy Mélyen Tisztelt Tanár Úr egyesületünk kérelmének meg fog felelni kiváló tisztelettel Zsoldoss [?] elnök.

Pécs, 1913. január 15.

Babits pécsi előadására ekkor — ma már kideríthetetlen ok miatt — nem került sor. Babits az érettségi után személyesen csak egyszer, 1931-ben látogatott a városba. Osztálytársai ugyanebben az évben készültek harmincéves érettségi találkozójukra, de a költő nem erre, hanem a Janus Pannonius Irodalmi Társaság alakuló ülésére utazott Pécsre. (A találkozóra majd *Nem merek közéték jönni...* kezdetű, nyomtatásban csak 1939-ben megjelent költeményét küldi el.) A Janus Pannonius Irodalmi Társaság 1931. június 10-én alakult meg. Az ünnepi ülés műsorában Babits négy versét olvasta föl, és a Kisfaludy Társaság nevében köszöntötte az új irodalmi társaságot: „A nagy humanista ugyanazt a harcot harcolta, amit ma harcolunk mind, akik a Szellem nevében gyűltünk és tartunk össze ebben a tépett és vad korban, ebben a nyers és legkevésbé sem szellemi erőknél kezdettől fogva annyira kiszolgáltatott országban...” Feleségével együtt két napot töltött a városban, fölkereste az egyetemi könyvtárát, ahol ekkor Kelemen Mihály könyveit őrizték. Végigjártatta ujjait hajdani olvasmányain, a hagyaték darabjain, és egy kedvelt Jókai-regénybe, valamint a könyvtár vendégkönyvébe beírta nevét.

Ha életében az érettségi után személyesen mindössze egyetlen alkalommal járt is Pécsen, a városban töltött évek mély nyomot hagytak benne. Kapcsolata a Janus Pannonius Társasággal később sem szakadt meg, s vonzalmát a városhoz a pécsi rokonoknak küldött levelek és fényképek, a pécsi újságoknak adott nyilatkozatok, az *Óttorony* címmel — Weöres Sándor és egyetemista társai által — 1934-ben tervezett irodalmi lapnak írt beköszöntő fényesen bizonyítják. Egy 1925-ös, Pécsre küldött, pécsi napilapban megjelent üzenetében írta: „Első tudatos benyomásaim, szellemi életem ébredése, egész diákkorom odafűz. Mi a legkedvesebb emlékem? Alig tudnám megmondani: egy darab maradt ott az életemből.” Amikor pedig *Sásdi Sándor* 1934-ben interjút készít vele pesti lakásán a Pécsi Napló számára, így vall: „Eltörölhetetlenül élnek bennem a pécsi esztendők. Sokszor láttam magam előtt a gimnázium öreg, sárga épületét, ahova nyolc esztendőn keresztül jártam...”

Hogy mit adott Pécs az írónak, mindenek-

előtt művei őrzik. Nincs terünk arra, hogy részletesen kifejtjük és elemezzük Babits életművének pécsi vonatkozásait. Csak cím szerint hivatkozhatunk a művekre. Versei közül nyíltan pécsi ihletésű az *Isten kezében*, a *Balázsolás*, az *Emléksorok egy régi pécsi uszodára*, az *Utca*, *estefelé* és a már említett *Nem merek közéték jönni...* kezdetű vers. Az *Utca*, *estefelében* így rajzolja meg gyermekkori önmagát: *Ki látta | pécsi utcán a Babits Misit, sötétedő | pécsi utcán, a nagy rajztáblával, öt után, | mert énekóra is volt? Szegény kisfiú | — legkisebb az osztályban — ment szédülve haza, | fáradtan és izgatottan, nézte a lámpagyújtó | botját, s még fülében az énekóra | foszlányai: „Este van már, késő | este — Pásztortüzek égneek messze...”*

Szépprózai munkái közül a *Halálfi* első része Sótton játszódik. Sót rajzában Pécsre, a regény gyerekhőseiben a diák Babits Mihályra ismerünk. A regény és a valóság közti, a korabeli újságokkal és életrajzi adatokkal dokumentálható egyezések — bizonyos kronológiai eltérések mellett — meglepően sűrűek. A *Tímár Virgil fia* is jórészt pécsi diákemlékekből táplálkozik, a regény indító jelenete akár a pécsi ciszterciták ebédlőjében is játszódhatott volna, s a regény hősei között néhány tanárának jellemző vonására ismerünk. Pécsről szól az 1909-es *Úti napló* egyik részlete. Ezt azért idézzük, mert magában az írásban Pécs neve nem szerepel, csak a leírás apró mozzanataiból következtethetünk a városra:

Most egy gyönyörű országúton állok, ahol szembe velem két sor gyönyörű szál jegenye bal-lag, mint magas zöldcsuhás zarándokok a régi vár és búcsújáróhely felé. De én az ellenkező irányba nézek s előttem a szénváros. Mert ott szénpor úszkál a levegőben s lerakódott szénpor feketíti a meszes talajt. Sziklás hegyek védik fölül a szénvárost, ahol örökké hallatszik a kőtörök kalapálása, ahol pompás szerpentinek arany kavicsokkal kigyóznak a fehér szirtek közt s nagy kőkeresztek kandikálnak a változatos mélységekbe. Magas kőszáltrónjáról a Havi Boldogasszony méltóságosan néz farkasszemet a sík város ó-kupolás mecseteivel, melyek most a keresztet csillogtatják erkélyes tornyukon. Az Árpád-kori dóm négy román tornyával erős vár gyanánt uralg a városon s a dóm mögött meredek utcák macskafejes járói kúsznak a hegynek. E hegyek gyomrában szén van és a város gyomrában kormos gyarak. De a lejtős utcák közepén friss hegyi erek hangos csörgéssel buktatják alá meszes, kemény vizüket s viharok után megda-

gadva elhordják a könnyű léchidakat s felhatolnak a gyalogjáróra. Honnan jöhetnek e kis patakok? kérdeztem magamtól gyermekkoromban s egyszer elindultam az egyik nyomában, mint egy kis detektív a hegyeken át, követtem kanyargós útjain, tűnődve álltam meg kisdud kataraktái [zuhatag, vizesés — A szerk.] fölött és nem találtam forrást; s este sárosan, porosan vergődve haza új, ábrándos fogalmat hoztam magammal a nagyvilág végtelenségéről.

*

Babits pécsi emlékeit, „pécsiségét”, vonzalmát diákévei színhelyéhez a városban mindig számon tartották, megbecsülték és ápolták. Távozása után alig telik el egy évtized, amikor 1913-ban — olvastuk a levelet — a Pécsi Ingnyenes Népkönyvtár Egyesület a harmincéves költőt már előadás tartására hívja meg. A Janus Pannonius Irodalmi Társaságnak a megalakulása óta tiszteletbeli tagja. Amikor 1939-ben két pécsi újságíró, Császár Géza és Sásdi Sándor szerkesztésében *Pécsi antológia* címmel gyűjtemény jelenik meg, a költő három másik verse társaságában közlésre bocsátja a harmincéves pécsi érettségi találkozóira írt költeményét. Babits — Weöres Sándor kérésére — az 1941-ben induló *Sorsunk* számára verset ad, melyet a folyóirat első száma közöl.

Babits Mihály 1941-ben halt meg. Még ugyanebben az évben a Mecsek oldalán, a Hunyadi utcából nyíló egyik utcát róla nevezik el. A háború után újrainduló Sorsunk egyik számában adja közre *Várkonyi Nándor* azt az előszót, amit Babits az Öttorony címmel tervezett lap számára írt.

1948 után csaknem egy évtizedig mély hallgatás vette körül Babits nevét és életművét. Munkáit nem adták ki, s ha nevét valahol leírták, az „individualista költő”, a „l’art pour l’art énekese”, az „elefántcsonttorony lakója” jelzőket emlegették nevével kapcsolatban. Ezért volt fontos, és mintegy a Babits-revizió kezdetét jelentette, hogy 1956 tavaszán a Pécsi Janus Pannonius Gimnázium irodalmi szakkörének tanuló emléktáblával jelölték meg a házat, melyben Babits diákkorában lakott. Az emléktábla felavatásakor rendezett ünnepélyen még ott volt, és a diák Babits Mihályra emlékezett a hajdani osztálytársak közül Sós Nándor. Az emléktábla felállítását sokirányú kutatómunka, Babits pécsi kapcsolatainak részletes feltárása előzte meg, melyben a tanulók is tevékenyen részt vettek.

A költő születésének nyolcvanadik évfordulóján újból Babitsra emlékezett a város. Az ünnepségsorozatot irodalmi est vezette be, melyen az író alakját *dr. Basch Lóránt*, a költő barátja és a Baumgarten-díjat odaítélő bizottságban kurátortársa elevenítette föl. Másnap az egyetemi könyvtárban a költő pécsi diákéveit bemutató dokumentumokból emlékkiállítás nyílt, volt iskolájában, a mai Nagy Lajos Gimnázium folyosóján pedig — az intézmény jeles diákjait idéző emléktábla-sor folytatásaként — új, Babits nevét megörökítő emléktáblát helyeztek el.

A hatvanas évek elején — az országos törekvésekkel párhuzamosan — a Pécsi Városi Könyvtár akkori igazgatója tervet dolgozott ki, hogy a városban minden egy kilométer sugarú körben fiókkönyvtár létesüljön. Ekkor nyílt meg az Alkotmány utcában a Babits Mihály Fiókkönyvtár. Később ezeket a dohányboltokban, üzlethelyiségekben, öreg lakásokban sebteben berendezett könyvtárakat megszüntették, illetve összevonták. Gyakran a szanálás, az új építkezések miatt kellett egy-egy fiókkönyvtárat bezárni. Így szűnt meg Pécsen 1977-ben az Alkotmány utcai Babits Mihály Fiókkönyvtár. Azóta hiányzik a városban a költő nevét viselő művelődési intézmény.

1981-ben, a költő halála negyvenedik évfordulóján viszont értékes Babits-élművel gazdagodott a város: ekkor helyezték el a Geisler Eta utcában, a megyei könyvtár előtti kis téren, művelődési intézményektől, gimnáziumtól, középiskolai kollégiumtól határolt környezetben Borsos Miklós Babits Mihályt ábrázoló mellszobrát. A fáradtan előrehajló szoboralak a rossz gégejét sállal óvó, idős költőt, a *Jónás könyve* íróját jeleníti meg.

*

Egy ilyen írásnak nem célja, hogy képet adjon egy százhetvenezer lakosú város könyvtárügyéről, hogy elemezze a könyv és az olvasó kapcsolatát Pécsen, még az se, hogy Babits műveinek ismeretét tekintse át a városban. Szűrőpróbaszerű vizsgálatunk legfőképpen ahhoz elég, hogy halvány ceruzarajz készüljön Babits életművének pécsi olvasottságáról, és néhány szerény következtetést vonjunk le.

Augusztus utolsó napjaiban a megyei könyvtár szabadpolcos kölcsönzőjében talált Babits-kötetek kölcsönzési céduláit vizsgáltam meg. Nyár vége volt, még nem indult meg az iskolaév, a nagy kölcsönzési hullám, tömtek

voltak a polcok, elég sok Babits-kötetről gyűjthettem adatot. A cédulákról az elmúlt mintegy tíz év adatait jegyeztem le. Az adatok értékelésekor azt is figyelembe kell venni, hogy a könyvtár szépirodalmi állományát csak öt éve helyezték szabadpolcokra, azóta kerültek a Babits-kötetek az olvasóhoz karnyújtásnyi távolságra.

A megyei könyvtárnak minden fontos Babits-mű — némelyik több példányban — a tulajdonában van. Augusztus végén a könyvtár szabadpolcos részében talált könyvek alapján Babits Mihály műveinek olvasottságáról, illetve az olvasók érdeklődéséről a következő kép rajzolódott ki:

A legtöbb — 253 — kölcsönzést igazoló bejegyzést a verseskötetek őrzik. Érthető az elsőség: Babits életművének legismertebb, legnépszerűbb műfaja a líra. A könyvtár állományában is verseskötetei lelhetők föl a legnagyobb példányszámban. A 253 kölcsönzési adatot tizenkét verseskötetben találtam. A lírikus Babits iránti érdeklődést mutatja, hogy a *Jónás könyve* egyetlen példányában 17 bejegyzés található. Figyelemre méltó az is, hogy az olvasók sokkal szívesebben kölcsönzik a költő összes versét tartalmazó gyűjteményeket, mint a válogatásokat. Míg a költő összegyűjtött verseit tartalmazó köteteket 167-en kölcsönözték, a *Magyar Klasszikusok* rozsdabarna sorozatában megjelent válogatást csak 55-en vették kézbe.

A megyei könyvtár olvasói körében keresettek Babits szépprózai munkái is. Olvasottság tekintetében első helyen a *Halálfiái* áll (63 bejegyzés), aztán a *Gólyakalifa* következik (45), majd a *Timár Virgil fia* zárja a sort (39). Novelláit (két példányban) 34 olvasó kölcsönözte. Az Olcsó Könyvtár sorozatban megjelent *Hatholdas rózsakert* keresettségét (41 kölcsönzés két példányban) minden bizonnyal az elbeszélés nyomán készült tévé-film lendítette föl.

Külön figyelmet érdemel a tanulmányíró Babits iránti nagy érdeklődés. Az új életműsorozatban 1978-ban megjelent kétkötetes *Esszék, tanulmányok* című gyűjtemény két példányát az elmúlt öt évben 56 olvasó kölcsönözte. Vegyük ehhez az *Ezüstkor* cím alatt korábban megjelent tanulmánygyűjtemény keresettségét (20 bejegyzés) és *Az európai irodalom története* gyakori kézbevétele. Babits emberi sorsa iránti érdeklődés jele, hogy a nehéz olvasmányoknak számító, exkluzív érdeklődést föl-

tételező kétkötetes *Beszélgető füzetek* két példányát 12 olvasó vitte már haza.

A legkisebb érdeklődés Babits fordításai iránt mutatkozik. *Dráma- és prózafordításait* csak kilencen keresték, és kisebb műfordításait is csak tizen vették kézbe. A Babits-fordította *Isteni Szinjátek* sem tartozik a legkeresettebb könyvek közé.

Ha a könyvtár olvasótermében a húsz olvasó körében végzett vizsgálódás némileg borús képet rajzolt a pécsi olvasók Babits-ismeretéről, a könyvtár kölcsönzési adatai, a polcokon őrzött Babits-kötetekben talált bejegyzések sűrűsége némileg helyrebillentette az egyensúlyt. Úgy tetszik, Babits diákkorának városában olvassák, ismerik, szeretik az író műveit. Persze azt se feledjük, hogy az említett kölcsönzési adatok évi ötezer beiratkozott olvasó és a város csaknem százhetvenezer lakosa között oszlanak meg.

*

Pécs — Szekszárd, Budapest és Esztergom mellett — Babits negyedik városa. Ne rangsoroljuk őket a költő életében betöltött szerepük szerint: az egyikben született és falai közé később is többször visszatért, a másikban a leg-huzamosabb ideig lakott, a harmadik a nyári menedéket, a pihenést, a csöndet adta meg, a negyedik a diákevek városa volt: tíz évet töltött Pécsen. Az egészen bizonyos, hogy Pécs szerepe megelőzte életében az olyan városokét, mint Baja, Szeged vagy Fogaras... Szellemi élete ébredését köszönte a városnak, és pécsi élményei mely nyomot hagytak műveiben.

Illő, hogy születése centenáriumán Pécs is emlékezzék a költőre.

Mire e sorok napvilágot látnak, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1983 őszén már Pécsen megrendezte vándorgyűlését. A gyűlésen Babits Mihályról szóló előadások hangzának el, s a vándorgyűlés programjához kapcsolódóan a Magyar Írók Szövetségének költői szakosztálya *Írók tiszteletadása Babits Mihály előtt* címmel irodalmi estet rendez. A műsorban mai magyar költők Babitsról szóló versei, valamint Babitsról írt esszé-részletek szerepelnek. A Pécsen szerkesztett irodalmi és művészeti folyóirat, a *Jelenkor* novemberi száma több, Babits Mihály munkásságával foglalkozó írást közöl.

Amikor több mint huszonöt éve, 1956 tavaszán emléktábla került a költő pécsi diákszobá-

jának falára, a helyi újság így írt: „Vajha csak elindulása lenne e tett a város egész irodalmi hagyományai megbecsülésének!” Egy másik, ugyancsak Babits pécsi kapcsolataival foglalkozó cikk pedig így ért véget: „Babits Mihály rokonai, ismerősei, osztálytársai közül még többen itt élnek közöttünk. Őrzik a rá vonatkozó emlékeket, köztük sok tárgyi emléket is, amellyel bizonyára megtelne egy Babits-szoba. Ne hagyjuk pusztulni ezeket az irodalmi kegyelet által ereklyévé avatott Babits-relikviákat. Gondoskodjunk megőrzésükről. Talán éppen abban a Zrínyi utcai szobában, amelyben a diák Babits Mihály lakott, amelyet ma már emléktábla jelöl, s amely egy jövőendő Babits-emlékszoba befogadására vár...”

Babits pécsi emléktáblájának felavatása óta több mint huszonöt év telt el. Ez idő alatt rendbe tették és megnyílt a látogatók előtt az esztergomi Babits-villa. Ez idő alatt pompás múzeummá terebélyesedett a szekszárdi szülőház. A budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum rendszeresen gyűjti és bemutatja a Babits Mihállyal kapcsolatos dokumentumokat. A közelmúltban jelent meg *Belia György* posztumusz munkája Babits tanulóéveiről. Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött Babits-hagyatékot a kutatók — elsősorban a közelmúltban elhunyt *Gál István* és a kiváló költő és irodalomtörténész *Rába György* — folyamatosan feldolgozták és feldolgozzák... De Kelemen Mihály pécsi házában, sajnos, nem léte-sült Babits-emlékszoba. Babits pécsi kapcsolatainak dokumentumai ma is szeretszét hevernek. A Janus Pannonius Múzeumnak Pécsen nem lévén helytörténeti kiállítása, olyan terem sincs, ahol a város irodalmi hagyományait — benne Babits pécsi kapcsolatait — kiállításon tekinthetné meg az érdeklődő. Az idei évfordulóra sem készült olyan színvonalas kiadvány, amely Babits és Pécs kapcsolatát tárgyalná, holott Babits szekszárdi „nyomait” már korábban — és többen — feldolgozták, s az idei évfordulóra — a budapesti Ságvári Endre Nyomdaipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet jóvoltából — a *Babits és Esztergom* című füzet is megjelent.

Pécsen, Babits diákeveinek városában kézfelfogható „jelként” ma is csak egy utcánév, a hajdani diákszoba és az iskola falán — diákok kezdeményezésére — elhelyezett két márványtábla, valamint Borsos Miklós szobra emlékeztet a század nagy magyar írójára.

Tüskés Tibor

Iványi Sándor

1916—1983

Ismét búcsúznunk kell egy kollégától azoknak az egyházi könyvtárosoknak köréből, akiket e gyűjteményekben tevékenykedő legműveltebb és legkiválóbb könyvtári szakemberekként ismerünk, és akiknek sorai az utóbbi években, sajnos, nagyon megritkultak. *Iványi Sándor*, az Egri Főegyházmezei Könyvtár főkönyvtárosa 1983. augusztus 4-én, 67 éves korában váratlanul elhunyt. Nevét mindenki ismerte, aki csak egy kicsit is tájékozott volt műemlék-könyvtáraink viszonyaiban, hiszen hosszú évtizedeken át szinte e név jelképezte az egyik legpatinásabb és legszebb hazai barokk egyházi könyvtárat, számos gondjával és eredményével együtt. Mert a mintegy kétszáz esztendő, Kazinczy által is oly nagyra becsült gyűjtemény, az *Esterházy Károly* egri püspök által alapított könyvtár ma is egyik kiemelkedő kulturális-tudományos értéke és keresett látni-valorója Egernek, noha a gyűjteménynek sok viszontagságot kellett átélnie. De hogy ezeken sikerült úrrá lennie, és sorsa nem pecsételődött meg az efféle nemzeti értékek iránti közömbösség éveiben, abban nagy része volt Iványi Sándor áldozatos könyvtárosi munkásságának. Ő volt az, aki a háború utáni évtizedekben az ömlesztett könyvhalmazzá vált értékes könyvekből szívós, kitartó és kezdetben inkább gáncsolt mint támogatott munkájával ismét rendezett könyvtárat varázsolt. Élete végéig szinte sziszifuszi küzdelmet folytatott a gyötrő helyhiánnyal, mégis mindent megtett azért,

hogy a könyvtár továbbra és élő gyűjtemény maradjon: az állományt korábbi történeti-társadalomtudományi jellegének megfelelően fejlesztette tovább. Ezáltal elérte, hogy a szűkös hely- és a szegényes pénzügyi viszonyok ellenére a könyvtár nemcsak mint műemlék-könyvtár és múzeum, hanem mint élő gyűjtemény is hasznos és hézagpótló szerepet tölthetett be a város és különösen a főiskolások életében.

Iványi Sándor szenvedélyes, hivatását példamutatóan szerető könyvtáros volt. Ismerte, szerette a régi könyveket; nagyon sokat tett a muzeális értékű állomány épségéért és feltárá-ásáért is: a gyűjteményről az egyházi könyvtárak kéziratkatalogusainak sorában készülő kiadványt is ő állította össze. Mindehhez járult a modern szakirodalomban való tájékozottsága és az a vágya, hogy a hozzá forduló kutatóknak és szakdolgozati diákoknak minél hatékonyabb segítségére legyen. A korábbi években átélt meg nem értésért talán kárpótolta az utóbbi évtized, melynek során megszűnt elszigeteltsége, és az egyházi könyvtárosok közül az elsők között kapott állami kitüntetést. De számára az igazi elismerést mégis az olvasók és kutatók hálája, megbecsülése jelentette. Az a gyűjtemény, amelynek sorsával annyira összefonódott Iványi Sándor élete, örizni és hirdetni fogja emlékét.

Kóky György

Oriol M. Diví

Egy nemzetközi exlibris-kongresszuson hangzott el az a mondás, hogy az ex libris útlel a barátságához. *A Könyvtáros galériája* is mutatott már be határainkon túl élő és tevékenykedő művészeket, akiket sok szál kapcsol Magyarországhoz, a magyar exlibris-gyűjtőkhöz. Ilyen ennek a kis írásnak a szereplője, *Oriol Maria Diví* is (Montserrat, Abadía, Spanyolország).

A Spanyolországban beszélt négy nyelv egyike a katalán, az ó-provanszi közeli rokona, amelyen egykoron a trubadúrok szerezték dalaikat. A katalánok rajongással szeretik a Franco-diktatúra idején meglehetősen háttérbe szorított nyelvüket és földjüket, a „dolça Catalunya”-t, azaz az „édes Katalóniát”.

Ennek egyik falujában, a Barcelona melletti Esplugas de Llobregatban 1934. február 12-én született Oriol Maria (eredeti nevén Pedro) Diví. Rajzolgató hajlamát követve már korán elkezdte művészeti tanulmányait a barcelonai Academia Baixason; majd az egyházmegyei szeminárium növendéke lett, és 1956-ban mint a bencés rend szerzetese belépett a montserrati kolostorba. Aki a mesészerű hegyek között meghúzódó kolostort felkeresi, annak látványát soha nem felejtí el. A legenda szerint itt őrizték a Grál-kelyhet, de az már történelmi tény, hogy a napóleoni háborúk idején itt volt a nemzeti ellenállás egyik központja is. A kolostornak világhírű énekiskolája van, ahol Kodály énektanítási módszerét alkalmazzák, műveit gyakran előadják, mint arról a Kodály-centenárium alkalmával rendezett hangverseny ismertetője beszámol. Ennek a kiadványnak a címlapját is Diví páter metszette fába, akinek ez a technika a legjellemzőbb kifejezési formája.

Első mestere *J. Grau Garriga* volt, majd a barcelonai könyvművészeti konzervatóriumban a neves katalán grafikusművész, a nemrég

elhunyt *Antoni Ollé Pinell* vezetésével folytatta tanulmányait. Foglalkozott rajzzal és festéssel is, de művészetének legjellemzőbb ágát fametszetű könyvjegyei és üdvözlőlappjai alkotják, ezek szerezték számára a legtöbb jó barátot.

1971-től Diví hosszú éveket töltött a Jeruzsálem melletti Deir Tantur ökumenikus központjában, előzőleg azonban felkereste Európa több kulturális centrumát, hogy szakmai ismereteit bővítse, nyelvtudását tökéletesítse, és emellett időt szakítson a műalkotások tanulmányozására.

Oriol M. Diví ex librisei nem kívánnak új utat törni. Legjellemzőbb sajátosságuk, hogy tartalmuk szoros kapcsolatban van tulajdonosukkal. Költészettel, érzelmekkel, gondolatokkal telített munkáit gondosan komponálja, harmonikusan választja meg a feketék és a fehérek arányát, a szöveg betűit. Gyermekalakjait szelíd báj jellemzi. Sokat foglalkozik az ifjúsággal, hiszen Montserratban rajzoktatói feladatot is ellát, azonkívül rendben tartja a kolostor nagyértékű grafikai gyűjteményét. Első fametszetű ex librisét 1964-ben készítette; számuk ma már meghaladja a 220-at, s mindezek felül versei jelennek meg szülőföldje költőinek antológiájában.

Alkotásjegyzékében már 1968-ban találkozunk magyar névvel, *dr. Csányi Istvánéval*, aki először írt ismertetést Divíről a magyar kisgrafika-barátok számára. Azóta állandóan növekszik a művész magyar barátainak száma, köztük a határainkon túliaké is. A nekik készült ex libriseken gyakoriak a szólós témák, erről mindenki meggyőződhet, aki a Mezőgazdasági Múzeum világhíres kisgrafika-gyűjteményével megismerkedik. Az illusztrációs anyagot is magyarok részére készült könyvjegyekből állítottuk össze.

Semsey Andor

Könyvtári kis tükör

Világirodalom 1945—1980

A *Könyvtári kis tükör* című, ajánló könyvjegyzékeket tartalmazó sorozat új kötetének szerkesztői: *Lakatos András, Lévai Katalin, Táborossy Zoltán* és *Vajda Kornél* arra a — könnyűnek nem tekinthető — feladatra vállalkoztak, hogy a világirodalom több ezer éves folyamán azokból a műveiből adjanak értékelést és minősítést is jelentő válogatást, amelyek 1945 és 1980 között magyar nyelven megjelentek. Magasra emelték válogatásuk irodalmi-esztétikai mércéjét: amint az előszóból is kiderül, az volt a céljuk, hogy a világirodalom legfontosabb, valóban világirodalmi rangú és jelentőségű könyveinek adatait tárják az érdeklődő, eligazodást kereső olvasók elé. Szakítottak a világirodalom fogalmát leszűkítő régi, de helyenként ma is ható szemlélettel; ők valóban az egész világ irodalmára nyitnak ablakot, az esztétikai szigorúság némi enyhítésével még azokra a népekre is (például türkmének, afrikaiak), amelyeknek irodalma most van kialakulóban.

Óriási anyagból kellett tehát kiválogatniuk a 841 tétel alatt felsorakoztatott mintegy 1100 könyvet. E szám mögött azonban a gyűjteményes kötetekben szereplő drámákkal és regényekkel együtt lényegesen több mű rejlik. (A heti egy könyvet rendszeresen elolvasó embernek is csaknem negyedszázadra való olvasmány!) A bőség zavarát a szerkesztők kettős szűkítéssel próbálták enyhíteni. Egyrészt elhagyták az irodalomhoz is besorolható átmeneti műfajokat, azzal az indokkal, hogy azokat a megfelelő szakot feltáró „kis tükör”-ben megtalálhatják az érdeklődők. Helyeselhető a szűkítésnek ez a módja, de vannak olyan művek, amelyeknek a kihagyását mégis fájlatjuk. Példaként csak kettőt: a *Kalevipoeg* nélkül az észet, a *Kalevala* nélkül a finn irodalom olyan, mint a megnyirbált gyökerű fa; a népköltészet ilyen remekei — függetlenül attól,

hogy a néprajzi kis tükörben is megtalálhatók — a világirodalmi alkotásokat lajstromba szedő kötetből sem hiányozhatnak.

A szűkítés másik módjáról ezt írják az előszóban: „Elhagytuk azokat a műveket is, legalábbis nagyobb részét azoknak a munkáknak, amelyek nem igazán világirodalmi jelentőségűek. Vagyis a népszerű, ismert, de irodalmilag csekély értékű művekről nem tájékoztat összeállításunk.” Félreérthető ez az indoklás, mert azt sugallja, hogy akik kimaradtak, azok irodalmilag mind „csekély értékűek”. Holott nemcsak a népszerű olvasmánygyárosok maradtak ki, hanem a szerepeltetettek egy részénél jelentékenyebb és rangosabb írók-költők nevét is hiába keressük a kötetben. Például Quasimodo, Laxness, Lagerkvist, Tagore (mindegyik Nobel-díjas), Verhaeren, Cvetajeva, Herzen, Pradolini, Kazantzakis stb. azért maradtak volna ki, mert nem ütik meg a mértéket? Sokkal valószínűbb, hogy elkerülték a válogatók figyelmét. Több író esetében ez annál inkább feltételezhető, mert a címben feltüntetett 1945—1980-as időhatár lényegében csak jelképes: a bibliográfiában felsorolt művek zöme, kereken 96 százaléka ugyanis az *Új Könyvek* 1965 és 1980 közti évfolyamaiból is kiválogatható, azok tehát, akiktől ebben a 15 évben nem jelent meg új kiadás, háttérbe szorultak. Az 1945 és 1954 közti évtizedet egyetlen (Babits: *Amor sanctus*), az 1955—1959-es éveket pedig hat könyv képviseli.

Szembeötlő a könyv aránytalansága. A 310 oldalnyi terjedelemből mindössze 79 oldal jut több mint kétezer év irodalmának, viszont ennek a háromszorosa, 231 oldal a 20. századi íróknak. Az arányok ilyen mérvű eltolódása még akkor is túlzottnak tűnik, ha igazat adunk a szerkesztőknek abban, hogy a kortárs irodalom „a leginkább érdeklődésre számot tartó anyag”, s az is igaz, hogy ezekről még nincse-

nek általánosan elfogadottnak tekinthető értékeitek. Léteznek azonban olyan ismérvek, amelyek alapján szigorúbban lehetett volna szűrni, válogatni, hogy minél kevesebben kerüljenek be azokból, akik néhány évtizeden belül kihullanak majd a világirodalmi rangot mérő idő rostáján.

A vitatható részekről függetlenül is azt tükrözi a kötet, hogy a szerkesztők nemcsak célkitűzésükben voltak igényesek, hanem a megvalósításban is. A válogatás és a művek címléírását követő rövid, tömör ismertetések lényegre törő tárgyszerűsége egyaránt irodalmi igényességüket és tájékozottságukat dicséri.

A besorolási hibák és pontatlanságok már korántsem tanúskodnak ilyen egyértelműen bibliográfiai igényességükről. Amint írják „Sok gondot okozott az anyag elrendezése is, éppen azért, hogy azután az olvasónak minél kevesebb gondja legyen a keresgéléssel.” A kötet szerkezeti felépítését arra a feltevésre alapozták, hogy az érdeklődő két úton indulhat el: „keresheti a jelentős szerzőket, ill. műveket, de kereshet olyan összeállításokat is, amelyek ezek nagyobb, viszonylag egységes csoportjairól informálhatnak.” Ennek megfelelően két fő részre tagolódik a kötet. Az elsőben az antológiák és a nagy gyűjtemények, a másodikban pedig a kiemelkedő jelentőségű szerzők, illetve ezek munkáinak leírásai találhatók.

Az első rész elrendezése jól áttekinthető, világos, a tartalomjegyzék segítségével gyorsan és könnyen tájékozódhat az olvasó. A különböző antológiák és gyűjteményes kötetek adatai a jellegüknek megfelelő fejezetekben (Nagy magyar műfordítók antológiái; Világirodalmi antológiák; Az ókor irodalmi; Középkori irodalom; Egyes nemzeti irodalmak századokat átfogó antológiái; Egyes irodalmak kistükrei; Egyes nemzeti irodalmak huszadik századi antológiái; Égtájak), a fejezeteken belül nyelvi, illetve nemzeti csoportosításban követik egymást. Kár, hogy a csoportokon belül a művek besorolása semmiféle rendet nem mutat. Igaz ugyan, hogy egy-egy alcím alatt nem sok mű van, így nem okoz nagy gondot az eligazodás, mégis az lett volna a helyes, ha a besorolási alapelvnek megfelelően valamilyen rendszerben, a kötet nagyobb részéhez igazodva betűrendben sorakoznának a leírások.

A kötet második részében öt nagy csoportra bontva s ezeken belül betűrendben sorakoznak a kiemelkedő szerzők nevei és műveik adatai. Az öt csoport: Ókori szerzők és művek; Középkori szerzők és művek; Szerzők és művek

a reneszánsztól a felvilágosodásig; Szerzők és művek a 19. századból; Szerzők és művek a 20. századból. Kár, hogy itt már nem alkalmazták az első rész áttekinthetőségét megkönnyítő és a tájékozódást is nagyban segítő nyelvi-nemzeti bontást. (Annál is inkább, mert az írók nagy részéről az ismertetések sem árulják el nyelvi-nemzeti hovatarozásukat.) A korszakokról szintén lehetne vitázni. A *reneszánstól a felvilágosodásig* elnevezés például nemcsak azért nem a legszerencsésebb, mert átfedés van a középkor és a reneszánsz között, hanem sokkal inkább azért, mert megtevesztheti a járattalabb olvasókat az a furcsaság, hogy a két *csak* európai eszméáramlatról elnevezett csoportban találja a kor kínai íróinak munkáit is. Jobban kifejezte volna a lényegét a „16—18. század” cím. A 19. és a 20. századnak a századfordulóval való merev szétválasztása is vitatható, részben azért, mert maga a századforduló nem hozott az irodalomban olyan tartalmi, formai, esztétikai változást, amely új irodalmi korszak nyitányát jelentette volna, másrészt, mert számos író élete és működése átível a 19.-ből a 20. századba. Ezekkel a szerkesztők sem nagyon tudtak mit kezdeni, ötletszerűen sorolták egyiket ide, a másikat amoda. Például Jarry (+1907) egy 19. századi művével, Ukrainka (+1913), Trakl (+1914), London (+1916), Sólem Aléchem (+1916), Cankar (+1920) stb. 20. századi, de az őket túlélők közül France (+1924), Alain-Fournier (+1927), Hardy (+1928), Jirásék (+1930) stb. a 19. századiakhoz került. Ezek azért vagy itt, vagy ott mégis csak megtalálhatók, legfeljebb France okozhat problémát, akit a betűrendben rossz helyre, Fontane elé soroltak.

Vannak azonban olyanok is, akiket saját korukból kiszakítva úgy elrejtettek, hogy csak véletlenül bukkanhat rájuk az ember. Például Burns (1759—1796) és Novalis (1772—1801) a 19. századi, Botev (1848—1876) és Kulis (1819—1897) a 20. századi szerzők közé került. A legkirívóbb Nguyen Trai (1380?—1442?) esete, akit hat évszázaddal megfiatalítva a középkorból a 20. századba helyeztek. Joggal merül fel a kérdés: miért nem volt a könyvnek lektora, aki a kívülálló szemével első olvasásra felfedezte volna a besorolási tévedéseket, sőt talán még az olyan elírási-gépelési hibákat is, hogy valaki ötszáz évvel halála után született (Walter von der Vogelweide), vagy jeles művének megírása előtt fél évszázaddal meghalt (O'Casey).

Végül szólni kell egy lényeges hiányosságról.

ról. Az a bibliográfia, amely ennyi szerzőt és művet felsorol, már nem nélkülözheti a mutatókat. Nagyban növelte volna használati értékét és tájékoztató szerepét, sok felesleges bön-gészéstől megkímélte volna az olvasókat és az állománykiegészítő segédeszközként használó

könyvtárosokat, ha a kötetet név-, cím- és, ami legalább ilyen fontos lett volna, nyelvi-nemzeti mutató zárja. (1983. OSZK KMK — Népművelési Propaganda Iroda. 310 l. 84 Ft)

Könczöl Imre

Nógrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1846—1978

A salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár kiadásában megjelent a 16. megyei sajtóbibliográfia. Az adatgyűjtés lezárásának éve és a megjelenés időpontja között eltelt viszonylag hosszú idő azt jelzi, hogy gondok voltak a közreadással. A szellemi előkészítés jó ütemben haladt, de a nyomdai kiadás költségeinek előteremtésére sokáig kellett várni. A kiadványt végül is a megyei könyvtár rotaüzeme készítette el: jól, a célnak megfelelő gondossággal. Értékes kötettel gyarapodott ezzel a megyei sajtóbibliográfiák sorozata. A szerző, *Praznovszky Mihály* szakszerű és pontos munkát végzett, alkalmazta az eddig megjelent sajtóbibliográfiák módszertani vívmányait. Nyilván erre ösztönözte őt a kötet lektora, *Kertész Gyula* is, aki egyébként a debreceni tanítóképző jó hírű bibliográfiai műhelyében tanára is volt.

Évkönyvek, kalendáriumok, egyéb megyei sorozatok adatai nem kerültek bele ebbe a kötetbe, mert számbavételük a bevezető tájékoztatás szerint egy másik összeállításban történik. Megjegyezzük, hogy néhány megjelent sajtóbibliográfiában már olvastunk hasonló ígéretről, amely azonban eddig még sehol sem teljesült. A sajtótermékek címléírásait betűrendben közli a kiadvány. A címléírások igen gondosak, mivel kézbevert sajtópéldányokról készültek. Különösen kitűnően szolgálják a lapokról való tájékoztatást az annotációk, amelyek kitérnek minden olyan fontos körülményre, mely a címből vagy az alcímből nem olvasható ki. Pársoros ismertetést kapunk a periodikumok tartalmáról, jellegéről is. A bibliográfia bizonyos lapok programadó közleményeiből még néhány mondatos szemelvényt is közöl,

így a legfontosabb, a legjellegzetesebb lapok arculata felismerhető. Mindezt minden felesleges bőbeszédűség nélkül. A lelőhely megállapítása során az egyes könyvtárakban meglévő számokat sorolja fel az összeállító, ennek következtében kissé bővebbé vált a lelőhelyjegyzék, de legalább azt közli a kutatóval, hogy mit hol talál a könyvtárakban, nem pedig azt, hogy mi hiányzik.

Nagyon gondos a kiadvány forrásjegyzéke, a legteljesebb az eddig megjelent megyei sajtóbibliográfiáké közül. A forrásokat három csoportba osztotta: felsorolja a könyvtári katalógusokat, amelyek a lelőhely-megállapításban segítettek; közli a felhasznált országos sajtótörténetek és sajtóbibliográfiák jegyzékét; és felsorolja az eddig megjelent megyei sajtóbibliográfiákat. A forrásjegyzék annyira gondos, hogy az egyes lapokról megjelent irodalmat is közli — ha van ilyen — a leírások végén. Ezekből állapítható meg, hogy az összeállító nem állt meg a megyei sajtó bibliográfiai feltárásnál, hanem a megyei múzeumi évkönyvben tanulmányt is közölt a Nógrád megyei sajtó XIX. századi történetéről. A kiadvány mutatói részletes tájékoztatást nyújtanak a megye sajtóéletéről. A földrajzi helységenként betűrendben közli a kiadványok, kiadók, nyomdák és a szellemi közreműködők adatait. Az időrendi mutatóban az évek sorrendjén belül szintén települések szerint található a lapok megjelenési helyének és címének feltüntetése. A tárgymutató pedig a sajtótermékek tartalma szerint nyújt áttekintést. A névmutató a címléírásokban szereplő személyneveket tartalmazza a lapok bibliográfiai tétele számára utalva.

A sajtóbibliográfia az 1919 előtti történeti

megyében, majd az 1919—1938, továbbá az 1938 és 1945 közötti, illetve a mai megyehatárok között megjelenő lapokat tünteti fel. Ez az eljárás csupán egyetlen átfedést eredményez, Pásztó esetében, amely 1950 előtt Heves megyéhez tartozott, a megjelent lapokról való tájékoztatás azonban így teljes.

A kiadvány adatai alapján már első átlapozás után is világos kép alakulhat ki az érdeklődőben a megye sajtójának múltjáról és mai életéről. Láthatjuk, hogy melyek voltak a táj első lapjai, a sajtóélet megyei központjai (Balassagyarmat, Losonc és Salgótarján), melyek a leg hosszabb életű megyei lapok, hogyan tükrözik az adott politikai viszonyokat, milyen volt a megyei lapok tartalmi tagozódása stb. A gondos munka előre vetíti egy jó megyei sajtótörténet megszerkesztésének igényét. (*Salgótarján, 1982. [1983.] Balassi Bálint Megyei Könyvtár. XII, 277 l., 27 sztl. t.*)

*

A megyei sajtóbibliográfiák sorozatából hiányzik még *Baranya, Bács-Kiskun* és *Győr-Sopron* megyéé. E megyék székvárosai és pél-

dául Sopron, Baja, Mohács, Kiskunhalas nagy sajtóközpontok voltak, nyilván sok munkát ad lapjaik számbavétele. De például Debrecen is az volt, mégis sikerült elkészíteni sajtóbibliográfiáját, méghozzá Nagyvárad sajtójával együtt. Az elmaradásról nem árt, ha megállapítjuk, hogy a három megyei könyvtár *régebbi vezetői* nem ismerték fel idejében a sajtóbibliográfiák jelentőségét és nem szorgalmazták megfelelően annak elkészítését. Pedig korábban jóval kevesebb anyagi nehézséget kellett volna leküzdeni, mint most. Tudjuk azonban, hogy a munkák folynak, s várjuk a hátralevő köteteket.

Meg kell említeni azt is, hogy *Szabolcs-Szatmár* megye bibliográfiája annyira hiányosra sikerült, hogy újra el kell készíteni, s munkában van *Szeged* sajtóbibliográfiája is, amely ugyan elsőként jelent meg a felszabadulás után, de ma már nem elégíti ki a kutatók igényeit: olyan rendszerben kell kiadni, hogy beleilleszkedjék az igényes sorozatba. E két bibliográfiára feltétlenül szükség van, hogy teljesnek mondhassuk a sorozatot.

Páldy Róbert

A lengyel szépirodalom Magyarországon 1945—1980

Válogatott bibliográfia

Az *Ecsedy Andorné* és *Gáliczky Éva* által szerkesztett bibliográfiát azért is üdvözljük örömmel, mert hasonló jellegű összeállítás 1960 óta nem jelent meg.

A bibliográfia anyaga három nagy fejezetre oszlik: ezek időrendi sorrendben mutatják be a régi és klasszikus lengyel irodalmat, a népi Lengyelország íróit, valamint néhány „egyéb” művet. A szerkesztők közlik a jelesebb írók életrajzi adatait, röviden bemutatják írói pályafutásukat, és annotációkban ismertetik a szerző magyarul megjelent főbb műveit. Az „egyéb” művek között olyan alkotások leírásai szerepelnek, amelyek szerzőiről a szerkesztők nem tartották szükségesnek pályaképet adni. Ezeket elsősorban műfajok szerint csoporto-

sítják (regény, életrajz, útirajz, izgalmas olvasmányok, gyermek- és ifjúsági irodalom stb.), a regényeket témák szerint tovább bontják: történelmi regények, regények a második világháborúról, a szocialista építés kezdeti korszakáról stb. Eközben előfordulnak apróbb következetlenségek is: szükséges volt-e például az *Elbeszélések, versek, drámák* című csoporton kívül külön csoportban közölni öt *Szindarab* adatait? Nagyban emeli viszont a kötet használhatóságát, hogy külön felsorolja az irodalomtörténettel, a lengyel—magyar irodalmi kapcsolatokkal foglalkozó művek, valamint a *Lengyelország* című folyóiratban és az antológiákban megjelent alkotások adatait. A kötetet névmutató egészíti ki.

Bár tudjuk, hogy ez a bibliográfia nem törekszik teljességre, és hogy már készül egy nagyobb igényű összeállítás, mégis sajnálatos, hogy az olvasó nem értesül a válogatás szempontjairól, és talán hasznos lett volna közölni a feldolgozott források jegyzékét, nemkülönben a művek eredeti címét is. (Igaz, ez sok kutatómunkát igényelt volna, és nagyban megnövelné a könyv terjedelmét.) A könnyebb kezelhetőség érdekében szükség lett volna utalásokra, például *Mikolaj Rej*: Rövid beszélgetés című műve esetében, a róla szóló értékelést

ugyanis Sęp-Szarzyński neve alatt találjuk, három régi lengyel költőt tartalmazó antológia ismertetésénél, sőt, magáról a szövegkiadásról is csak ott történik említés.

Mindezen apróbb hiányosságok ellenére jó és mindenképpen hiánypótló művet kaptunk kézhez, amelyet valamennyi tájékoztató könyvtáros nagy haszonnal forgathat. (*Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1982. [1983.] 243 l. 44 Ft*)

Pozsár Katalin

Régi magyarországi nyomtatványok 2. kötet

1601—1635

Tizenkét évvel az első rész megjelenése után végre kikerült a sajtó alól a *Régi magyarországi nyomtatványok* — rövidítve RMNY — második kötete, amely az 1601 és 1635 közt megjelent nyomtatványok bibliográfiáját tartalmazza, azaz újból feldolgozza és lényegesen kibővíti Szabó Károly *Régi magyar könyvtára* 1. és 2. kötetének e két időpont közti részét.

Szabó 494 művet irt le, az RMNY függeléke közülük 37-ről kimutatja, hogy kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadvány: vagy nem Magyarországon készült vagy nyomtatási évének megállapítása téves. A *Régi magyarországi nyomtatványok* 2. kötete 764 tételt sorol fel, a gyarapodás tehát 40 százalékos. Ennek nagy része természetesen már eddig is ismert volt *Sztripszky Hiador, Ján Čaplovič, Dézsi Lajos* könyvészeteiből, *Fazakas József* meghatározásaiból.

A kötet célkitűzése, beosztása, munkamódszere, igényessége, teljességre való törekvése azonos az 1. kötetével. Ezért nehéz újat mondani róla, csak megismételhetjük, amit lapunk 1971. évi 8. számában az első részről írtunk.

Egyetlen olyan bibliográfiát sem ismerünk — külföldi viszonylatban sem —, amely ennyire részletesen foglalkoznék a művek tartalmával, s a kiadványokat mint irodalmi alkotásokat is ennyire alaposan bemutatná. Minden esetben részletesen közli a címet, tartalmat, az

impresszumot, terjedelmet, meghatározza a műfajt (nyelvkönyv, vitairat, bibliafordítás stb.), leírja a járulékos részeket (bevezetés, ajánlás, függelék), utal a variánsokra, a korábbi és a későbbi kiadásokra, a vitairatok előzményeire és a rájuk adott válaszokra, végül összefoglalja a kiadványról megjelent irodalmat, az impresszum-adatok meghatározásáról, a szerző kilétéről és egyéb kérdésekről folytatott vitákat. Egyik-másik műről 2—3 oldal terjedelemben valóságos tanulmányokat olvashatunk. Ezért az RMNY kiadása a könyvtárosokon kívül rendkívül hasznos az irodalom-, a művelődés- és az egyháztörténészeknek is, mivel sok felesleges kutatómunkától kímélheti meg őket.

A tételek végén megtaláljuk a fennmaradt példányok lelőhelyének feltüntetését, azzal a korlátozással, hogy, ha ezek száma meghaladja a tízet, a bibliográfia csak a nagyobb régi magyar állományt tartalmazó gyűjteményeket sorolja fel.

Az 1. kötethez hasonlóan közli a kiadvány a címlapok kicsinyített — 4×6 centiméteres — fotóreprodukciónak is. Kár, hogy néhány esetben a szerkesztőknek gondos utánjárással sem sikerült a címlapmásolatokat beszerezniük. A hiányzó képek közül pedig hetet a nagyzebeni Brukenthal Múzeum nem bocsátott a kiadók rendelkezésére.

Tíz mutató tájékoztat a nyomdahelyekről, nyomdászokról, az 1701 előtti eseményekkel kapcsolatos földrajzi helynevekről, a nyomtatványok címéről, a magyar nyelvű énekek és versek kezdő sorairól, a tárgyköri és a nyelvi megoszlásról, a nyomdatermékeket őrző könyvtárakról s a fontosabb bibliográfiák és a jelen kötet sorszámainak egyeztetéséről.

Az ilyen könyvészetek összeállításában az egyéni munkák kora lejárt. Ez a kötet is héttagú közösség tevékenységének eredménye. A feldolgozást először nyomdahelyenként osztották meg: *Borsa Gedeon* a bártfai és a kassai, *Hervay Ferenc* a debreceni, a lőcsei és a vándornomdák termékeivel, valamint a Bécsen kívüli külföldi magyar nyomtatványokkal, *Holl Béla* pedig a többi műhely kiadványaival foglalkozott. Műfaji szempontból Borsa a nap-tárak, álmokkönyvek, Hervay a történelmi énekek, nyelvkönyvek, üdvözlő versek, *Holl* a

Bibliával, egyházkormányzással, joggal foglalkozó művek, énekeskönyvek, szentbeszédgyűjtemények, *Heltai János* a gyászbeszéd-ek, katekizmusok csoportját gondozta, végül *Kelecsényi Ákos* a vitairatok összefüggéseit vizsgálta. *Fazakas József* a töredékek meghatározását végezte. A fotómásolatokat *Hervay Ferenc* és *Heltai János* gyűjtötte össze. A munkaközösség hetedik tagja *Vásárhelyi Judit* volt. A kötet példamutatóan szép kiállításáért az Akadémiai Kiadót illeti dicséret.

Sajnáljuk, hogy *Borsa Gedeon* és több munkatársa nyugdíjba megy, de reméljük, hogy a helyükbe lépő fiatalok a munkát ugyanilyen magas színvonalon folytatják, és mielőbb megjelenetik a sorozat következő, az 1636—1650 közötti évek anyagát feldolgozó folytatását. (*Szerk. Borsa Gedeon és Hervay Ferenc. 1983. MTA—OSZK, 856 l. 36 t. 320 Ft*)

Vértessy Miklós

Lapozgató

A Múzeumi és Könyvtári Értesítő (1907—1918) repertóriumát adta ki a Művelődéskutató Intézet abban a sorozatában, amelyet a Művelődési Minisztérium *A közművelődés helyzete és fejlődésének távlatai* című kutatási főirány munkálatai keretében indított. Amint a sorozat szerkesztője, *Voit Krisztina* a repertórium előszavában elmondja, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének e folyóirata után a sorozatban a *Könyvtári Szemle* (1913—1917), a *Néptanítók Lapja* (1868—1944), az *Iskola és Népkönyvtár* (1878—1879), a *Népművelés* (1923), az *Iskolán kívüli Népművelés* (1928—1929), *A Könyves* (1931—1937) és a *Diárium* (1926—1948) repertóriumának közreadását tervezik. — A Múzeumi és Könyvtári Értesítő feltárását *M. Kátona Julianna* végezte el. Repertóriumának bevezetőjében bemutatja a folyóiratot, ismerteti létrejöttét, előzményeit, jellemzi terveit, törekvéseit, felépítését, majd időrendben számonként közli a folyóiratban megjelent tanulmányok, cikkek és rövid közlemények leírásait. A 801 tételes cikkbibliográfiát kitűnő mutatórendszer teszi jól használhatóvá: az illusztrációk jegyzéke (1001—1960-as tételszámozással), valamint a külön név-, tárgy-, földrajzinév-

és intézménynév-mutató. Ezekből is kiderül, hogy a repertórium nélkülözhetetlen a megyék helyismereti gyűjteményeiben, mivel igen fontos múzeum- és könyvtártörténeti, valamint művelődéstörténeti vonatkozásokra hívja fel a helytörténészek és a közgyűjtemények történetét kutatók figyelmét. (1982. 155 l.)

A Horizont nevű, Veszprém megyei közművelődési folyóirat 1983-tól kezdve új formában jelenik meg. Szerkesztői, szerkesztő bizottságának tagjai és szerzői között egyaránt találhatók könyvtárosok. Az 1983/1-es szám elsősorban néprajzi és népművészeti arculatú, de a helytörténet is megfelelő arányban szerepel lapjain. Foglalkozik a folyóirat az Egry-évfordulóval, megemlékezik Nagy László halálának ötödik évfordulójáról és a megye 1983-as irodalmi évfordulójáról is. Folytatja a közművelődési cikkek bibliográfiájának közlését — ez nem kötődik a megyéhez: általános jellegű —, a *Mit írnak megyénkről* című megyei helytörténeti bibliográfiát viszont külön füzetben, mellékletként adja közre, s használatát névmutatóval is megkönnyíti.

A **Magyar Könyvszemle** 1983/3-as számában *Pajkossy Györgyné* posztumusz tanulmánya *Ellebodius* — Nicasius Ellebodus (Helbault) —, a Flandriában 1535-ben született, Rómában és Padovában tanult, majd Nagyszombatba és Pozsonyba került humanista tudós és orvos, valamint baráti köre — Istvánffy Miklós, Zsámboki (Sambucus) János, Purkircher György, Verancsics Faustus stb. — könyveit próbálja számba venni az Egyetemi Könyvtár gyűjteménye alapján. Ellebodus könyvtárának a szerző által ismertett 37 kötete közül a legtöbb Arisztotelész-zövege vagy kommentár. A humanista halála után könyveinek egy része Mossóczy Zakariás nyitrai püspök, a híres könyvgyűjtő tulajdonába került (illetve visszakerült, mivel sok munkát ő ajándékozott volt nagyszombati tanárának), a többi a baráti körben maradt, s egy részük így jutott Istvánffy Miklós könyveivel együtt a soproni jezsuitákhoz. A sajtó-, illetve irodalomtörténetet egy rövid életű, de fontos vidéki folyóirat, a pécsi *Symposion* bemutatása képviseli a Könyvszemleiben. *Huber Kálmánné* ismerteti az akkor új pécsi egyetem körül a húszas évek elején kialakult szellemi pezsgést, a *Nagyfalusi Jenő* által szerkesztett, 1924 és 1928 között megjelent folyóiratot, illetve antológiát, amelyből 1925-ben és 1926-ban egy-egy szám, 1924-ben két verseskötet, 1925-ben és 1927-ben pedig két tanulmánykötet látott napvilágot. A *Symposion* jelentőségét nemcsak maga a folyóirat (antológia) értéke adja meg, hanem azé a köre, amely az alapítási és a kiadási törekvések jegyében alakult ki körülötte, s amelynek tagjai között volt például Féja Géza, Fettich Nándor, Halász Gábor, Németh Antal, Várkonyi Hildebrand, Waldapfel József. Hozzájuk csatlakozott a „Barabások” baráti köre is: Szerb Antal, Sárközi György, Szabó Lőrinc és mások. Szerb Antal doktori disszertációja — Stefan Georgérol — először a *Symposion*ban jelent meg.

A Könyvszemle egyéb közleményei sorában *Erdő Péter* az Akadémiai Könyvtár kéziratárának egyházi tartalmú középkori kódextöredékeit ismerteti; *Monok István* az 1594-ben született és 1636-ban elhunyt sárospataki orvosdoktor, kolozsvári tanár, *Csanaki Máté* könyveinek 103 tételes jegyzékét mutatja be. A *Magyar könyvesház* című rovatban a kolozsvári Heltai-nyomdának egy ismeretlen, XVI. századi jezsuita nyomtatványát írja le *Vásárhelyi Judit*; *Heltai János* Szenci Molnár Albert itthon nyomtatott műveinek hangjelölését elemzi; *Szelestei N. László* pedig a 18. századi Magyarországon megjelent hamis impresszumú magyar nyelvű evangélikus énekeskönyvekre hívja fel a könyvtörténészek és bibliográfusok figyelmét.

A **Könyvtári Figyelő** idei harmadik számában *Fügedi Péterné* visszatekint a nemzetközi szabványos azonosító *könyvszámolás*, az ISBN-rendszer magyarországi bevezetésének tizesztendős történetére, értékeli a rendszer működését, foglalkozik az alkalmazása során felmerült megoldandó kérdésekkel, majd ugyanezt teszi az *időszaki kiadványok* nemzetközi azonosítását célzó, 1977-ben bevezetett ISSN-rendszer tekintetében is. Könyvtári—bibliográfiai alkalmazásukkal összefüggésben ismerteti a központi szolgáltatásokhoz és a központi katalógusokhoz kapcsolható felhasználási lehetőségeiket, s megemlíti, hogy a külföldi folyóiratok tervezett központi lelőhelynyilvántartásához az Országos Széchényi Könyvtár rekordazonosítónak az ISSN-t választotta. *Dienes Gedeonné* cikkében a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (FID) osztályozáskutatási bizottságának négy konferenciájáról (1957, 1964, 1975, 1982) kiadott dokumentumok tükrében azokat az újabb elméleti és gyakorlati törekvéseket ismerteti, amelyek a könyvtárakban felhalmozódott óriási tudás-

anyag rendszerezésének, osztályozásának megoldására irányulnak. Megállapítja, hogy szükség lenne valamilyen egyetemes, átfogó információs rendszerre, közös információs nyelvre, de legalábbis a meglévő információs nyelvek közötti kapcsolat nemzetközi erőfeszítésekkel való megteremtésére. — A Könyvtári Figyelő beszámoló jellegű közleményei sorában az Országos Könyvtárügyi Tanács 1982. évi működéséről, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ tavalyi munkájáról és a Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának 1981—1982. évi tevékenységéről olvashatók jelentések, s közli a folyóirat az Országos Könyvtárügyi Tanács 1983—1985-ös programját, a tanács teljes ülései, illetve két tagozata (tájékoztatói és szakkönyvtári; közművelődési és iskolai könyvtári) elé kerülő, megvitatandó témák jegyzékét is. Ezek ismerete nélkülözhetetlen minden könyvtáros és a könyvtárüggyel foglalkozó, az irányításban dolgozó valamennyi szakember számára, mivel a beszámolók és a programok bizonyos mértékig a hálózatok és az egyes könyvtárak előtt álló feladatok, megoldandó problémák kataszterének is tekinthetők. — A Figyelőben folytatódik a vita a szakrészlegek kérdésköréről, amelyről ezúttal két közművelődési könyvtáros — a szombathelyi *Takács Miklós* és a kaposvári *Szita Ferenc* fejt ki véleményét, egy harmadik megyei könyvtárigazgató, a debreceni *Arató Attila* pedig a Széchényi Könyvtár központi szolgáltatásainak a közművelődési könyvtárakat is érintő kérdéseire szól hozzá, a Könyvtári Figyelő 1982. évi 6., tematikus számában ismertett központi szolgáltatásokat a „fogyasztó oldalról” vizsgálva és bírálva. A szakrészlegesítéssel foglalkozó két vitacikk ismertetése helyett itt inkább elolvasásukra hívjuk fel a figyelmet: az egyik indulatosabb, a másik jobbára bemutató, leíró jellegű, de mindkettő érdemes a tanulmányozásra, mert érvelésük végeredményben kiegészíti egymást.

Az **OSZK Híradónak**, az Országos Széchényi Könyvtár folyóiratának 1983/5—6. jelzésű, összevont számában ismét olvasható egy híradás, amely már a nemzeti könyvtár várbeli működését vetíti előre: az *OSZK Könyv és könyvtár a középkori Magyarországon* címmel nagyszabású kiállítást mutat majd be az új székház megnyitása alkalmával. (Remélhetőleg ezt 1985-ben látni is fogjuk!) — A nemzeti

könyvtár egyik fontos, központi szolgáltatásként is felfogható működési területe a főlőpéldányok begyűjtése és újbóli hasznosítása, amellyel a *főlőpéldányközpont* foglalkozik. Ez az intézmény egyik legrégebbi szervezeti egysége: Még az Országos Könyvtári Központ osztályaként alakult 1949-ben, majd a jogutód Népkönyvtári Központ könyvfeldolgozó osztályaként végezte az 1949—1952-es időszakban begyűjtött (államosított) dokumentumok rendezését és szétosztását. 1954-ben, a Népkönyvtári Központ megszűnésével az OSZK-hoz került, s ennek keretében előbb könyvelőosztó osztály néven, majd 1973. szeptember 1-től kezdve *főlőpéldányközpont* elnevezéssel működik. Az állami tulajdonba vett könyvanyag feldolgozása a hetvenes évek végén befejeződött, de a központ feladata nemcsak ez volt, hanem az ötvenes években keletkezett főlőpéldányanyag átvétele és más könyvtárakba való irányítása is. A hatvanas évek elején alig két év alatt több mint 1,4 millió kötetet vett át a központ, s előbb rendezte ezt a könyvmennyiséget, majd később fel is dolgozta. A hetvenes években bekapcsolódott a könyvtárak által felkínált főlőpéldányanyag országos újrahasznosításába, a felajánlott művek jegyzékeinek köröztetésébe, de egyidejűleg a tárolókönyvtári program megvalósítására is törekedett. 1982-ben kísérletképpen megindította a főlőpéldányok szervezett kivonását egy-egy hálózatból. Elsőként Vas megyéből vontak ki a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár irányításával csaknem 38 ezer kötetet a tanácsi, a szakszervezeti és az iskolai könyvtárakból. Az anyag újrahasznosítására jók a lehetőségek, mert 80 százalékára igényt tartanak más könyvtárak, sőt az OSZK tárolókönyvtára is. Az akció sikere láttán a központilag támogatott állománykivonást a közeljövőben Fejér és Baranya megyékre terjesztik ki. A tárolókönyvtárról a cikkíró — *Gyulai Árpád* — egyebek között elmondja, hogy céljaira a törökbálinti raktárvárosban, egy rövidesen birtokba vehető épületrészben 652 négyzetméter alapterületen létesítenek 3 szintes raktárt. A tárolókönyvtár jelenlegi állománya körülbelül 3 ezer polcfolyómétert foglal el; a régi és a modern anyag aránya 1 : 3, az évi gyarapodás pedig hozzávetőlegesen 300 polcfolyóméter.

A **Könyvtári Híradó**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozóinak tájékoztatója augusztusi számában összegezi a fővárosi ci-

gánygyermek számára rendezett olvasótáborok tapasztalatait. *Dr. Bársony János* fővárosi cigányügyi titkár cikkében elmondja, hogy 1978 óta húsz olvasótábort szerveztek cigánygyermek és -fiatalok részére a Fővárosi Tanács cigányügyi koordinációs bizottságának vezetésével. E táborokban eddig mintegy 720-an vettek részt, évente átlagosan négy alkalommal, körülbelül 36-os tábori létszámmal. 9 táborozáson az általános iskolások, 11 táborban pedig 14—18 éves gimnazisták, szakközépiskolások, szakmunkástanulók és a cigány ifjúsági klubokba járó ifjúmunkások közül kerültek ki a résztvevők. A cikkíró szerint a táborok célja nem az elkülönülés volt, hanem a társadalmi beilleszkedés elősegítése a műveltség, a kultúra segítségével és az olvasótábori módszerek igénybevételével. Cigányok részére a megyékben is szerveznek olvasótáborokat, ezért felhívjuk a figyelmet e cikk elolvasására, annál is inkább, mivel névsort közöl a táborokat meglátogató, ott szerepet vállaló cigány és nem cigány írókról, költőkről, előadóművészekről és képzőművészekről.

A Csongrád megyei Könyvtáros idei 1—2., összevont számában több fontos információ—adatközlő írás és a Csongrád megyei olvasáskutatási műhelyek két nagyobb elemzése olvasható a szokásos gazdag, beszámoló jellegű közleményeken, valamint a tavalyi év tanácsai közművelődési könyvtári statisztikáján kívül. Az első csoport egyik közleménye a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának szervezeti változásairól, osztályok összevonásáról ad hírt; az adatközlések közül egy összeállítás a *Hódmezővásárhely jelesei* című, 1974-ben megjelent életrajzi kislexikon információit egészíti ki 26 tételben, illetve helyesbíti pontatlanságait a Németh László Városi Könyvtár csaknem háromszáz személy adatait tartalmazó életrajzi gyűjteménye alapján; a másik közlemény pedig 16 tételes pótlást ad a Csongrád megyei sajtóbibliográfiához, *Kárász József* 1974-ben megjelent munkájához. E két adatközlés szerzője *Kőszegfalvi Ferenc*, a harmadik pótlásban pedig *Hajdú Géza* helyesbíti—egészíti ki a *Kárász-bibliográfiát*, megállapítván, hogy a megye valószínűleg legrégibbi nyomtatott folyóirata a Makón szerkesztett *Néptanítók Könyve* 1860-ból. — A két olvasáskutatási tanulmány közül az egyik a szegedi egyetemi hallgatók könyvtárlátogatási és olvasási szokásaival foglalkozik. Szerzői,

Szabó Éva és *Rácz Béláné* elmondják, hogy a hallgatók 96,5 százaléka könyvtári olvasó, ráadásul nemcsak egy könyvtárban: Nem elégednek meg egyetemük központi könyvtárának látogatásával (79 százalékuk tagja a központi könyvtárnak), hanem egyre növekvő arányban látogatják a kari és az intézeti könyvtárakat (60 százalék), 50 százalékuk pedig a Somogyi Könyvtárba is jár. Az egyetemi polgároknak ugyancsak majdnem a fele, *46 százalék a három könyvtár tagja*, de a két könyvtárt felkeresők aránya is 28 százalék volt az 1981/82-es tanévben. (A csupán egy könyvtárba járók aránya mindössze 19 százalék!) Az egyetemi könyvtárba beiratkozottak háromnegyede, a Somogyi Könyvtárba iratkozottaknak csaknem fele használja az olvasótermet. — A másik elemzésben a makói *Horváth Gáborné* a szakmunkástanulók körében gyűjtött adatokat beszélgeti: megállapítja, hogy 48 százalékuk könyvtári tag, ám az 58 megkérdezett között csak hét olyan akadt, aki már valamelyik gyermekkönyvtárnak is tagja volt. Olvasmányaikra a kalandos, izgalmas, fantasztikus könyvek kedveltsége a jellemző, vers egyáltalán nem szerepel érdeklődési körükben. Legkedveltebb szerzőik sorrendje: Verne, Rejtő, Hemingway, Moldova, K. May, Jókai, Szilvási.

A Komárom megyei Könyvtáros 1983/2-es számának cikkei tartalmilag két csomópont köré csoportosíthatók: a Babits-évforduló és az iskolai könyvtárügy újabb fejleményei kerültek a folyóirat érdeklődésének homlokterébe. Az évfordulóra emlékeztető bevezető cikk, *dr. Szállási Árpád* esztergomi főorvos, bibliofil gyűjtő *Ady vagy Babits? Ady és Babits!* című írása igen rokonszenvesen arra figyelmezteti az irodalom és a művészetek rajongóit, hogy „értelmetlen honi betegség legnagyobbjainkat egymás ellen szeretni”. Ugyanezt a gondolatot fejezi ki a gyulai *Simonyi Imrénének Babits kontra József Attila. Melyiküknek volt igaza?* c. verse is, amelynek kéziratát hasonmásban közli a híradó. Az *Örökségünk* című helytörténeti rovat pedig úgy veszi ki részét Babits emlékének ápolásából, hogy szemlét közöl a költő műveinek a megyei könyvtár állományában meglévő első kiadásairól, s ezeket bő annotációk segítségével egyenként be is mutatja. A másik központi témaköre a lapnak az iskolai könyvtárügy, annak kézzelfogható jeleként, hogy a megyei könyvtár nagyon komolyan veszi a ráruházott iskolai

könyvtári hálózati központi feladatot. Lassan természetesnek veszi az olvasó, hogy a hálózati irányítók ügyszeretetének köszönhetően ebben a hirdóban a számok gerincét az eléggé nem értékelhető fontosságú iskolai könyvtárak jobbítását szolgáló közlemények adják. A mostani számban például az általános iskolák könyvtári helyzetéről készült ténymegállapító áttekintés. Ebből kiderül például az, hogy a megvizsgált 89 általános iskolának a felében van önálló könyvtárhelyiség, de míg a városiaknak csak 29 százaléka nem rendelkezik ilyenrel, addig a falusiaknak 64 százaléka nélkülözi a működés alapfeltételét képező önálló otthont. Az ötven-ötven százalékos arány is megtévesztő azonban, mert az önálló helyiségek közül csupán 19 százalék (8 iskola) olyan, hogy egy önálló tanulócsoporthoz befogadható, és a kisebb csoportok számára is csak 16 iskola tud helybenolvasási, tanóra-megtartási lehetőséget teremteni. Az szintén elgondolkoztató, hogy éppen a legkisebb tanulói létszámú falusi iskolákban nincs önálló helyisége a könyvtárnak. Hasonló a helyzet a könyvellátottság terén is, noha a megye egészét tekintve az elmúlt években kétségtelen a javulás. A tanulságos számokat, amelyek az állomány értékelésével, a könyvtárhasználattal, a nyilvántartásokkal, a feltárással, a nyitvatartási idővel és a személyi viszonyokkal is foglalkoznak, még tovább sorolhatnánk, de talán elegendő megjegyeznünk azt, hogy a gondos helyzetelemzés az inséges idők ellenére is alapja lehet a céltudatos fejlesztésnek, a hálózati központ eredményes munkájának, példát mutatva a bármilyen keretek között működő egyéb hálózati központok és felügyelő egységek számára. E számban egyébként még három közlemény foglalkozik az iskolai könyvtárüggyel; a *Műhely* nevű rovatban pedig két olyan cikk olvasható, amely

minden könyvtártípusban felhasználható, hasznos továbbképzési ismeretekkel szolgál: az egyik témája az állományépítés, a másiké az új bibliográfiai leírás és besorolás szabályainak alkalmazása.

A MÁV Szakkönyvtári Tájékoztató idei első számának nagy részét a szakirodalom ismertetése teszi ki. Részletesen, alaposan bemutatja a folyóirat például a mikroprocesszorokról és -számítógépekről szóló magyar könyveket, a beruházási gondokkal és megoldásukkal foglalkozó tavalyi könyvtermést, a szakkönyvtár új beszerzéseit, a korszerű táplálkozási ismeretek népszerű, illetve tudományos irodalmát, sőt e szemléken kívül egyedi, „szóló” recenziókat is közöl. Kár, hogy e hasznos, szakmai tájékoztató irányítóként jól használható ismertetések kívül olyan írás is található a folyóiratban, amely úgy szól egy igen fontos témáról (a vasúti üzemvitel napi teljesítményeinek számítógépes nyilvántartásáról), hogy sem a szövegében, sem a cikk végén nem közöl hivatkozást, illetve bibliográfiát. Emiatt az a kérdés is jogosan felvetődik az olvasóban, vajon nem profillidegen-e ez a közlemény, nem lett volna jobb helye valamilyen „direkter” szakmai orgánumban? A könyvtárban, könyvtárismeret műfaját két cikk képviseli a folyóiratban: az egyik a könyvtári osztályozásról szól — a sajátos vasúti szempontokat figyelembe véve —, a másik a szakkönyvtár és környezete közötti kapcsolatokkal foglalkozik, a kapcsolattartás néhány formáját ismerteti. A MÁV Szakkönyvtári Tájékoztató immár a huszadik folytatását adja közre *Tisza István* értékes és érdekes sorozatának, amely a vasúttörténet magyar forrásait tárja fel úgy, hogy a régi lapokból is közöl érdekes szemelvényeket.

A Dunaújvárosi Munkásművelődési Központ keretében működő központi könyvtár bibliográfiai tevékenysége az utóbbi időben lényegesen kibővült: egyszerű eszközökkel készült, sokszorosított kiadványai — amelyek közül újabban több nyomtatott borítót is kapott — főként gyermekkönyvtár-könyvtárpedagógiai tárgyúak, de gazdasági-társadalmi, politikai, valamint családi tanácsadó jellegűek szintén találhatók a bibliográfiák között. Az iskolai tanulók és a velük foglalkozók támogatására készült a **Kötelező és háziolvasmányok 1983** című két bibliográfia: ezek a középiskolák második, illetve harmadik osztálya számára törzsanyagként kijelölt irodalmi alkotások jobb megértéséhez kívánnak segítséget nyújtani. Mindkettőt az olvasószolgálat munkatársai állították össze úgy, hogy a tanulmányozandó írók, költők megismerését szolgáló monográfiák, folyóiratokban napvilágot látott tanulmányok adatait a szerzők nevének betűrendjében közlik, majd az elolvasandó művekről szóló elemzéseket, értékeléseket sorolják fel ugyancsak szerzői betűrendben. (35 l.; 44 l.)

A **Gyermekkönyvtári módszertani füzetek** nevű sorozat második kiadványa **Könyvtárhasználati foglalkozások** címmel az intézmény gyermekkönyvtárosainak összeállításában négy forgatókönyvet tartalmaz a következő témákról: *Ismerkedés a könyvtárral és a könyvekkel* (4. osztályosok könyvtárhasználati órája); *A katalógus fogalma, fajtái a gyermekkönyvtárban, a betűrendes katalógus használata*; *Az ismeretterjesztő művek és a szakkatalógus*; *Kézikönyv-*

használat. Foglalkozás ötödikeseknek. (46 l.)

Korunk egyik időszerű, sokat emlegetett külpolitikai kérdésével, a chilei nép tragédiájával foglalkozik a **Chile** című jegyzék, amely az országra vonatkozó legfontosabb tudnivalók után az 1983-as év eseményeit tekinti át a *Népszabadság* cikkei alapján, majd az 1973. évi jobboldali puccs óta eltelt évtized chilei történetéről írt válogatott cikkeket, tanulmányokat sorolja fel időrendben. Külön fejezetet kapott a Chiléről 1974 óta megjelent könyvek 19 tételes jegyzéke, végül öt versközlés (Chiléről, Allendéről, Nerudáról), továbbá *Vencermos* címmel a könyvtár zenei részlegében található hanglemezek felsorolása, illetve ismertetése zárja a jegyzéket. (24 l.)

Hazai társadalmi-belpolitikai témájú a **Társadalom—gazdaság, munkaerőpolitika, ösztönzés** című, *Katona Zsuzsa* által összeállított bibliográfia, amely a címben megnevezett témakörök irodalmából 11 könyvet ismertet bő annotációkkal. (19 l.)

A *Szakszervezeti vezetőknek ajánljuk* keretmegjelöléssel napvilágot látott **Ifjúság — társadalom — tömegszervezet** című füzet összeállítója, *Gadanez Júlia* az MSZMP ifjúságpolitikai állásfoglalásai, az ifjúsági törvény, valamint az 1982. évi nyiregyházi elméleti tanácskozás alapján kilenc oldalon áttekinti az ifjúság mai helyzetét, majd a kérdéskör irodalmából 17 frissen megjelent könyvet, tanulmányt, folyóiratcikket sorol fel a szakszervezeti vezetők ifjúságpolitikai munkájának támogatására. (12. l.)

Az **Önerőből** című, lakásépi-

tőknek szóló irodalomajánlás is bevezetővel kezdődik, s a füzetben felsorolt 12 könyvet szintén bő annotációkkal látta el az összeállító, *Pálvölgyi Henrikné*. (14 l.)

A központba járó folyóiratok címjegyzéke 1983 című folyóirat-katalógus a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának (folyóirat-olvasó, szociológiai dokumentációs osztály, Budapest-gyűjtemény) és a központhoz tartozó zenei gyűjteménynek járattott, 1272 bel- és külföldi periodikumot sorolja fel betűrendben, a raktári jelzetek feltüntetésével. A közös címjegyzéktől különválasztva található a Budapest-gyűjtemény üzemi, hivatali, intézményi és diáklapjainak, továbbá a zenei gyűjtemény folyóiratainak címadatai. (1983. 149 l.)

Újságok, hetilapok, folyóiratok az általános iskolai nevelőoktató munkában címmel útmutató jelent meg *Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadványai. Módszertani füzetek* nevű sorozat első kiadványaként. Az új sorozattal az OPKM arra törekszik, hogy az iskolai könyv- és folyóirathasználat legfontosabb kérdéseit részletesebben megismeresse az iskolai könyvtárosokkal. A következő füzetek a hálózati központok működésével, a báziskönyvtárak tevékenységével foglalkoznak majd, de a közreadó egyegy füzetet szán a hazai és a külföldi olvasáspedagógiai kutatások bemutatásának is. A sorozat első darabjának összeállítója, *dr. Csulák Mihály* három fejezetben tárgyalja

a periodikumok felhasználásának kérdéseit: Az elsöben ismerteti a periodikumok technikai-formai, valamint tartalmi kérdéseivel összefüggö tantervi követelményeket, és megemlékezik egy 1975-ben Karcagon végzett felmérésről, amely 52 általános iskolai tanuló újság- és folyóirat-olvasási szokásait vizsgálta. A második fejezet tíz magyar idöszakos sajtóterméket mutat be, illetve ezek egy-egy számának elemzését végzi el a lehetséges iskolai felhasználás szempontjából. A harmadik fejezet az ismeretnyújtó források felhasználását taglalva tanácsokat ad a folyóirat-figyeléshez, s e sajtófigyelés módszereit gyakorlati példákkal megvilágítva foglalkozik a tanár, a diák és az iskolai könyvtáros szerepével, teendöivel a folyóiratok iskolai célra történö felhasználásában. A füzet 300 példányban, sokszorosításban jelent meg. (1983. 45 l. 14 Ft.)

A folyóiratok és használatuk megismertetése a célja a **Míni sajtóismeret** címü olvasónapló-pályázati füzetnek is, amelyet a nyiregyházi Möricz Zsigmond Megyei Könyvtár jelentetett meg 600 sokszorosított példányban *Gyermekkönyvtári füzetek* elnevezésü sorozatának 9. kiadványaként. *Miklósné Bodnár Mária* összeállítása négy részben közli a pályázat kérdéseit, helyet hagyván a válaszok beírásának is. Az általános rész kérdései a folyóiratok és a napilapok szerkezete iránt érdeklödnek, a második rész öt hazai, a harmadik hat külföldön megjelenö, magyar nyelvü gyermek-, illetve ifjúsági folyóirat adatait, a negyedik rész pedig a természettudományi folyóiratok ismeretét tudakolja. (1983. 32 l.)

Bibliográfia az összevont osztályú tanulócsoporthok pedagógusai számára címmel az Országos Pedagógiai Intézet megjelentette *Kovács Lászlóné* és *Miskolczy Károlyné* munkáját, amelynek az a célja, hogy segítse a továbbképzési szempontból nehéz helyzetben levö kisiskolások nevelöinek önképzését. A kétezer példányban, sokszorosításban készült jegyzék két nagy fejezetre osztva

közli az 1970-es évek elejétöl 1981-ig megjelent, a témába vágó szakirodalom válogató jellegü, annotációkat nem tartalmazó bibliográfiáját. Az első fejezetben általános pedagógiai, pszichológiai, szociológiai művek, tanulmányok és cikkek leírásai kerültek, a második fejezet pedig az összevont osztályú tanulócsoporthokban folyó munkáról szóló pedagógiai írásokat veszi számba. (1982. 44 l.)

A Bányász kulturális és sporthetek, Kurityán 1913—1983 címü rendezvénsorozat illusztrált mősorfüzete több ajánló bibliográfiát is tartalmaz: az egyik irodalmat kínál a *Harcoló bányász* címü vetélkedöhöz, a másik *Bányászat az irodalomban* címmel a November 7. Múvelödési Ház könyvtárának új szerzeményeiböl közöl válogatást, a harmadik a könyvtár szakmatörténeti gyüjteményének gyarapodásából sorolja fel a legfontosabb munkákat.

„Fegyvert s vitéz éneklek...” címmel gyermekkönyvtárak részére adott ki módszertani levelet a nyiregyházi Möricz Zsigmond Megyei Könyvtár *Gyermekkönyvtári füzetek* nevü sorozatának 8. kiadványaként. A hazafias nevelés céljait jól szolgáló, 350 sokszorosított példányban kibocsátott mód-

szertani kiadvány két részböl áll: az első részben az összeállító, *Kalocsay Krisztina* teljesen kidolgozott és a gyakorlatban is kipróbált forgatókönyvet ad közre *Az arany Sarkanyús vitéz* címmel a költö, politikus és hadvezér Zrínyi Miklós életéről rendezett foglalkozáshoz; a második rész pedig a tulajdonképeni módszertani útmutató, amelyet a témához ajánlható kilenc szépirodalmi mű annotált jegyzéke egészít ki. (1983. 35 l.)

Videofelvételek 1983 címmel a Fövárosi Szabó Ervin Könyvtár Kertész utcai prézens szakolvasóterme kiadta videofilmjeinek első jegyzékét. A 27 értékes játék-, illetve dokumentumfilmet felsoroló, tartalmi magyarázatokat is közlö filmográfiát *Kelemen Tamás* állította össze. (1983. 13 l. Soksz.)

Ajánló bibliográfia a honvédelmi ismeretek tanításához címmel pedagógusoknak és középiskolás diákoknak szóló, részben annotált ajánló jegyzéket adott közre 200 példányban, sokszorosításban a szolnoki Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár. A 35 tételes bibliográfiát *Esztö Péterné* állította össze. (1983. 15 l.)

Unsere Zeitung (A mi újságunk) címmel évente egy alkalommal megjelenö hiradót adott ki a Tolna megyei német nyelvü olvasótábor vezetőiböl és résztvevöiböl alakult szerkesztö bizottság a Szekszárdi Megyei Könyvtár gondozásában. A Szekszárdi Nyomdában szabályos újság formájában előállított, jól tördelt, szépen illusztrált nyolcoldalas újság tartalomlag is érdekes; kellöképpen tükrözi a tábor változatos életét és törekvéseit, vezetőinek, illetve lakóinak a népművészet megismertetéséért és a hagyományápolás érdekében végzett áldozatos munkáját.

Annotált bibliográfia a tagozat oktatóinak 1977 és 1982 között készült publikációiról, disszertációiról, szakelöadásairól, újításai-

ról és szakanyagairól címmel 210 tételes főiskolai bibliográfiát jelentett meg az Esztergomi Tanítóképző Főiskola zsámbéki kihelyezett tagozata. A tagozat első öt évének tanári publikációit számba vevő, annotált jegyzék helyismereti információkat és adalékokat is tartalmaz több megye — például Bács-Kiskun, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Sopron, Heves, Komárom, Pest, Somogy, Szabolcs-Szatmár és Vas vonatkozásában. (1982. 50 l.)

Épülünk címmel, augusztus 30-i keltezéssel újabb hírlevelet bocsátott ki a szegedi Somogyi Könyvtár székházának utolsó építkezési szakaszáról. A 250 példányban sokszorosított kiadvány becses könyvtártörténeti adalékokat őriz meg az utókor számára, s életközbe hozza az építés rideg műszaki tényeit, megőrökíti a nehézségeket, de megemlékezik azok nevééről is, akik részesei voltak a nagy munka különféle fáradságos szakaszainak. Ezúttal például közli a névsorát a nemzetközi egyetemi építőtábor három brigádjának, amelyben finn, NSZK-beli, brit, dán, holland, szovjet, francia és kanadai diákok dolgoztak két hétig az építkezésen. (Az építési híradó előzményéről, a *Költözünk* című kiadvány két számáról a *Könyvtáros* 1983. évi 5. és 10. száma adott hírt.)

Az október 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok: *Ajánló bibliográfia pedagógusoknak.* 1982. jan. 1.—1982. dec. 31. [Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok]; *ECSSID Bulletin.* Vol. 5. Nr. 3. (16.) 1983. (Library of the Hungarian Academy of Sciences — European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences [Bécs]); *Eseménynaptár. Módszertani útmutatás, ajánló bibliográfia és kiállítási segédanyag a negyedév fontosabb évfordulóihoz.* 1983/4. sz. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — Orszá-

gos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Gazdaságpolitikai Tájékoztató.* 1983/7. sz., július (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Gyapodási jegyzék a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyv- és médiatárában található nem nyomtatott ismerethordozókról 2.* (Szombathelyi Tanárképző Főiskola); *Könyvtári tájékoztató.* 1983/9. sz., szeptember (Nagykőzségi és Járasi Könyvtár, Edelény); *Közművelődési cikkek jegyzéke (1983. jan. 1-től jún. 30-ig megjelent folyóiratokból).* [Móricz Zsig-

mond Megyei Könyvtár, Nyíregyháza]; *Külföldi és magyar szakönyvek válogatott gyarapodási jegyzéke.* 1981. (Központi Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat); *MDI szakirodalmi gyarapodási jegyzék. Textil, textilruházati ipar.* 1982/4. sz. (Magyar Divat Intézet); *Műfordítás-bibliográfia. Magyar nyelvű folyóiratokban és napilapokban megjelent szépirodalmi művek analitikus karterojai.* 1982/1. sz. (Állami Gorkij Könyvtár); *OMIKK híradó.* 1983/7–8. sz. (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); *Rövid úton. Pedagógiai és közművelődési folyóiratszemle.* 1982/4–6. sz. (Pedagógus Továbbképző Intézet és Filmtár — Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok); *Szabolcs-Szatmár megye irodalma és eseménynaptára.* A Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár helyismereti tájékoztatója. 1983. május, 1983. június; *Szakirodalmi gyorstájékoztató.* 1983/7. sz., 1983/8. sz. ([A] Testnevelési Főiskola Könyvtára, Szakirodalmi Tájékoztató Szolgálat); *A szakszervezeti irodalom cikkbibliográfiája. (Válogatás.)* 1983. augusztus (A Szakszervezetek Vas megyei Tanácsának Központi Könyvtára); *Szakszervezeti szakirodalmi figyelő. Szakszervezeti mozgalom, népgazdaság, szociálpolitika, közművelődés.* 1983/1. sz. ([A] Szakszervezetek Elméleti Kutatóintézete, Dokumentáció); *Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból* 1983. augusztus (Bersenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Új kutatási és műszaki fejlesztési jelentések az Országos Műszaki Könyvtárban.* 1983/6. sz., június (OMIKK); *Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban.* 1983/1. sz. Mellékletei: *Új beszerzésű folyóiratok jegyzéke.* 1983/1. sz., *A Szovjet Kultúra és Tudomány Háza műszaki tudományos könyvtárának új könyvesbeszerzései.* 1983/1. sz. (OMIKK); *Új szerzemények tájékoztatója.* 1. sz. 1983/84. ([A] SZOT Központi Iskola Könyvtára); *Vezetői információ.* 17. sz. 1983. szept. 1. (Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola, Főiskolai Könyvtár [Győr]).

DR. STEPHANI CSÁNYI JÚ

†

EXLIBRIS 82

† 146

ORIOI M. DIVÍ
ex libriseiből

(Cikkünket lásd
a 683. oldalon)

† 155

PF 1980!

DR. CSÁNYI ISTVÁN KATÓPISTA

EXLIBRIS STEPHANI CSÁNYI 78

Ára: 10,- Ft
HU ISSN 0450-7886